



T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SUŞEHRİ TARİHİ (1071-1453)

Hazırlayan
Musa ÇINAR

Tarih Ana Bilim Dalı
Orta Çağ Tarihi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Pınar ÜLGEN

TOKAT 2010

SUŞEHİRİ TARİHİ (1071-1453)

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 24 / 05 / 2010

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

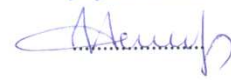
Başkan : Prof. Dr. M. Münir ATALAR



Üye : Yrd. Doç. Dr. Pınar ÜLGEN



Üye : Yrd. Doç. Dr. Kemal İbrahim ZADE



Üye :

.....

Üye :

.....

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 20 / 05 / 2010 tarih ve 17/06 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Mustafa BALOĞLU

Mühür
İmza



GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

(24.05/2010)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Musa ÇINAR

İmzası



TEŞEKKÜR

Araştırmamın bütün aşamalarında benden görüşlerini ve değerlendirmelerini esirgemeyen, başta tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Pınar Ülgem'e, bir buğuk yıla yakın tez danışmanlığımı yapan ve bana tezim ile alakalı her konuda yardımcı olan değerli hocam Prof. Dr. Münir Atalar'a, eleştirileri ve önerileri ile ęalıřmamın şekillenmesinde büyük katkıları sağlayan Yrd. Doç. Dr. Erkan Göksu'ya, kaynak araştırmalarımnda yardımcı olan Kamil şahin'e, ayrıca beni her zaman destekleyen sevgili eşime sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

Bu çalışmamda ağırlıklı olarak Türklerin Malazgirt Savaşı ile Anadolu'ya gelişinin ardından Suşehri ve çevresinin Türklerin eline geçişi ve Osmanlı'ya kadar gelişi hakkında bir Suşehri Tarihi ortaya koymaya çalışarak bu bölgenin tarihinden bir kesite ışık tutmaya çalıştık.

Araştırmamda öncelikli olarak Malazgirt Savaşı'ndan önceki dönemler ele alınmış, bu çerçevede de Suşehri'nin ilk çağlardaki dönemleri ile Roma, Bizans ve İslam dönemine ait bilgiler ve gelişmeler aktarılmıştır. Ayrıca 1071'den önce bu bölgelere yapılan Türk göçlerine de değinilmiştir. Araştırmamızın devamında asıl konumuz olan Malazgirt Savaşı sonrasında Suşehri ve çevresinin Türklerin eline geçişi ve bundan sonra bu bölgeyi ellerinde tutan Danişmendliler, Mengücekliler, Türkiye Selçukluları, Moğol Hakimiyeti, Eratnalılar, Kadı Burhaneddin Dönemi, Karakoyunlular, Akkoyunlular dönemi ve Osmanlı'ya geçiş dönemleri siyasi ve sosyal olayları ile birlikte verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Osmanlı dönemi yerleşmelerinin ilk zamanlarına da değinilerek bölgenin gelişimine de ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suşehri Tarihi-Kösedağ Savaşı- Yassı Çimen Savaşı

ABSTRACT

In this study, I mostly tried to show the way to a section from the history of Suşehri area with an effort for revealing a Suşehri history concerning the conquest of Suşehri and the surroundings by Turks and the period up to the Ottoman Empire after Turks' arrival at Anatolia with the War of Malazgirt.

Through this research, primarily the periods prior to the War of Malazgirt are handled, and within this context ancient times of Suşehri are submitted together with the information about Roman, Byzantine and the Islamic periods. Turkish migrations made to this area before 1071 is also referred. In the further part of our research our main subject, that is the conquest of Suşehri and the surroundings by Turks following the War of Malazgirt and the periods of Danişmentliler, Mengücekliler, Turkey Seljuk's, Mongolian Domination, Eratnalılar, Kadı Burhaneddin Period, periods of Karakoyunlular and Akkoyunlular keeping the control of the area after the war and the periods of transition to the Ottomans are tried to be discussed together with their politic and social views. Furthermore, here we have tried to set light to the progress of the area by referring to the early times of the Ottoman period housings.

Key words : The History of Suşehri – The War of Köseadağ – The War of Yassıçimen

İÇİNDEKİLER

ÖZET:.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	vi
MATERYAL VE YÖNTEM:.....	vii
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ:.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MALAZGİRT SAVAŞI'NA KADAR SUŞEHRİ'NE BAKIŞ

1. İLK ÇAĞLARDA SUŞEHRİ:.....	3
2. ROMA DÖNEMİ SUŞEHRİ.....	4
3. BİZANS DÖNEMİ SUŞEHRİ	8
3.1. Bizans Sasani Mücadelesi:.....	8
3.2. Bizans İslam Mücadelesi:.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

SUŞEHİRİ VE ÇEVRESİNE TÜRKLERİN GELİŞİ

1. MALAZGİRT SAVAŞI'NDAN ÖNCE SUŞEHİRİ'NDE TÜRK VARLIĞI	13
2. MALAZGİRT ZAFERİ SONRASI SUŞEHİRİ VE ÇEVRESİ	18
3. DANİŞMENDLİLER DÖNEMİNDE SUŞEHİRİ	21
4. MENGÜCEKLİLER DÖNEMİNDE SUŞEHİRİ.....	28
4.1. Behram Şah Dönemin Suşehri.....	30
4.2. Mevlana'nın Suşehri'ne Gelişi.....	34
4.3. Behram Şah'ın Ölümü ve Mengücekler'in Sona Ermesi.....	38
5. TÜRKİYE SELÇUKLULARI DÖNEMİNDE SUŞEHİRİ.....	41
5.1. Suşehri Ovası'nda Yassı Çimen Savaşı	45
5.2. Suşehri'nde Kösedag Savaşı	52
5.3. Suşehri'nde Bir Zaviye: Dârûz-Zâkirîn Zâviyesi.....	64
6. MOĞOLLAR DÖNEMİNDE SUŞEHİRİ.....	65
6.1. Sülemiş İsyanı'nın Suşehri Ovası'nda Bastırılması	68
6.2. Çobanlı Şeyh Hasani Küçük Dönemi Suşehri.....	72
7. ERATNALILAR DÖNEMİNDE SUŞEHİRİ VE ÇEVRESİ.....	73
7.1. Suşehri Ovası'nda Karanbük Savaşı.....	74

7.2. Eratna'dan sonra Eratnalılar Devleti ve Suşehri.....	80
8. KADI BURHANEDDİN DÖNEMİNDE SUŞEHİRİ VE ÇEVRESİ.....	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SUŞEHİRİ VE ÇEVRESİNDE

KARAKOYUNLU, AKKOYUNLU, OSMANLI HAKİMİYET MÜCADELESİ VE SUŞEHİRİ'NİN OSMANLILAR'A GEÇİŞİ

1. SUŞEHİRİ VE ÇEVRESİNİN OSMANLILAR'A İLK GEÇİŞİ	100
2. SUŞEHİRİ'NİN KARAKOYUNLULAR'A GEÇİŞİ	102
3. AKKOYUNLULAR DÖNEMİNDE SUŞEHİRİ	102
4. SUŞEHİRİ'NİN OSMANLILAR'A GEÇİŞİ.....	104
5. SUŞEHİRİ'NDE UĞURLU MEHMED ÇİFTLİĞİ.....	105
6. OSMANLI'YA GEÇİŞ YILLARINDA SUŞEHİRİ VE ÇEVRESİNDE YERLEŞİM.....	108
SONUÇ:.....	112
KAYNAKLAR.....	114
ÖZGEÇMİŞ:.....	119

KISALTMALAR

- c : Cilt
- çev. : Çeviren
- H. : Hicri
- İ. A. : İslam Ansiklopedisi
- M.Ö. : Milattan Önce
- M.E .B. : Milli Eğitim Bakanlığı
- S.A.D. : Selçuklu Araştırmaları Dergisi
- T .D .A.V.D. : Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Dergisi
- T. D. V.İ.A. : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
- T.T.K. : Türk Tarih Kurumu
- yy. : Yüzyıl

MATERYAL VE YÖNTEM

Orta Çağ Tarihi konusunda kaynakların sınırlı olması, özellikle Suşehri ve çevresi konusunda daha önceden herhangi bir çalışma yapılmamış olması, bu döneme ait bilgi veren tetkik eserlerin aynı kaynaklardan yararlanılarak kaleme alınmış olması, ayrıca bu bölge ile ilgili yapılmış yeterli arkeolojik kazının olmaması ve ayrıca bugün Sivas iline bağlı olduğu halde coğrafi konum olarak Sivas'la pek fazlaca bir bağlantısının bulunmamasının yanında siyasi olarak da farklı zamanlarda farklı otoritelerin elinde bulunması konumuzun araştırılmasını ve konuların ayrıştırılmasını güçleştirmiştir. Ancak sınırlı da olsa o dönemde ve ona yakın zamanlarda kaleme alınmış ana kaynaklar ile Suşehri tarihi ile ortak tarihi paylaşmış olan Giresun, Erzincan, Tokat, Trabzon, Amasya tarihi ile ilgili bilgi veren kaynak ve tetkik eserler bize ışık tutmuştur.

Literatür taraması sırasında, Roma, Bizans, Sasani, Abbasi, Danişmentliler, Mengücekler, Selçuklular, Eratnalılar, Kadı Burhaneddin Ahmet dönemi, Moğollar, Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Osmanlı dönemleri konusunda yoğunlaşarak siyasi ve iktisadi konuları ele alan eserler ile yakın il ve ilçelerin tarihini araştıran eserlerin hazırlanmış olduğunu gördük.

Özellikle Amasyalı Strabon'un eski çağlarda Anadolu coğrafyası hakkında bilgi veren Coğrafya Anadolu Kitap: XII-XIII-XIV'ün Prof. Dr. Adnan Pekman tarafından yapılan çevirisi, Roma dönemi ve daha önceleri Suşehri ve çevresindeki yer isimlerini tespitinde önemli bilgiler vermiştir.

Yine Bizans Devleti tarihinin özeti durumunda olan Georg Ostrogorsky'e ait Bizans Devleti Tarihi isimli eser hem Bizans dönemi, hem Bizans Sasani ve yine Bizans

İslam mücadelesinin bölgedeki yansımalarını aydınlatması bakımından yararlandığımız en önemli kaynaklardandır.

Yine bu bölgedeki Bizans İslam mücadelesi ve Malazgirt Savaşı sonrası oluşumlar ve bölgenin Türkleşmesi konusunda aydınlatıcı bilgileri Hüseyin Hüsameddin'in Amasya Tarihi isimli eserinden elde ettik. Ayrıca bölgenin Türkleşmesi ve Türk Bizans mücadelelerini Ermenilerin bölgedeki varlıklarını Urfalı Mateos'tan yararlanarak kaleme aldık.

Danışmentliler dönemiyle ilgili olarak daha çok Mustafa Demir'in Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas isimli çalışması bize ışık tutmuştur. Bu konuda M. Halil Yinanç'ın Danışmentliler makalesi de faydalandığımız önemli bir makale olmuştur.

Mengücekler devrine ait en kapsamlı bilgiyi Necdet Sakaoğlu'nun Türk Anadolu'da Mengücekoğulları isimli eserinde bulduk. Aynı konuda Osman Turan'ın Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi isimli kitabı da çokça işimize yaradı.

Türkiye Selçukluları dönemi için ise Suşehri ve Şebinkarahisar yörelerinin ele geçirilmesi ve diğer konularda İbni Bibi'nin El Evamirü'l-Ala'ie Fi'l-Umuri'l-Ala'ie isimli eseri ile Köseadağ Savaşı için aynı eser ile Kerimüddin Mahmud Aksarayı'nın, Müsameretü'l Ahbar isimli eseri ve Osman Turan'ın Selçuklular Zamanında Türkiye isimli eseri başlıca yararlandığımız materyaller olmuştur.

Köseadağ Savaşı sonrası Anadolu'nun içerisine düşmüş olduğu durumu Faruk Sümer'e ait Anadolu'da Moğollar isimli makale ile Osman Turan'ın Selçuklular Zamanında Türkiye isimli esrinden yararlanarak şekillendirdik. Moğollardan sonra

Eratnalılar hakkında bilgileri de büyük ölçüde İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya ait olan Sivas-Kayseri ve Dolaylarında Eretna Devleti isimli makale de bulduk.

En şanslı olduğumuz kısım ise Kadı Burhaneddin Ahmet dönemi idi. Çünkü Aziz B. Erdeşir-i Esterabadi'ye ait olan Bezm u Rezm isimli eser bu konuda bize bol miktarda bilgiler vermiştir.

Ayrıca Doğu Anadolu'da kurulan Türk devletlerini Anlatan Osman Turan'ın Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, Sivas Yıllıkları, Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri hakkında bilgi veren Osman Turan'ın Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devleti isimli eseri, Suşehri'nin Osmanlılar'a geçişi konusunda bilgi veren Hoca Sadettin Efendi'nin Tacü't-Tevarih'i, Uzunçarşılı'nın Osmanlı Tarihi isimli eseri, Şebinkarahisar ve civarının tarihi hakkında bilgiler veren Giresun Tarihi Sempozyumu içerisinde yer alan makalelerden özellikle Türklerin bölgeye yerleşimi konusunda Malazgirt Savaşı'ndan önceki dönemler için Bilgehan Atsız Gökdağ'ın M.Ö. 2000'li Yıllardan Günümüze Giresun'daki Türk Varlığı isimli makalesi, Malazgirt Savaşı sonrası için Mehmet Bilgin'in Giresun Bölgesinde Türkmen Beylikleri ve İskan Hareketleri isimli makalesi, Osmanlı dönemi yerleşmeleri için de Fatma Acun'un XV. ve XV. yüzyıllarda Şebinkarahisar ve Civarında Yerleşim Modelleri isimli makaleleri faydalandığımız başlıca kaynaklar olmuştur.

ÖNSÖZ

Var olduğundan beri insanların kafasını kurcalayan soruların başında gelir. Bizler nereden geldik ve nereye gitmekteyiz? İnsanların en tabii hakkıdır geçmişlerini bilmek ve ona göre de kendilerine bir yön tayin etmek. Suşehri ve civarında yaşayan insanlarımız bu bölgeye sonradan geldiklerini çok iyi bilmektedirler. Ancak onlar bugüne kadar şu sorulara net bir cevap alamamışlardır hiç. Biz bu coğrafyada ne zamandan beri varız? ve nereden geldik? Anadolu Türk Tarihi içerisindeki yerimiz ve önemimiz nedir?

İşte bu türden sorulara cevaplar aradığımız tezimiz şu şekilde vücuda gelmiştir. Giriş ve üç ana bölümden oluşan Tezimizin birinci bölümünde Suşehri ve çevresinin Malazgirt Savaşı'ndan önceki dönemleri ve bölgede yaşanan önemli siyasi olaylara yer verilmiştir. Bu çerçevede ilk çağlar, Roma, Bizans dönemleri ele alınmıştır. Özellikle Bizans döneminde Bizans Sasani, ve Bizans İslam mücadeleleri ve bölgeye yansımaları ön plana çıkarılmıştır. İkinci bölümde Suşehri ve çevresine Türklerin gelişi ve Malazgirt Savaşı ile bu bölgelerin hızla Türk yurdu haline dönüşümü izaha çalışılmıştır. Bu bölümde Danişmendli, Mengüceklî, Selçuklu, Moğol, Eretna ve Kadı Burhaneddin Devri önemli Siyasi ve sosyal olayları ile birlikte verilmiştir. Özellikle bu bölüm daha detaylandırılarak devrin siyasi yapısı ile birlikte ele alınmıştır. Çünkü bu dönemde olan bütün olaylar hemen hemen birbirleri ile bağlantılı olup sebep ve sonuç ilişkisi yönünden iç içe geçmiş durumdadır. Tezimizin son bölümünü Kadı Burhaneddin sonrasına ayırarak burada da Osmanlı'nın eline geçmesi ve Ankara Savaşı sonucu ortaya çıkan durum ile kısa bir Karakoyunlu hakimiyeti, arkasından Akkoyunlular'ın hakimiyeti ve Osmanlı'nın tekrar bölgeye hakim olması ile bu dönemdeki nüfus yapısının incelenmesinin ardından tezimizi sonlandırdık.

Bugüne kadar ilmi bir incelemesi yapılmamış olan Suşehri yöresinin bu çalışma ile bir ivme kazanacağını ve benden sonra gelecek araştırmacılara bir ışık tutacağını düşünüyorum

Bana bu çalışmamdaki katkılarından dolayı tezime danışmanım olarak birlikte başladığım, tez konumu öneren ve yönlendiren başta değerli hocam Prof. Dr. Münir Atalar'a, kütüphanesindeki kaynakları kullanımına açan ve her türlü bilgi desteğini veren Kamil Şahin'e, son üç aydır tez danışmanlığımı yapan ve tezimin son şeklini almasında büyük emeği bulunan Yrd. Doç. Dr. Pınar Ülgen'e, her türlü kaynak ve bilgi desteğinde bulunan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Erkan Göksu'ya, saha araştırmalarımnda bana yardımcı olan aziz dostum Sebahattin Kandemir ile Suşehri Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanı Candan Ersoy'a ve tez yazım döneminde benden desteğini esirgemeyen sevgili eşime teşekkür etmeyi bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum

GİRİŞ

Anadolu'nun her bir köşesi ilkçağlardan günümüze çeşitli kavimler tarafından yurt edinilmiştir. Suşehri ve çevresinin de bu tarihi seyri takip ettiği az da olsa bölgede yapılan kazılarda çıkan Kimmerler'e ait kalıntılardan¹ ve Roma döneminde Suşehri'ne çok yakın bir yerde kurulmuş olan Kögonya, (Koloneia- Şebinkarahisar)² ve yine bazı kaynaklarda Suşehri olarak da geçen ve Mitridat'e ait olan Nikopolis Şehri'nin Suşehri'nin sınırları içerisinde olmasından³ anlaşılmaktadır.

Roma ve Bizans döneminde Sasaniler ve Müslümanlar ile mücadele alanı haline gelen bu bölge⁴ Osmanlılar'a kadar çeşitli siyasi çekişmelerin merkezinde kalmış ve sürekli el değiştirmesi sonucu da siyasi sosyal ve ekonomik açıdan hak ettiği yere ulaşamamıştır. Ancak bu dezavantajının yanında birden fazla milletin aynı coğrafyada uzun yıllar yaşaması da bölgedeki kültürel zenginliği artırmıştır.⁵

Suşehri XV. yy. sonlarına kadar önemli bir yerleşim yeri olarak ortaya çıkamamış, Roma ve Bizans dönemlerinde Kögonya-Koloneia, Osmanlı döneminde Şarki Karahisar adlarıyla adlandırılan Şebinkarahisar'ın nahiyesi olarak kalmıştır.⁶ Suşehri yakınlarında bulunan bugünkü adı Akşar; Beylikler, Selçuklu ve Osmanlı döneminde Akşar Abad olarak adlandırılan nahiyenin daha çok öne çıktığı ve Suşehri'nden büyük olduğu görülmektedir.⁷ Asıl bu günkü Suşehri'nin ortaya çıkışı Osmanlı dönemiyle olmuştur ki Hasan Eroğlu bunu 1509 yılında meydana gelen büyük

¹ Bilgehan Atsız Gökdağ,, "M.Ö. 2000li Yıllardan Günümüze Giresundaki Türk Varlığı", **Giresun Tarihi Sempozyumu** , İstanbul 1997, s.30.

² George Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, (çev: Fikret Işıltan), Ankara1999, s.560.

³ Ali Cevat, **Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügatı**, Dersaadet H.1313, s.501-502.

⁴ Ostrogorsky, aynı eser, s.77.

⁵ Ali Cevat, aynı eser, 501-502.

⁶ Fatma Acun, "15 ve 16. Yüzyıllarda Şebinkarahisar ve Civarında Yerleşim Modelleri", **Giresun Tarihi Sempozyumu**, İstanbul 1997, s.140.

⁷ Acun, aynı makale, s.149.151-152.154.

zelzele sonrası olarak vermektedir.⁸ Roma Bizans dönemindeki ismi ise Enderes-Anderas'tır.⁹ Biz araştırmamızda öncelikli olarak Suşehri'nin ve bölgedeki diğer yerleşim yerlerinin eski isimlerini bularak bunlar üzerinden bilgiler edinmeye çalıştık ve bunda da kısmen başarılı olduk.

İlçe sınırları içerisinde bu gün için varlığı bilinen ve hangi zaman ve dönemde yapıldığı kesin olarak bilinmeyen Buldur, Sis Köyü, Çataloluk Beldesi, Siskale ve Akşar kaleleri¹⁰ mevcuttur. Ancak bölgenin Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde bulunması tarihi yapıların günümüze ulaşmasında en büyük engel olmuştur. Aralıklarla meydana gelen depremlerde yıkıldıkları tahmin edilmektedir. Yine bu bölgenin yüzyıllar boyunca farklı milletlerin ve devletlerin mücadele alanı haline gelmesi tahribatı artırmıştır.

Öncelikli olarak Türk varlığı öncesini ele alacağımız tezimizde daha sonra Türklerin buraya ne şekilde ve ne zaman geldiği konularını aydınlatmaya çalıştıktan sonra Malazgirt Savaşı ve sonrasında Osmanlı'nın eline geçen döneme kadar hangi siyasi ve sosyal olayların yaşandığını ve Anadolu Türk Tarihi içerisinde Suşehri'nin konumunu belirlemeye çalışacağız.

Öyle zannediyoruz ve bekliyoruz ki daha önceden ilmi olarak hiç çalışılmamış olan bu bölge tarihinin ana hatlarını ortaya koyacağız. Her şeyi ile ortaya çıkarmanın mümkün olamayacağının farkında olarak ilk adımı atmış bulunuyoruz. Bizim atmış olduğumuz bu adım çok önemlidir. Bizden sonrakiler bizim ayak izlerimizi takip ederek bizim de eksikliklerimizi tamamlayıp daha mükemmel eserler ortaya koyacaklardır kanısındayız.

⁸ Hasan Eroğlu-Ergül Şimşek, **Suşehri'nin Şehir Tarihçesi**, İstanbul 2009, s.23.

⁹ Ali Cevat, aynı eser, s.501-502.

¹⁰ Eroğlu, aynı eser, s.380-390.

BİRİNCİ BÖLÜM

MALAZGİRT SAVAŞI'NA KADAR SUŞEHİRİ'NE BAKIŞ

1. İLK ÇAĞLARDA SUŞEHİRİ

Tarihi çok eski dönemlere uzandığı tahmin edilen Suşehri'nde yapılan arkeolojik kazılarda ova kesiminde bakır çağından kalma kalıntılara rastlanmıştır. M.Ö. 2000 li yıllara kadar Hititler'in hakimiyetinde kaldığı bilinmektedir ¹¹ . Suşehri ile Şebinkarahisar sınırında bulunan Yukarı Görede ile Gelengeç köyleri arasındaki bir tarlanın içerisinde bulunan ve köyün kuzey doğusunda bir semtte etrafı taşlarla çevrili beş metre yüksekliğindeki bir höyüğün Kimmerler'den kaldığı söylenmektedir¹².

Sivas şehrinin M.Ö. X. Asırda Asur himayesinde bulunan Amasya'daki Pontus valilerine bağlı bir şehir olduğu bilinmektedir. M.Ö. 347 yılında Pers Kralı Kyros, Lidya Kralı Kroisos'u Kızılırmak kenarında mağlup etmiş ve iki asra yakın bir süre Sivas Şehri Pers topraklarına katılmıştır. Pers Kralı Kyros Sivas'ı aldıktan sonra burayı yine Pontus valilerinin yönetimine bırakmıştır. Sivas bir müddet Kapadokya krallarının yönetiminde kaldıktan sonra tekrar Pontuslular'ın eline geçmiştir¹³. Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere o dönemlerde Suşehri ve çevresinin Asurlular'ın, arkasından Lidyalılar'ın, MÖ. 347 yılında da Perslerin egemenliğine girdiği söylenebilir. Ama anlaşılan o ki bu dönemlerde de Pontus Devleti'ne bağlı durumda idi.

Bir başka hususta Suşehri'nden geçen Kelkit Çayı'nın ismidir ki Strabon'da şu şekilde geçer;

¹¹ Şerif İbrahim Aydoğar, **Türkiye'de İlçelerin İl Olma Çalışmaları Suşehri**, İstanbul 2004, s.28.

¹² Gökdağ, aynı makale, s.30.

¹³ Mustafa Demir, **Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri**, Sakarya 2005, s.12.

“Amaseia’nın surlarını aşarak Phanaroia’ya ulaşır. Burada Armenia’dan çıkan Lykos nehri katılır ve o da İris¹⁴ olur. Bundan sonra nehir Pontus denizine akar.”¹⁵ Bahsi geçen ve Armenia’dan çıkarak Yeşilirmak’a katılan ırmak Kelkit Çayı’dır ve eski çağlardaki ismi de Strabon’a göre Lykos’tur.

2. ROMA DÖNEMİ SUŞEHİRİ

Suşehri ve çevresinin Pontus Krallığı’nın egemenliğinde kaldığı anlaşılmaktadır. M.Ö. 66 yılında Roma komutanlarından Pompeus’un Pontus kralı VII. Mithridates’i bu bölgede mağlup ederek bu zaferinin anısına ve artık işine yaramayacak askerleri için Nikopolis şehrini kurdurduğu ve çevredekilerin de buraya yerleşerek kalabalıklaştığı Strabon tarafından haber verilmektedir.¹⁶ Yeni Kurulan bu Nikopolis şehri için o zamanlar adı Sebaste olan Sivas’ın bütün serveti harcanmıştır. Daha sonra Nikopolis’in ismi değişerek Tephryce isimli bir şehir olmuş ve Ermeni Kralı Senekerim’in hakimiyetine geçmiştir. Sakaoğlu bazı tarihçilerin Nikopolis şehrini Divriği zannettiklerini belirtmiş ancak Divriği’nin kuruluşunun bu savaştan yüzyıllar sonra olduğunu anlatarak bu görüşü yalanlamıştır.¹⁷

Strabon’un Anadolu Coğrafyası isimli eserinde bölgede bulunan Paryadros isimli dağ silsilesi arasında iyi sulanmış ormanlık alanların ve derin vadilerin bulunduğu ve Mithridates’in bu bölgede 75 tane kale yaptırıp hazinesinin çoğunu bu kalelere koyduğu belirtilerek bu kalelerden önemlilerinin isimleri sayılmıştır: Hydar,

¹⁴ Yeşilirmağın eski çağlardaki ismi Strabon’da İris olarak geçmektedir. Liykos Irmağının yine sayfa 40’ta Armeniayı baştan başa geçtiğine değinilmiştir.

¹⁵ Strabon, **Coğrafya Anadolu**, (Kitap: XII, XIII, XIV), (çev: Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1987, s.26.

¹⁶ Strabon, aynı eser, s.39.

¹⁷ Necdet Skaolu, **Türk Anadolu da Mengücekoğulları**, İstanbul 2004, s.18-19.

Basgoidariza ve Sinoria'dır. Sinoria'nın büyük Ermenia sınırına yakın olduğu için imlasının Synoria olarak değiştirildiğinden bahsedilmiştir. Synorianın anlamı sınır ülkesi demektir¹⁸. Bu gün hala Suşehri ve köylerinde tarlaların sınırları için sınır kelimesi yerine sinor kelimesinin kullanılıyor olması da kayda değerdir. Ayrıca tarif edilen coğrafi özelliklerin bire bir Suşehri coğrafyası ile örtüşmesi ve bu bölgede bulunan çok sayıdaki kale kalıntısı bahsi geçen Nikopolis şehrinin Suşehri yakınlarında olduğu iddiasını kuvvetlendirmektedir.

Bazı araştırmacılar Nikopolis şehrinin Suşehri olduğunu iddia etmesi de doğru bir görüş değildir. Ali Cevat "Suşehri yaylasında bulunan Kanlıtaş bölgesinde işlek bir panayır vardır. Nikopolis şehri Suşehri kazasının dahilindedir"¹⁹ şeklinde bir ifade kullanmıştır. Bu ifade de Nikopolis ile Suşehrin'in aynı yerler olmadığını göstermektedir. Hasan Eroğlu buranın Suşehri'ne yaklaşık 10 km mesafede bulunan Pürk veya Eskişar köyleri olabileceğini iddia etmekte ve bu iddiasını da bu bölgede yapılan yabancı üniversitelerin araştırmalarına dayandırmaktadır ancak bu üniversitelerin hangileri olduğu ve araştırmaların ne şekilde sonuçlandığı hakkında yeterli bilgi vermemiştir²⁰. Yine de Suşehri Ovası'na hakim durumda olan ve bölgeden geçen vadi ve yolları kontrol altında tutabilecek mevkiye ve Suşehri'ne yakın mesafede bir yer olması ayrıca eski kale ve yerleşim yerleri kalıntıları açısından zengin olması ve de Strabon'un tariflerine uyuyor olması bizce de Nikopolis'in Pürk veya Eskişar köylerinden birinin olması kuvvetle muhtemeldir.

Strabon'da geçen bir cümle bize Suşehri'nin o günde yerleşim yeri olduğunu düşündürmektedir. " Mithridates Pontus krallığının bu en uç kısımlarına kaçmış ve Akilisane'de Dasteira yakınında sulak bir dağ ele geçirmiş ve kuşatılınca, dağları

¹⁸ Strabon, aynı eser, s.39.

¹⁹ Ali Cevat, aynı eser, s.501-502.

²⁰ Eroğlu, aynı eser, s.71.

aşarak Kolkhis'e ve oradan Bosporos'a kaçıncaya kadar, burada kalmıştır. Bu yerin yakınında Küçük Armenia'da Pompeius, Nikopolis adında bir kent kurmuştur. Burası bugüne kadar kalmıştır ve oldukça kalabalıktır". Yukarıda anlattığımız şekliyle Nikopolis şehri Suşehri değildir ancak Suşehri'ne çok yakındır. Pompeius'un Dasteira yakınında sulak bir dağ ele geçirmesi ve yine bu yerin yakınına Nikopolis'i kurdurması ifadesinden anlaşılacağı üzere büyük bir ihtimalle Suşehri'nin o günkü adı Dasteira'dır. Bahsi geçen sulak dağın da Köseadağ olması lazımdır.

Bu bölgede bugün kalıntıları bulunan irili ufaklı birçok kale mevcuttur ki bunların muhtemelen Pontuslulardan yahut da Romalılardan kaldığı halk arasında yaygın bir inanıştır. Strabon yine bu coğrafyada Mithridates'in 75 tane kale yaptırıp hazinelerini de burada sakladığından söz etmektedir.²¹

Eskişar ve Akşar köylerinde Roma döneminden kalma iki kale ve Siskalesi mevcuttur. Eskişar ve Çataloluk köylerinde Roma dönemine ait Tören yerleri ile Akşar yakınlarında Roma İmparatoru Hadrianus adına dikilmiş kilometre taşlarına (miltası) rast gelindiği görülmüştür. Büyük Güzel, Küçük Güzel,²² Akşar, Eskişar köylerindeki harabelerin de Roma döneminden kalma olduğu sanılmaktadır. Küçük Güzel köyünde bulunan ve ağzından su akacak şekilde yapılmış aslan heykeli Sivas Müzesinde sergilenmektedir²³. Bu kalıntıların da bu bahsi geçen 75 adet kalelerden bazıları olması muhtemeldir.

Roma Kralı Augustus (M.Ö. 43 - M.S. 14) Pontus ve Ermenia bölgelerini ele geçirmiş ve yine Pontus bölgesinin Pontus Kralı Polemo'nun elinde kalmasına izin

²¹ Strabon, aynı eser, s.38-39.

²² Hasan Eroğlu Küçük Güzel ve Büyük Güzel köyleri hakkında bilgi verirken Eskişar köyünde ikame eden bir kral ve onun iki kızı adına yaptırılan saraylar ve çiftliklerden bahsetmiştir. Bu köylerde bulunan eski saray ve hamam kalıntıları bu şekilde düşünülmesine imkan vermiştir. Bizim tahminimizce Eskişar'da oturan kral'ın Pompeus'un kurdurmuş olduğu Nikopolis şehrinin yöneticisi olma ihtimali yüksektir. Çünkü önceki verdiğimiz bilgilerde de Eskişar köyü'nün Nikopolis şehri olma ihtimalinin kuvvetli olduğundan bahsetmiştik.

²³ Aydoğar, aynı eser, s.28-29.

vermiştir. Armenia bölgesini doğrudan Roma hakimiyetine almıştır. Bu dönemde Sivas Pontluların elinde kalmıştır.²⁴ Bundan da anlaşıldığı üzere Suşehri ve çevresi Pontluların hakimiyetinde kalmıştır. Sivas hakimi Pontus kralı Polemo öldükten sonra Sivas Roma hakimiyetine geçmiştir²⁵.

Miladın başlangıç yıllarına ait para kalıntılarında Sivas'ın bu tarihlerde Romalıların egemenliğine girdiği anlaşılmaktadır²⁶. Ancak bu günkü Sivas ili sınırlarına çok uzakta bulunan Suşehri bölgesinin Romalılara mı geçtiği yoksa Pontlularda mı kaldığı net değildir.

Roma hakimiyeti Sivas'ta başladıktan sonra Roma kralı Augustus M.S. 64 yılında Sivas şehrini Galatia eyaletine bağladı ve Sebastia adıyla yeniden kurdu²⁷. Herhalde bu dönemde Suşehri ve çevresi de Roma hakimiyetinde idi. İlk önce Galatia²⁸ eyaletine bağlanan Sivas M.S. 112 yılında Kapadokya eyaletine bağlanmasıyla Kapadokya eyaleti şehri haline gelmiş,²⁹ böylelikle Suşehri de Kapadokya eyaletine bağlanmıştır. Daha sonra Roma İmparatorluğu ikiye ayrılana kadar Roma hakimiyetinde kalan Sivas ve Suşehri bölgesi M.S. 395 yılında Roma imparatorluğu ikiye ayrılınca doğu kısımda kalan Doğu Roma yani Bizans İmparatorluğu sınırları içerisinde kalmışlardır³⁰.

²⁴ Demir, aynı eser, s.12

²⁵ Mehmet Özsait, "Anadoluda Helenistik Dönem", **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, İstanbul 1982, c.II, s.330

²⁶ Demir, aynı eser hri, s.12.

²⁷ Demir, aynı eser, s.12

²⁸ Strabonda Galatia: Orta Anadolu'nun kuzeyinde, Doğusunda Pontos ve Kappadokia, batısında Phrygia, kuzeyinde Paphlagonia ile sınırlanmış olan bölge olarak tanımlanmıştır. Strabon, Coğrafya, s. 282.

²⁹ Demir, aynı eser, s.12

³⁰ Ostrogorsky, aynı eser, s.49.

3. BİZANS DÖNEMİ SUŞEHİRİ

Sivas şehri yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere 395 tarihinden itibaren Bizans yönetimine geçmiştir. Dolayısıyla Suşehri ve çevresi de Bizans Devleti'nin hakimiyetine girmiştir. Bu dönemde M.S. VI. yüzyıldan başlayarak ilk önce Bizans-Sasani, sonra da Bizans-İslam mücadelesi yaşanmıştır.

3.1. Bizans Sasani Mücadelesi

575 yılında Sasani kralı I. Hüsrev Anadolu seferinin sonunda Kapadokya'ya kadar ilerlemiş ve dönüşünde Sivas ve Malatya'yı tahrip etmiştir.³¹ 611 yılında başlayan Sasaniler'in Anadolu seferi sonucu Sasaniler 615 yılında batı Anadolu'ya kadar genişlemiş ve bu tarihte Sivas ve çevresi dolayısıyla da Suşehri Sasaniler'in eline geçmiştir.³² 622 yılında Herakleios Anadolu'yu Sasaniler'den kurtarmıştır.³³ II. Hüsrev'den sonra Bizans-Sasani mücadeleleri sona ermiştir³⁴.

3.2. Bizans İslam Mücadelesi

Anadolu'daki İslam ilerleyişi Muaviye'nin daha halife olup Emevi Devleti'ni kurmadan önceki valilik yıllarında (642-654) başlamıştır ve bu hareket³⁵ Muaviye halife olduktan sonra da durmamış ve daha da artmıştır.

³¹ Ernst Hanigmann, **Bizans Devletinin Doğu Sınırı**, (çvr: Fikret Işıltan), İstanbul 1970, s.19

³² Ostrogorsky, aynı eser, s.88

³³ 628 Yılına kadar Bizans Sasani mücadeleleri sürmüştür. Bu sırada Bizans Balkanlarda Avarlar tarafından sıkıştırılırken Kafkaslarda Hazar Türkleri ile Bizans Sasaniler'e karşı işbirliğine gitmişler ve sonunda Bizans mücadeleyi kazanmıştır.

³⁴ Ostrogorsky, aynı eser, s.94-96.

³⁵ Şahin Uçar, **Anadoluda İslam-Bizans Mücadeleleri**, İstanbul 1990, s.72-76.

Muaviye imparator II. Konstans devrinde Anadolu'ya kuvvet sevk etmiş, bu kuvvetler 663 yılında Anadolu'daki fetihlere başlamışlardır. Birçok Anadolu şehri bu mücadeleler sırasında istenmeden de olsa tahrib olmuştur. İslam fetihleri 674'lü yıllara kadar sürmüş ve bu sırada Sivas şehri de bu tahribattan nasibini almıştır³⁶.

Bizans ile Emeviler'in arası Kıbrıs yüzünden açılmış ve 691-692 yılındaki mücadelelerde Bizans ile Emeviler Sivas yakınlarındaki Sebastopolis (Sulu Saray) dolaylarında savaşmışlardır. Yapılan savaşı II. Jüstinianos kaybetmiş, Sivas ve çevresi tekrar Emeviler'in eline geçmiştir.³⁷ "Müslümanlar Sivas'a çok kolay gelebiliyorlar, fakat burada uzun süre kalamıyorlardı"³⁸.

693 yılında II. Jüstinianos Slavlar'ın ağırlıkta olduğu bir ordu ile Sulu Saray'a yürümüş, Müslümanlar da Sivas'ı ele geçirmişti. Sivas ile Sulu Saray arasında yapılan savaşı yine Müslümanlar kazanmıştı³⁹. Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi Suşehri ve çevresi bu yıllarda bir müddet Müslümanlar'ın kontrolünde kalmıştır.

711-712 tarihlerinde Emevi komutanı Mesleme ile yeğenleri Abbas ve Mervan Malatya'dan gelerek Sivas ve Amasya'yı almış ancak 722 yılında Sivas tekrar Bizans idaresine girmiştir. İki taraf arasındaki mücadele aralıklarla devam etmiştir.⁴⁰

Hicret'in ikinci yüzyılında Emevi halifesi Hişam b. Abdul Melik zamanında İstanbul'un fethinin gerçekleşmesi amacıyla Anadolu'nun büyük bir kısmı ele geçirilmiş⁴¹ ve 734 yılında Abdulvahhab Gazi el-Rumi ile Abu'l-Hüseyn el-Battal Gazi Sivas'ı ele geçirmişlerdir. Sivas Abdulvahhab Gazi'ye verilince O da maiyeti ile

³⁶ Uçar, aynı eser, s.77; Ostrogorsky, aynı eser, s.115.

³⁷ Ostrogorsky, aynı eser, s.123; Uçar, aynı eser, s.96-97.

³⁸ Demir, aynı eser, s.14.

³⁹ Uçar, aynı eser, s.97.

⁴⁰ Demir, aynı eser, s.14.

⁴¹ Salname-i Vilayet-i Sivas, 14.Defa, Hicri 1306, s.195.

birlikte Sivas'a yerleşmiştir.⁴² 735 yılında Bizans valisi olan Konstantin Amasya'yı kuşatmış ve Sivas'ta kalan Vahhab Gazi şehit edilerek Sivas tekrar Bizans'ın eline geçmiştir. Daha sonra 737 yılında bir Emevi komutanı olan Muaviye ile Bizans arasında yapılan antlaşma ve 739 yılında Emevi komutanı Süleyman b. Hişam'ın Anadolu seferi sonucunda Sivas ve çevresi tekrar Emeviler'in hakimiyetine girmiştir

740 yılından itibaren Emevi Devleti'nde yaşanan iç karışıklıklar Emevilerin Anadolu'daki etkisini azaltmıştır. V. Konstantinos'un (741-775) gönderdiği komutan Yuannis 744 yılında Kapadokya'yı ve Sivas'ı tekrar ele geçirmiş⁴³ arkasından V. Konstantinos'un 752 yılında Erzurum'u ele geçirmesi sonucu Sivas'taki Bizans hakimiyeti kuvvetlenmiş ve dolayısıyla da Suşehri ve çevresi tekraren Bizans'ın eline geçmiştir⁴⁴.

781 yılında Abbasiler Bizans topraklarına derinlemesine girmişler ve Bizans'a karşı çok kanlı bir savaş kazanmışlardır⁴⁵. Arkasından Pont ve Sivas bölgelerini fethetmişlerdir.⁴⁶ Bizans ile Abbasiler arasında yapılan anlaşma gereği Bizans haraç vermeyi kabul etmiş ancak Bizans anlaşmaya sadık kalmayarak 788 yılında başkomutan Nikephoros tarafından Sivas tekrar Bizans'a kazandırılmıştır.⁴⁷ Özellikle Halife Mütevekkil (847-861) zamanında hilafet ordusunun çoğunluğunu Türkler oluşturuyordu ve askeri bölgelerin komutanları da Türklerdendi. Suriye uç bölgesinin merkezi olan Tarsus'ta ikamet eden bu Türk komutanlar bir yaz bir de kış olmak üzere Bizans topraklarına akınlar düzenliyorlardı. Bu akınlar sonucunda da Sivas, Niksar, Şarki Karahisar (Şebinkarahisar), Amasya, Zamantı, Çankırı, Ankara, Eskişehir ve Bergama

⁴² Hüseyin Hüsameddin, **Amasya Tarihi**, c.II, İstanbul H.1330, s.218-219; Uçar, aynı eser, s.121.

⁴³ Hüseyin Hüsameddin, aynı eser, c. II, s.220-224.

⁴⁴ Ostrogorsky, aynı eser, s.155-156.

⁴⁵ Ostrogorsky, aynı eser, s.169.

⁴⁶ Demir, aynı eser, s.15.

⁴⁷ Hüseyin Hüsameddin, aynı eser, c.II, s.233.

gibi yerler ve kaleleri tahrip edilmiştir⁴⁸. Bu tahribattan Şebinkarahisar'ın etkilenmiş olması bu dönemde İslam ordularının Suşehri ve çevresine gelmiş olduğunun da bir ispatı niteliğindedir.

863 yılında Abbasiler'in Malatya emiri Ömer'in Karadeniz sahillerine kadar ilerlemesi ve Samsun'u ele geçirmesi üzerine komutan Petronas komutasındaki Bizans kuvvetleri Arap ordusunu imha etmiş ve bu tarihten itibaren savunma durumunda bulunan Bizans yeniden Anadolu'ya hakim olmaya başlamıştır⁴⁹. Bizans imparatoru VI. Leon (886-912) devrinde Sivas temasının doğu ve güney sınırları Bizans Abbasi sınırını oluşturuyordu⁵⁰. Bundan da anlaşılacağı üzere Sivas'ın kuzeyinde bulunan Suşehri ve çevresi bu tarihlerde yeniden Bizans'ın eline geçmiştir.

970 yılında Danişmend Gazi Malatya'dan hareketle Sivas'ı ve Orta Anadolu bölgelerini ele geçirmiş ancak Canik yolu üzerinde şehit edilince Danişmendoğlu Gazi, arkadaşlarını Malatya'ya geri götürmüştür⁵¹. "Emir Danişmend bir yüzyıl sonra Malazgirt Savaşı'nın ardından Sivas'ı fetheden Türk Emir Danişmend Gazi'nin dedesi omalıdır. Emir Danişmend'in 970 yılında hayatta olan oğlu Gazi'nin de yüzyıl sonra Sivas'ı alan Danişmend Ahmed Gazi olamayacağı kesindir."⁵²

II. Basil (976-1025) 998 yılında Doğu Anadolu'ya bir sefer düzenlemiş ve bu sefer sırasında Sina Karimaye Ermenilerine Sivas'ı vermiştir. Daha sonra bu Ermeniler Suriye ve Kilikya bölgelerine yayılmışlardır.⁵³

1016 yılındaki Türkmen akınlarına karşı 1020 tarihinde II. Basil Doğu Anadolu seferine çıkmış, 1021 de Van bölgesini Bizans topraklarına katarak Vaspurakan

⁴⁸ Ali Sevim, **Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi**, Ankara 2000, s.36.

⁴⁹ Ostrogorsky, aynı eser, s.212.

⁵⁰ Demir, aynı eser, s.15.

⁵¹ M.Halil Yinanç, **Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri, I Anadolunun Fethi**, İstanbul 1944, s.90-91..

⁵² Demir, aynı eser, s.15.

⁵³ Urfalı Mateos Vekayinamesi (652-1162) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162), (çev: Hrant D. Andreasyan), Ankara 2000, s.XIX.

Ermenileri'ne yurt edinmeleri için Sivas bölgesini vermiştir. Bizans imparatoru ile Vaspurakan kralı Senekerim anlaşmış ve Sivas'ta kendi hakimiyetini kurmuş, Senekerim'in oğlu David de II. Basil tarafından Krallık makamına çıkarılmak için İstanbul'a götürülmüştür. Tahminimize göre Suşehri ve çevresine yerleşen Ermeniler bu dönemde gelmiş olmalıdırlar. Zaten Suşehri'nin Roma ve Bizans dönemindeki ismi de Enderes-Anderas olup⁵⁴ bu ismin bu bölgeye gelen Ermeniler tarafından verildiği tahmin edilmektedir.

Senekerim'in ölümünden sonra yerine oğlu Davit Sivas'ta yönetime geçmiş, onun da 1032 yılında ölmesinden sonra aynı yıl Senekerim'in diğer oğlu Adom yönetime geçmiştir.⁵⁵

⁵⁴ Ali Cevat, aynı eser, s.501-502.

⁵⁵ Demir, aynı eser, s.15-16.

İKİNCİ BÖLÜM

SUŞEHİRİ VE ÇEVRESİNE TÜRKLERİN GELİŞİ

1. MALAZGİRT SAVAŞI'NDAN ÖNCE SUŞEHİRİNDE TÜRK VARLIĞI

Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrıldığı 395 yılında Suşehri ve çevresi Bizans İmparatorluğu'nun sınırları dahilinde kalmıştı. Bu tarihlerde Suşehri'ne çok yakın bir mesafede bulunan ve o zamanlar Koleneia, Kolonya isimleriyle bilinen Şebinkarahisar'ın halkının beşte üçünü Turanlılar (Türkler) geri kalanını da Rum ve Ermeniler oluşturuyordu.

Bu devirde Şebinkarahisar ve çevresine Peçeneklerden Helkin ve Zara, Kumanlardan Kolhit oymakları gelmişlerdir.⁵⁶ Anlaşılan o ki bu bölgeye Kelkit vadisi denmesinin bir sebebidir Kolhit oymağının bu bölgelere yerleşmesi olabilir. www.kelkitcayi.com isimli sitede Kelkit kelimesinin Antik Çağ'da Helen dilinde "kurt" anlamına gelen Lykos şeklinde ifade edildiğine rastladık. Onlara göre bu kelime daha sonra Ermeniceye tercüme edilerek "gail-get" olarak söylenmeye başlanmıştır, ardından da Kelkit'e dönüşmüştür. İfadesi geçmektedir.

Yine aynı sitedeki bir başka görüş ise, Kelkit isminin VII. Yüzyılda yöreye gelip yerleşen Peçenek Türklerinden Kilki Bey'den geldiği görüşüdür. Kelkit'in Kilki Bey'in çiftliği olarak anıldığı şeklinde ifade edilmektedir.⁵⁷ Yine Suşehri'ne bağlı halen Peçene isminde bir köyün varlığı da Suşehri bölgesine ilk Türk yerleşmelerinin Türklerin daha İslamiyeti kabul etmeden önce olduğu ve Bizans döneminde bu bölgeye yerleştiklerinin bir ispatı niteliğindedir. Bu da Kilki Bey tezini destekler mahiyettedir.

⁵⁶ Gökdağ, aynı makale, s.34.

⁵⁷ <http://www.kelkitcayi.com/tarih.php> isimli siteden alınmıştır.

Helkin oymağı Peçenek inallarından birinin oğlu olan İlgün veya Ilgun adında bir beyin yönetiminde buraya gelmiş ve çoğu kasaba merkezine bir kısmı da yakın kasaba ve köylere yerleştirilmişlerdir⁵⁸. Faruk Sümer bu köyün oğuz Türklerinden olduğunu belirtmektedir.⁵⁹ Zannımızca Peçene köyü halkı da bu dönemde yerleştirilmiştir.

X. asırda Bizans devleti Arap akınlarına karşı Balkanlar'dan Bulgar, Peçenek, Kuman ve Uz gibi Türk boylarını Anadolu'ya geçirip sınır vilayetlerine yerleştirmiş, Hristiyanlaştırdığı bu Türk gruplarını Bizans sınırlarını zorlayan Müslüman Türkler'e karşı kullanmıştır. Bu dönemdeki yerleşim yerlerinden bir tanesi de Şebinkarahisar ve çevresi olmuştur.

Pont topraklarının genel valisi İsak Komninos zamanında Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey'in ana bir kardeşi olan ve Yusuf Yabgu'nun oğlu İbrahim Yınal, 1047 tarihinde Diyarbakır'dan ve 1048 de Malazgirt üzerinden Pont topraklarına girerek Erzincan ve Sivas'ı aldıktan sonra Mavrokosteron'a (Şebinkarahisar) üzerinden Trabzon'a, oradan da Canik, Amasya, Sinop'a ve nihayet İstanbul'a beş Günlük bir mesafeye kadar ilerlemiştir.⁶⁰ Muhakkakki bu sefer esnasında Sivas Üzerinden Şebinkarahisar'a geçilirken Suşehri ve çevresi de ele geçirilmiş olmalıdır.

Berberinde kalabalık bir Türkmen kuvvetiyle Azerbaycan ve Anadolu sınır boylarına gelen Çağrı Bey'in oğlu Yakuti Han Anadolu'ya akınlara başladı. 1057 yılında Yakuti, başında emir Dinar'ın bulunduğu bir orduyu Anadolu'ya sevk etmiş ve bu ordu Erzurum yöresini alıp Erzincan ve Kemah'a kadar ilerleyip arkasından Harput yörelerine akınlar düzenlemiştir. Bu kuvvetlerden bir kol Çoruh ve Kelkit Vadisi yoluyla ilerleyerek Şebinkarahisar'ı ele geçirmiştir. 1058 yılında Yakuti Han tarafından

⁵⁸ Gökdağ, aynı makale, s.34.

⁵⁹ Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler)**, İstanbul 1999, s.319.

⁶⁰ Gökdağ, aynı makale, s.35-36.

Şebinkarahisar'ın idaresi İbrahim Yinal'a verilmiştir⁶¹. 1059 yılında Şebinkarahisar'ın tekrar Pontus'a geçtiği görülmektedir⁶². 1057 yılında Ermeni prensi İvane'in yardım isteği üzerine yapılan bu akınlarda Ermeni başbuğu Toring'in onları pusuya düşürdüğü, bunun da Anadolu şehirlerinin Türklerin yağmalamalarına bir gerekçe olduğu görülmektedir. Saltuk adlı Türk beyinin yönetiminde caserle iç bölgelere kadar gidilmiş ve 1059'da da Sivas'a saldırılmıştır⁶³. Sivas'a yapılan bu saldırının amacı Senekerim'in oğulları Adom ve Abusahl'ı yakalamaktı. Ancak onlar Khavadenek'e⁶⁴ kaçmışlardı. Şehri ele geçiren Türkler hesapsız ganimet alıp geri dönmüşlerdir. Sivas şehrinin o dönemdeki Ermeni Devleti'nin merkezi olması bolca ganimet ele geçirmelerini sağlamıştır. Yine Ermeni yazar Urfalı Mateos'a göre Türkler 600 kadar kiliseyi tahrip etmiştir.⁶⁵ Ancak bunun doğru olma ihtimali zayıftır. Çünkü o dönemde iyice sönmüş olan Bizans Sebastia'sında (Sivas) bu kadar kilisenin olması mümkün gözükmemektedir⁶⁶. Türkler Sivas'a bir yıl sonra yine saldırmışlar. Türklerin Orta Anadolu'daki ilerlemeleri 1063 tarihine kadar devam etmiş, Sivas dahil Bizans'ın kurmuş olduğu savunma sistemleri yok edilmiştir.

1064 yılında Selçuklu sultanı Alparslan Ani şehrini alınca burada bulunan Gagik hakimiyet bölgesini Bizans'a bırakarak Kapadokya bölgesine çekilmiştir. Bu olay üzerine Sivas bölgesi Ermeniler'inin liderliğini yapan Adom ve Abusahl Sivastaki hakimiyetlerini Gagik'e devretmişler ve onu Ermeni prensi ilan etmişlerdir. Bu gelişmelerin yaşandığı 1064 yılında Sivas ve çevresi tamamen Türklerin hakimiyetine girmiş durumdaydı. Ancak 1066 yılında Bizans komutanı Nikepheros Botaneiates'in

⁶¹ Sevim, aynı eser, s.55-56.

⁶² Gökdağ, aynı makale, s.36.

⁶³ Osman Turan, **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, İstanbul 1980, s.4; Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul 1993, s.18-19.

⁶⁴ Sivas'ın cenubi garbisinde bir kale.

⁶⁵ Urfalı Mateos, aynı eser, s.110-111.

⁶⁶ Demir, aynı eser, s.47.

Malazgirt Savaşı'ndan önce Sivas kalesinin surlarını tamir ettirdiği görülmektedir ki bu da bize Türklerin Sivas'ta uzun süre kalmadığını göstermektedir. Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere Türkmenler Sivas ve çevresine yerleşmeye başlamış ancak askeri kuvvet olarak süreklilik arz etmemişlerdir. Zannımca Suşehri ve çevresi de bu dönemlerde Türkmenlerin iskan sahası haline gelmiştir.

İmparator IV. Romanos Diogenes (1068-1071) tahta çıkışının ilk senesi olan 1068 tarihinde Anadolu seferine çıkmış ve Anadolu'nun güneydoğu bölgelerine hareketi sırasında Sivas ve Divriği bölgelerinde akınlarını sürdüren Türkmenleri geri çekilmeye mecbur etmiştir. Sivas bölgesinin önemini kavrayan İmparator Diogenes İstanbul'a döndüğünde 1069 yılında Manuel Komnenos emrinde bir orduyu Sivas'a göndermiştir. Yine bu yıllarda Sivas'a Türkmen akınlarının devam ettiği görülmektedir⁶⁷

1070 yılında Yabgulu Türkmenlerinden Erbasgan Alparlan'dan kaçmakta iken Sivas dolaylarında Manuel Komnenos aniden karşısına çıkmış, Erbasgan onu mağlup ederek esir almış ancak Alparlan'ın Erbasgan'ı yakalaması için gönderdiği komutanlarından Afşin'in gelmekte olduğu haberini alınca Erbasgan, Manuel Komnenos'la birlikte İstanbul'a gitmişlerdir. Bu haber üzerine Afşin Sivas ve Kayseri dolaylarındaki şehirleri tahrip ederek Kadıköy'e kadar ilerlemiştir. Bizans İmparatoru Erbasgan'ı vermemiş, Afşin de Anadolu'daki şehir ve kaleleri tahrip ederek geri dönmüştür.⁶⁸ Bu olaylardan Sivas'ın etkilendiği muhakkaktır ancak Sivas'a çok uzak mesafede bulunan Suşehri ve çevresinin bu tahribattan etkilenip etkilenmediğini bilmiyoruz.

⁶⁷ Demir, aynı eser, s.17-18.

⁶⁸ Sevim, aynı eser, s.47.

Sivas ve dolaylarında yaşayan Ermenilere gelince, onlar bu Türk-Bizans mücadelesinde daha çok Türklerin tarafını tuttıkları görülüyor. İmparator Romanos Diagonos Malazgirt Savaş'ı öncesi Sivas'a geldiğinde burada bulunan Rumlar Ermenileri imparatora şikayet ederek Erbasgan'ın Sivas'a saldırdığında kendilerine Türklerden daha fazla Ermenilerin zararverdiğini söylemeleri üzerine İmparator burada bir Ermeni katliamı yapmış ve Ermeni liderleri Adom ve Abusahl'ı buradan sürerek ayrıca Ermeni mezhebini ortadan kaldıracağına dair yemin etmiştir.⁶⁹ Ermeniler Bizans baskısından bunalarak Türk saldırılarını daha olumlu karşılamışlardır.⁷⁰ Suşehri ve çevresindeki Ermenilerin bu Bizans katliamından etkilenip etkilenmedikleri konusunda herhangi bir bilgiye rastlamadık ancak Sivas'ta olduğu gibi Suşehri'nde bulunan Ermenilerle Türkler arasında da bir sorun yaşanmadığı yargısına varmamız yanlış olmaz.

Buraya kadar Malazgirt Zaferi'nden önce Suşehri ve çevresine ışık tutmaya çalıştık. Üstteki bilgilerden de anlaşılacağı üzere bu dönemde yerleşmelerin daha çok Roma ve Bizans dönemlerinde o zamanki adıyla Koleneia (Şebinkarahisar) civarında olmuştur. Bu gün nerede olduğu kesin olarak bilinmeyen ancak Suşehri'nin güneyindeki tepeler üzerinde ve Suşehri Ovası'na hakim bir durumda bulunan Nikopolis şehri vardır. Yine Büyük Güzel, Küçük Güzel, Sis (Çataloluk) ve Siskale gibi yerleşim yerleri bu bölgenin de çok eski yerleşim yerleri olduğunu bize göstermektedir. Bizim isim olarak varlığını ortaya atmış olduğumuz ve Strabon'a dayandırdığımız Dasteira şehrinin de Suşehrinin bugünkü yerinde olması bizce kuvvetli bir ihtimaldir.

⁶⁹ Urfalı Mateos , aynı eser, s.24.

⁷⁰ Feridun Demirtekin, "Selçuklular'ın Anadolu'da Yerleşmelerini ve Gelişmelerini Sağlayan İki Zafer I. Malazgirt Meydan Savaşı", **Malazgirt Armağanı**, Ankara 1972, s.39.

2. MALAZGİRT ZAFERİ SONRASI SUŞEHİRİ VE ÇEVRESİ

Malazgirt Zaferi'nden önce emir ve beylerin yıllarca süren saldırılarının birer yıpratma ve yıldırma taktiği olduğu görülmektedir. Anadolu'ya akınlar yapanlar burada bulunan soydaşlarını örgütlemekten geri dönmüşler ancak Malazgirt Zaferi'nden sonra Sultan Alparslan emir ve beylerine “Artık haça tapanlar öldürülecek ve ülkeleri alınacaktır. Bundan böyle aslan yavruları olunuz. Yeryüzünde gece gündüz kartallar gibi uçunuz!”⁷¹ şeklinde emirler vermiş ve onların yurt edinip devlet kurmalarına izin vermiştir. Asıl kalıcı fetihlerde bundan sonra başlamıştır. Bu bilgiler ışığında Danişmendli, Artuklu, Saltuklu, Mengücekli beyliklerinin ortaya 1072 ile 1074 yılları arasında çıktıkları savunulmaktadır.⁷²

1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu'daki siyasi ve askeri otoritesi kalmamıştır. Hemen bu zaferin arkasından Sultan Alparslan yukarıda zikredildiği üzere beylerine Anadolu'da alacakları yerlerin kendilerine, çocuklarına ve torunlarına ait olacağını bildirmiştir. Bunun üzerine Emir Saltuk, Emir Artuk, Mengücek beylerle beraber Danişmend Gazi de Anadolu'ya gelmiştir. Danişmend Gazi Sivas, Kayseri, Zamantı, Tokat, Niksar ve Amasya'yı alarak kendisine mülk edinmiştir.⁷³ Böylelikle Sivas şehri Danişmendliler'in hakimiyetine geçmiş ancak Suşehri de bunun içindedir değil midir kesin bilemiyoruz. Ali Sevim bu konuda 1074 yılından başlayarak Artuk Bey Kelkit ve Yeşilırmak havzalarını, Mengücek Bey Divriği, Erzincan ve Şebinkarahisar taraflarını almıştır demektedir⁷⁴. Danişmend Gazi 1075 yılında Amasya'da kuvvetlerini ikiye ayırarak bir kısım kuvvetlerinin başına amcaoğlu

⁷¹ Sakaoğlu, aynı eser, s.38.

⁷² Sakaoğlu aynı eserin 38. sayfasında adı geçen beylerin Malazgirt Savaşı'na katılıp katılmadıkları konusunda da tarihçiler arasında görüş birliği bulunmadığını söyleyerek Ebu Hamid Muhammed b. İbrahim'den bu beylerin savaşa katıldığını aktarmış, ancak Osman Turan ve M. Halil Yinanç'ın bu iddiaları teyit etmediğini aktarmıştır.

⁷³ Demir, aynı eser, s.19-20.

⁷⁴ Sevim, aynı eser, s.101.

Sevli Bey'i getirerek Samsun, Giresun, Trabzon ve Şebinkarahisar bölgesinin alınmasını istemiştir.

Sevli Bey bu talimat üzerine Ladik'ten harekete geçerek Samsun, Çarşamba, Ünye, Giresun ve Trabzon'u ele geçirmiş, daha sonra sahilden iç kesimlerde Helgüne veya Keygüne (Karahisar yakınlarında Bayram Köy)⁷⁵ önlerinde Bizans ordusu ile zorlu bir savaş yaparak onları geri çekilmeye mecbur etmiştir. Helgüne kalesi ele geçirilmiştir.

Bu başarı sonucunda Sultan Alparslan'ın Malazgirt Zaferi sonucu verdiği direktifler doğrultusunda Trabzon merkezli Giresun, Şebinkarahisar, Samsun, Ünye dolayları Danişmend Ahmet Gazi tarafından damadı Sevli Bey'e tevcih edilmiştir⁷⁶. Burada adı geçen Danişend Ahmet Gazi'nin 970 yılında Abbasi kuvvetlerinin başında Malatya'dan hareketle Sivas ve çevresini fetheden Danişmend Gazi'nin torunu olduğu sanılmaktadır.⁷⁷ Bir asır önce dedesinin yapmak istediklerini yapmağa torunun muvaffak olabildiği görülmektedir. Bazı tarihçiler ise Danişmend Ahmet Gazi'yi Ermeni bölgesinde kurulduğu için Ermeni kökenli olarak kabul etmişlerdir. Bazıları onun İran'dan gelen bir Ermeni olduğunu ileri sürmüş, yine Urfalı Mateos da "Danişman" lakabını Ermeniler'in danışmanı şeklinde yorumlamıştır. Bu Vekayinameye notlar ilave eden Edouard Dulaurier onun Ermenistan'da dünyaya gelmiş bir Türkmen olduğunu söylemiştir⁷⁸.

M. Halil Yınaç'a göre de 1074 yılından itibaren Yeşilırmak ve Kelkit havzasının fethi başlamıştır. Bu bölgelerin Danişmend Ahmet Gazi tarafından değil de Emir Artuk tarafından fethedildiği Kolonya yani Şebinkarahisar ile Erzincan

⁷⁵ Sakaoğlu, aynı eser, s.92.

⁷⁶ Gökdağ, aynı makale, s.36-37.

⁷⁷ Demir, aynı eser, s.15.

⁷⁸ Urfalı Mateos aynı eser s.204; Demir, aynı eser, s.24

dolaylarının Mengücek Gazi tarafından alındığı iddia edilerek aksi yönde bilgileri Danişmend Name isimli masal kitabındaki rivayetler olarak görmüştür. Ona göre de Suşehri ve çevresinin asıl fethi ya Mengücekler tarafından ya da Artuk Bey tarafından gerçekleştirilmiştir⁷⁹.

1075 den 1085 yılına kadar geçen 10 yıllık sürede bu bölgelere Orta Asya'dan ve Azerbeycan'dan gelen Türkmen kitleleri yerleştirilmiştir. O dönemde ve daha sonraki dönemlerde Şebinkarahisar ve havalisine yani Suşehri dolaylarına gelmiş olan başlıca Türk oymaklarının yerleşim yerleri şunlardır.

İş gören ve atılğan anlamına gelen Avşar oymağı Suşehri'nin Avşar ve Akşar köyleri havalisi ile Tamzara dolaylarına yerleştirilmişlerdir.

İşine kavi ve kazaplı anlamları taşıyan Kızık Oymağı, Bayhasan, Kızık, Etir, Düzgevit ile Suşehri, Zara ve Sivas yönlerine yerleştirilmiştir.

Derin ve çok bol anlamına gelen Karkın Oymağı Şebinkarahisar, Tepeltepe, Hocaoğlu, Yumrucaktaş, Sökün ve Karkın köyleri dolaylarına yerleştirilmiştir.

Daha önce bahsini ettiğimiz ve Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrıldığı 395 yılı ile 453 yılları arasında gelen Peçenek İnallarından Helkin, Zara ve Koman oymakları aynı ırktan olmaları hasebiyle kısa zamanda kaynaşmışlardır. Artık bu yeni gelenlerle birlikte Türkler bölgede çoğunluk durumuna gelmişlerdir. Burada Bilgehan Atsız Gökdağ bugün Suşehri'ne bağlı durumda bulunan ama o dönemlerde büyük bir merkez olduğu anlaşılan Akşehir'in (Akşar Abad) halkının Avşar Türklerinden olduğunu⁸⁰ aktarmış ancak Faruk Sümer bunların Kayı boyundan olduğunu, yine Suşehri'ne çok yakın mesafede olan Koyulhisar'da da Yazır ve Alayundlu Türklerinden köylerin olduğunu aktarmaktadır. Özellikle Şebinkarahisar bölgesinde Kayı, Yazır, Avşar, Kızık,

⁷⁹ Yinanç, aynı eser, s.87.

⁸⁰ Gökdağ, aynı makale, s.36-38.

Bayındır, Eymür, Alayundlu, Kınık Türkleri'nin isimlerine rastlanması⁸¹ bölgedeki Türkmen nüfusunun dağılışı hakkında bize bir fikir vermektedir.

Anlaşılan odurki 1050 li yıllarda Türklerin akınlarına uğrayan bölge 1071'den hemen sonra Türk hakimiyetine girmiştir. Ancak Suşehri ve çevresine bu dönemde Danişmendliler'in mi Artuk Bey'in mi yoksa Mengücekliler'in mi hakim olduğu konusunda kesin bir kayıt yoktur. Biz yine bu bölgenin bu dönemde kimlerin yönetiminde olduğuna dair bilgileri bu bölgede bulunan Akşar, Şarki Karahisar ve Koyulhisar gibi yerler hakkında bilgi veren kaynaklardan öğreniyoruz.

3. DANIŞMENDLİLER DÖNEMİNDE SUŞEHİRİ

Danişmend Gazi'nin amcazadesi Sevlî Bey 1075 yılında Samsun, Çarşamba, Ünye, Giresun ve Trabzon'u ele geçirmiş, daha sonra sahilden iç kesimlere girerek Helküne kalesini ele geçirmişti. Bu başarı sonucunda Trabzon merkezli Giresun, Şebinkarahisar, Samsun, Ünye dolayları Danişmend Ahmet Gazi tarafından aynı zamanda damadı Sevlî Bey'e tevcih edilmişti.

Alexis Komnenos, 1081 yılında Bizans tahtına geçmiş ve kendisine rakip olarak gördüğü Theodoros Gabras'ı Trabzon dükaliğine görevlendirmiştir. Osman Turan Theodoros Gabras'ın Haldia'lı asil bir aileden olup çok cesur ve akıllı biri olduğunu Trabzon'da yarı bağımsız bir devlet kurarak Türklere karşı da hep muzaffer olduğunu ve Şebinkarahisar'ı Türklere geri aldığını aktarmıştır⁸². Ancak o da en sonunda 1098 yılında İsmail Gazi tarafından ortadan kaldırılacaktır.

⁸¹ Sümer, **Oğuzlar**, s.406-426.

⁸² Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul 1993, s.134.

Danişmend Ahmet Gazi Malatya üzerine yaptığı bir seferde şehit olmuş yerine çocuk yaştaki oğlu Gümüştekin geçmiştir⁸³. Gümüştekin Trabzon valisi Theodore Gabras'ın saldırılarına karşı koyamamıştır. Bu dönemde Danişmendliler'i en çok Trabzon'da bulunan Rumlar uğraştırmış ve beyliğin merkezi de Niksar'a taşınmıştır. Yine bu dönemde yukarıda belirtildiği üzere Suşehri ve Karahisar çevresi Gabras'ın eline geçmiştir. İsmail Gazi Danişmend Ahmet Gazi'nin büyük halefi olduğunu ileri sürerek Sivas'ta bağımsızlığını ilan etmiştir. Böylelikle Sivas ve Niksar olmak üzere iki Danişmendli merkezi oluşmuştur. 1098 yılında Haçlı Seferleri'nin ortaya çıkardığı karışıklıklardan yararlanmak isteyen Gabras saldırıya geçmiş ve Bayburt'u işgal etmiş, bunun üzerine İsmail Gazi hakimiyet sahasını Çoruh nehri kıyılarına kadar genişletmiş ve Gabras'ı Çoruh nehri kıyısında 1098 Haziran'ında yapılan bir savaşta yenerek öldürmüş ve Bayburt'u da kurtarmıştır. Bu olay sonucunda Suşehri ve çevresinin de İsmail Gazi'nin hakimiyet sahasına girdiği söylenebilir⁸⁴. Ancak Gabras'ın ölümünden sonra yerine oğlu Taronites Haldiya (Trabzon) Düklüğü'ne geçmiş ve arkasından onun bu bölgeleri geri ele geçirdiği anlaşılıyor. Çünkü 1106 yılında Şebinkarahisar, Trabzon valiliğine atanan Gabras'ın oğlu Gregory Taronites (Gavras)'in elindedir⁸⁵.

Gümüştekin 1104 yılında ölmüş ve yerine Emir Gazi Danişmendliler'in başına geçmiştir. Emir Gazi 1119 yılında Colonia (Şebinkarahisar) ve Karadeniz sahillerine kadar olan bölgelerin denetimini eline geçirmiş bulunuyordu. Yine o 1130 yılında Orta Anadolu'nun tek hakimi durumundaydı. 1134 Yılında Abbasi Halifesi Kapadokya, Sivas ve Malatya'nın hakimi sıfatıyla bir elçilik heyeti göndererek onun bu hakimiyetini onaylamak istemiş, hatta bu heyete Selçuklu sultanı Sancar'ın elçileri de katılmışlardı.

⁸³ Hüseyin Hüsameddin, aynı eser, c.II, s.308-309; Demir, aynı eser, s.25-26.

⁸⁴ Mustafa Keskin, "Selçuklular Zamanında Doğu Karadeniz'e Yönelik Türkmen Akınları ve Muhaceratı", **Giresun Tarihi Sempozyumu**, Sakarya 2005, s.54-55; Mustafa Demir, aynı eser, s.25-26

⁸⁵ Mehmet Bilgin, "Giresun Bölgesinde Türkmen Beyleri ve İskan Hareketleri", **Giresun Tarihi Sempozyumu**, Sakarya 2005, s.95.

Ancak elçilik heyeti geldiğinde Emir Gazi hasta yatıyordu ve onun ölümü üzerine elçiler meliklik tevcihini oğlu Melik Muhammed'e yaptılar.⁸⁶ Abbasi halifesinin ve Selçuklu sultanının bu davranışı Danişmendliler'in Türkiye Selçuklu Devleti'nden daha güçlü olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir. Suşehri ve çevresinin de bu dönemde güçlü durumda olan Danişmendliler'in kontrolünde olduğu aşıkardır. Ancak bundan sonra Anadolu'da Danişmendli hakimiyeti zayıflamaya ve Selçuklu hakimiyeti artmaya başlayacaktır. Melik Muhammed döneminde Suşehri ve çevresinde Danişmendli hakimiyeti devam etmiştir.

Melik Muhammed 1142'de vefat edince oğlu Zünnun Kayseri'de, kardeşi Nizameddin Yağıbasan Sivas'ta, diğer kardeşi Aynü'd-Devle de Malatya'da hakim durumdaydılar. 1143 yılında Yağıbasan ve Aynü'd-Devle Bizans İmparatorluğunun vassallığını kabul ettiler, ancak Sivas hakimi Yağıbasan kendisini 1143 yılında bütün Danişmendli ilinin hakimi ilan etmiş ve Melik Muhammed zamanında Danişmendli merkezi Kayseri iken devletin merkezini tekrar Sivas yapmıştır. Yağıbasan otoritesini de güçlendirmek için Melik Muhammed'in dul olan eşiyle de evlenmiştir⁸⁷. Yağıbasan'dan önce 1142 yılında Sivas'ta Zünnun kısa bir Süre hakim olmuştur⁸⁸.

Anlaşılan o ki bu dönemde Suşehri ve çevresi de Yağıbasan'ın kontrolü altındadır. 1144 yılında sultan Mesud Sivas'ı ele geçirmiş ve Sivas'ın idaresini kardeşi Şahinşah'a vererek aynı zamanda Şahinşah'ın kayınbiraderi Yağıbasan'ı Niksar'a göndermiş fakat yine Sivas Danişmendli merkezi olarak kalmıştır. Çünkü bu dönemde Yağıbasan'la Şahinşah yardımlaşmışlardır⁸⁹.

⁸⁶ Demir, aynı eser, s.28-30.

⁸⁷ Demir, aynı eser, s.30-31.

⁸⁸ Halil Edhem, **Düvel-i İslamiye**, İstanbul 1345, s.220-222.

⁸⁹ M. Halil Yinanç, "**Danişmendliler**", İ.A. M.E.B., c.III, İstanbul 1970, s.472.

1152 yılında Yağıbasan'ın Malatya hakimi olan Zülkarneyn'le Mesud'a karşı anlaşma yapması ve Malatya'ya asker göndermesi üzerine Mesud Yağıbasan üzerine yürümüş ancak aralarında bir mücadele olmadan Malatya Selçuklular'ın eline geçmiştir. Mesud'un 1153 yılında Kilikya seferine damadı olan Yağıbasan'ı da çağırmasından Malatya'nın alındığı sırada Danişmendli Emirliği'nin Selçuklular'ın vassallığına girdiği anlaşılmaktadır.⁹⁰ Burada bizim için önemli olan bu dönemde Sivas'la birlikte Suşehri ve Şebinkarahisar bölgesinin Danişmendliler'in mi Trabzon Rumlarının mı Mengücekler'in mi kontrolünde olduğudur. Osman Turan Danişmend Gazi öldüğünde 12 oğlu olduğunu ve Karahisar'a İsmail Gazi'nin hakim olduğunu belirtmiştir.⁹¹ Yine 1098 yılında İsmail Gazi'nin Gabras'ı öldürerek Bayburt'a kadar hakim olmasından ve Mengücek oğlu İshak'ın 1120'lerde Danişmendli ve Artuklu ittifakına karşı Trabzon valisi Constantin Gavras ile bir ittifak yapıp Artuklu ve Danişmendli ittifakına yenilmesinden Şebinkarahisar ve yöresinin o tarihlerde Danişmendliler'in kontrolünde olduğu sonucuna varmamızı sağlamaktadır.⁹²

Şebinkarahisar ve yöresinin dolayısıyla da Suşehri'nin 1202 yılında Selçuklu sultanı Rükneddin II. Süleyman Şah tarafından Mengücek sultanı Behram Şah'a verilmiş olması,⁹³ 1175 yılında sona eren Danişmendliler döneminin sonuna kadar bu yörelerin Danişmendli Beyliği'nin elinde bulunduğu fikrini güçlendirmektedir. En azından 1175 yılına kadar Danişmendli tarihi içerisinde değerlendirilmesi daha uygun olacaktır.

Türkiye Selçuklu sultanı Mesud'un 1155 yılında ölümüyle Sivas'ı kime bıraktığı bilinmemektedir. Osman Turan'a göre Sivas'ı ve Amasya'yı damadı Yağıbasan'a

⁹⁰ Demir, aynı eser, s.31; Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s.186-191.

⁹¹ Turan, aynı eser, s.146.

⁹² Bilgin, aynı makale, s.95.

⁹³ Sakaoğlu, aynı eser, s72-73.

bırakmış⁹⁴, Urfalı Mateos'a göre oğlu Dsounoun'a (Dolat, Devlet) bırakmıştır.⁹⁵ Bize göre Osman Turan'ın görüşü doğru çünkü daha sonra bu bölgelerde Yağıbasan'ın hakimiyeti gözükmemektedir.

1155'ten itibaren Selçuklular'ın güçlendiğini gören Bizans imparatoru Komnenos Selçuklular'a karşı Danişmendliler ile işbirliğine gitmiş ve Yağıbasan'ı Danişmendli meliki olarak tanımıştır. 1158'den itibaren de Kılıçarslan'a karşı Yağıbasan'ı müttefik olarak görmüştür.⁹⁶ Bu ittifaktan güç alan Yağıbasan Elbistan'ı almış ve sadece Selçuklular'a karşı Bizans ile değil Nurettin Mahmut Zengi ile de ittifak yapmıştır. Bu sıkışık durumdan kurtulmak isteyen Selçuklu sultanı II. Kılıçarslan 1162 yılında Bizans İmparator'u Manuel Komnenos ile anlaşarak Sivas ve yöresinin hakimiyetini Manuel'e vermeyi kabul etti.⁹⁷

Yağıbasan'ın 1163 yılında Artuklu ülkesinde yer alan Harput ve Çemişgezek bölgelerine akınlar düzenleyerek bu bölgeden 100.000 e yakın kadın, erkek insanı sürerek Danişmendli ülkesine getirmiştir. Artuklu Karaarslan bazılarını geri götürebildi.⁹⁸ Bu tehcir esnasında da Suşehri ve çevresine bu Türkmenlerden gelenlerin olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak bunlardan geri dönen olmuş mudur yoksa yerleşmişler midir kesin bir bilgi yoktur. 1164 yılında bu olay üzerine Sivas yakınlarında Karaarslan ve Erzen beyi Devlet Şah'ın birleşik kuvvetleri ile Yağıbasan arasında büyük bir harp yaşanacakken Nurettin Mahmut Zengi'nin elçisi gelerek Haçlılar'ın saldırıları sırasında Müslümanların birbirleriyle savaşmaları doğru olmaz diyerek savaşı önlemiştir.⁹⁹

⁹⁴ Turan, aynı eser, s.193; Demir, aynı eser, s.31.

⁹⁵ Urfalı Mateos, aynı eser, s.313.

⁹⁶ Demir, aynı eser, s.32.

⁹⁷ Demir, aynı eser, s.32.

⁹⁸ Turan, **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**. s.205.

⁹⁹ Turan, aynı eser, s.163.

1163 yılında Bizans imparatoru Manuel Komnenos II. Kılıçarslan ile yaptığı anlaşmaya güvenerek Danişmendli ülkesini ele geçirmeye çalışmış ancak Selçuklu topraklarına da zarar vermesi nedeniyle Yağıbasan ile II. Kılıçarslan birleşerek Manuel ile savaşmışlar ve iki taraf da büyük kayıplar vermiştir. Manuel Danişmendli ülkesini ele geçirememiş ve İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır. 1163 yılında bu savaştan sonra Kılıçarslan Sivas'ı ele geçirmiş ve Yağıbasan Selçuklu hakimiyetini kabul etmiştir. Bir müddet Selçuklular ile birlikte Bizans'a karşı mücadele ettiği görülmektedir.

Kılıçarslan ile Yağıbasan'ın arası çok geçmeden yeniden bozulmuştur. Yağıbasan II. Kılıçarslan'ın evlenmek istediği Saltukoğlu İzzeddin Saltuk'un kızı, diğer bir rivayete görede Melik Salih b. Ali'nin kızını düğün alayı Konya'ya gelirken kaçıarak yeğeni Zünnun'a nikahlamıştır. Bu nikahı da yapabilmek için herhalde Kılıçarslan ile önceden dini nikahları yapılmış olan gelini önce dinden döndürmüş arkasından da yeniden İslam dinine sokmuştur.¹⁰⁰ Bu olay üzerine II. Kılıçarslan Yağıbasan üzerine yürümüş ancak yenilmiştir. 1164 yılında Yağıbasan ölmüş ve yerine Muhammed'in oğlu Melik İbrahim geçmiş, o da Kılıçarslan'ın matbuluğunu kabul etmiştir. Yağıbasan Sivas'ta defnedilmiştir.¹⁰¹ İsmail b. İbrahim 1168 yılında İbrahim'in yerine geçmiştir. Aynı yıl İsmail'in II. Kılıçarslan'ın himayesinde bulunan Zünnun'un elinden Kayseri'yi alması¹⁰² üzerine II. Kılıçarslan Zünnun ile birlikte hareket ederek Danişmendli topraklarına girmiş, bunun üzerine de İsmail Sivas'tan kaçmıştır. II. Kılıçarslan birçok Danişmendli ilini ele geçirince, daha önce Ankara ve Çankırı'yı İsmail'e veren Yağıbasan'ın damadı Şahin Şah Nurettin Mahmut Zengi'den yardım istemiştir. Bunun üzerine Nureddin Mahmud Zengi II. Kılıçarslan'a karşı bir ittifak

¹⁰⁰ Demir, aynı eser, s.33; Osman Turan, aynı eser, s.201.

¹⁰¹ Yinanç, aynı makale, s.473.

¹⁰² İsmail Hakkı Uzunçarşılı-Rıdvan Nafiz, **Sivas Şehri**, Erzurum 1992, s.45.

düzenlemiştir. Bu ittifaka Eyyubiler, Artuklular, Klikeya Ermenileri, Danişmendli İsmail ve Malatyalı Feridun katılmışlardır. Bir ordu oluşturarak 1171-72 kışı başında Nurettin Mahmut Zengi'nin komutanlarından Fahreddin Abdül-Mesih komutasında bir ordu Sivas'ı II. Kılıçarslan'dan korumak amacıyla Sivas'a geldi. Müttefik orduları Kayseri'de Kılıçarslan'ı kuşatmışlar ancak başarılı olamamışlardır. Nureddin Zengi Kılıçarslan'dan Danişmendli topraklarının geri verilmesini istedi ancak Kılıçarslan bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Mahmud Zengi Selçuklu topraklarına girince 1172 yılı baharında II. Kılıçarslan Şam'a doğru ilerleyerek Nureddin Mahmut Zengi'den barış istedi.

1171-1172 kışının çok şiddetli geçmesi ve Sivas'ta bulunan müttefik ordusunun Sivas erzakını tüketmesi sonucu halk öfkelenerek İsmail ve hanımını kıtlığa çare bulamadığı gerekçesi ile sarayında öldürdüler. Daha sonra Sivas halkı Kayseri'den kovularak Şam'a sığınan Zünnun'u Sivas'a çağırdılar ve Danişmendli meliki yaptılar. Bu durum Nureddin tarafından da kabul edildi.¹⁰³ Bu olaylardan anlaşılacağı üzere Sivas ve çevresi dolayısıyla da Suşehri Danişmendli hükümdarı Yağıbasan'dan sonra İbrahim'in, daha sonra İsmail'in, ondan sonra da Zünnun'un kontrolüne girmiştir. İsmail'in kontrolünde olduğu 1172 kışından başlayarak 1174 yılına kadar Zünnun idaresindeki Danişmendliler Eyyubiler'in vassallığı altına girmişlerdir. 1174 yılında Nureddin Mahmut Zengi ölünce Sivas'ta bulunan müttefik ordusu Abdül-Mesih komutasında tekrar Şam'a dönmüştür.¹⁰⁴ Böylelikle Suşehri ve çevresi 12 yıl boyunca Eyyubi Devleti'nin hakimiyet sahasına girmiştir.

Nureddin'in ölümü sonrası fırsatı kaçırmayan II. Kılıçarslan hemen harekete geçerek Zünnun'un idaresinde olan Sivas, Tokat, Niksar bölgelerini Selçuklu

¹⁰³ Demir, aynı eser, s.34-35; Kerimüddin Mahmud Aksarayı, **Müsameretü'l-Ahbar**, (çev: Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara 2000. s.30.

¹⁰⁴ Aksarayı, aynı eser, s.30.

topraklarına katmış ve Anadolu Türk birliği adına önemli bir adım atmıştır. Zünnun da burada duramayarak Bizans'a sığınmış ve böylelikle Danişmendli dönemi kapanmıştır.¹⁰⁵

4. MENGÜCEKLİLER DÖNEMİNDE SUŞEHİRİ

Malazgirt Zaferi'nden sonra Sultan Alparslan beylerine Bizans'ın içlerine doğru ilerlemelerini söylemiş ve alacakları yerlerin kendilerine, oğullarına ve torunlarına ait olacağını bildirerek buralara kendilerinden başka hiç kimsenin karışmayacağını ve tasarrufta bulunamayacağını bildirmişti. Necdet Sakaoğlu'na göre Mehmet Altay Köymen, gelişmelere farklı yaklaşmış ve Büyük Selçuklu devletinin Kutalmışoğulları'na karşı bir tedbir olarak onların emrinde de olsa Kuzeydoğu Anadolu'dan batıya doğru Saltuklu, Mengücek ve Danişmendli beyliklerini bir tampon bölge görevi görmesi amacıyla kurdurduğunu vurgulamıştır.¹⁰⁶ Yapılan bu taksimat üzerine emir Saltuk Erzurum ve civarını ele geçirmiş; Emir Artuk Mardin, Amid, Mengicird, Malatya, Harput ve Sarız'ı ele geçirmiş; Danişmend Ahmet Kayseri, Zamantı, Sivas, Develi, Tokat, Niksar, Amasya'yı ele geçirmiş; Çavuldur Maraş ve Sarız'ı¹⁰⁷ ele geçirmiştir. Osman Turan Mengücek Gazi'nin Danişmend Gazi ile birlikte hareket ederek Rumlara karşı cihad edip bunun neticesinde Karahisar'a sahip olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁸

Bu bilgilerden yola çıktığımızda Suşehri ve Şebinkarahisar dolaylarının Malazgirt zaferinin hemen arkasından Mengücekliler'in kontrolü altına girdiği sonucu

¹⁰⁵ Demir, aynı eser, s.36.

¹⁰⁶ Sakaoğlu, aynı eser, s.37-38.

¹⁰⁷ Sakaoğlu, aynı eser, s.37.

¹⁰⁸ Turan, aynı eser, s. 58

çıkmaktadır. Ancak Aynı yazar aynı eserinde Anadolu Selçuklu sultanı Rükneddin II. Süleyman Şah'ın 1201 Haziran'ında Behramşah'ı ziyaret bahanesiyle Erzincan'a yöneldiğini, asıl amacının da Erzurum Saltuklu Devleti'nin zayıflamasından da yararlanarak İran-Anadolu yolunun kontrolünü ellerine geçiren Gürcüleri bölgeden uzaklaştırmak olduğunu anlatmıştır.

Bu seferde Saltuklu Devleti'nin kapatıldığını, II. Süleyman Şah'ı iyi bir şekilde ağırlayan ve ona güzel sözler sarfeden Behram Şah'ın tahtını koruduğunu, Şebinkarahisar ve yöresinin ve dolayısıyla da Suşehri'nin 1202 yılında Selçuklu sultanı Rükneddin II. Süleyman Şah tarafından Mengücek sultanı Behram Şah'a verildiğini anlatması¹⁰⁹ aslında Suşehri ve Şebinkarahisar yörelerinin Malazgirt savaşından hemen sonra Mengücekliler'in eline geçmediğini göstermektedir.¹¹⁰ Danişmendliler bahsinde Şebinkarahisar'ın yıkılışına kadar Danişmendliler'in elinde bulunduğunu belirtmiştik. Fakat burada asıl soru işareti II. Süleyman Şah'ın Şebinkarahisar'ı 1202 yılında Saltuklular'dan alarak Mengücek hükümdarı Behram Şah'a vermesidir. Buraya Saltukluların ne vakitler geldiği ve ellerinde ne kadar bir süre buraları bulundurdukları hakkında malumatımız yoktur. Ancak şunu biliyoruzki 1202 yılında Behram Şah zamanında Şebinkarahisar ve Suşehri dolayları artık Mengücekliler'in kontrolü altındadır ve Mengücek Devleti'nin Anadolu Selçukluları tarafından kapatılacağı zamana kadar hakimiyeti altında bulunmuştur demek mümkündür.

¹⁰⁹ Sakaoğlu, aynı eser, s72-73.

¹¹⁰ Sakaoğlu Hafız Ebru'nun Farsça Zübdetü't-Tevarih adlı eserinde Alparslan'ın Emir Saltuk'a Erzurum ve çevresini, Emir Artuk Bey'e Mardin Diyarbakir, Malatya, Harput dolaylarını; Emir Danişmend'e Kayseri, Sivas, Tokat, Niksar ve Amasya'yı; Emir Çavuldur'a Maraş ve Sarız'ı; Emir Mengüçük'e Erzincan, Kemah, Kögonya (Şebinkarahisar) ve dolaylarını verdiğini aktarmaktadır.

Biz burada Behram Şah dönemine ayrıca bakmak istiyoruz. Çünkü Behram şah saltanatı itibariyle çok uzun yıllar hüküm sürmüştür. Hatta (1142-1227) 85 yıl devam eden Erzincan melikliğinin 63 yılını Behram Şah sürdürmüştür.¹¹¹

4.1. Behram Şah Dönemi Suşehri

Behram Şah Anadolu Türk hükümdarları arasında 63 yıllık(1162-1225) saltanatıyla Osmanlılar da dahil en çok hüküm süren ünvanına sahiptir. O II. Kılıçarslan'dan Alaaddin Keykubat'a kadar beş Selçuklu sultanı eskitmiş ve onlarla dostluklar kurmuştur. Behram Şah'ın babası Davud, Danişmendli Yağlıbasan'la girdiği bir çarpışmada öldürülmüş ve Behram Şah çocuk yaşta Mengüceklî tahtına çıkmıştır. 1163 yılında Türk ittifak güçlerinin Gürcüler üzerine düzenlediği sefere¹¹² katılan Behram Şah'ın birinci seferde esir düşmüş olmasına karşın düzenlenen ikinci seferde kurtarıldığı ve gazi ünvanını bu şekilde aldığı sanılmaktadır. Ancak Behram Şah'ın birinci seferde esir edilenler arasında mı yoksa esirleri kurtarmak için Gence'de toplanan Türk kuvvetleri arasında mı olduğu konusunda da kesinlik yoktur.¹¹³ İbni Bibi Behram Şah'ı şu şekilde aktarmaktadır;

Fahreddin Behram Şah, nefsinin olgunluğu, tabiatının iyiliği,

huyunun güzelliği, hizmetinin yüceliği, aklının yetkinliği, adaletinin

¹¹¹ Sakaoğlu, aynı eser, s.89.

¹¹² İbni Bibi bu savaşı anlatırken ilginç bir sebebe dayandırmaktadır. O'na göre Gürcistan melikesi Tamar erkeklerle çok düşküdü ve II. Kılıçarslan zamanında Selçuklu sarayına bir ressam göndererek şehzadelerin resimlerini yaptırmış ve portresini elde ettiği Rükneddin Süleyman Şah'a aşık olmuştu. Fakat genç melik dininden olmayan biriyle evlenmeyeceğini söyleyince de araları açılmıştır. Hükümdarlık sırası kendine gelince bu kininden dolayı Gürcü seferine çıkmış ancak yine İbni Bibi'nin anlatımına göre savaş kazanılıyorken hükümdarın çetr'inin (Hükümdarlık alametlerinden) şanssızlık eseri yere düşmesi sonucu askerler hükümdarın başına bir iş geldi diyerek kaçırmaya başlamış ve savaş tam tersine dönmüştür. Bu savaş sonunda Behram Şah atından düşürülerek esir edilmiştir. Behram Şah'a iyi davranan Tamar onu iyi bir şekilde ağırlamış ve sonunda yüklü bir fidye ile serbest bırakmıştır. İbni Bibi, **El-Evamirü'l-Ala'ıye**, Selçukname, (çev. Mürsel Öztürk), c.I., Ankara 1996 s.85.94.

¹¹³ Sakaoğlu, aynı eser, s.68

enginliği, Őevkatinin fazlalığı ile tanınmıŐ olup dđnyanın seğkinlerinden, insanların önde gelenlerinden, padiŐahların ünlülerinden ve yöneticilerin en iyilerindendi. Cömertliğinin ve bađıŐının güneŐi, alt ve üst tabakadan insanların, zayıfların, güçlülerin, yenilerin ve eskilerin, yabancı ve yerli herkesin üzerinde parlamaktaydı. Nimetlerinin ve ihsanlarının bulutu bütün kabilelerin üzerine rahmet yağdırmaktaydı. Padişahlığı sırasında onun hazinesinden ve mutfağından düğün evine yiyecek ve eŐya gitmeden, kendisi düğün evine teŐrif etmeden veya damada Camehane-i Saltanat'tan elbise, geline hareminden gelinlik gelmeden hiÇbir düğün ve tören yapılmazdı. Acıma, bađıŐlama ve Őefkat duyguları onun kutsal nefesine o kadar hakimdeki dağlarda ve ovalarda yoğun kar yağdığı, karın her yerde otların ve yiyeceklerin üzerini örttüğü zaman arabalarla dağların ve ovaların kuytu yerlerine bol miktarda ot ve hububat taŐıttırırdı. Bu sayede ağaçlardan ve otlardan yararlanamayan vahŐi hayvanlar ve kuŐlar o yiyecekleri yerler zayıflığa ve düŐkünlüđe uğramazdı.¹¹⁴

Behram Şah'ın nerede tahta çıktığı bilinmese de seferler ve ziyaretlerin dışında vaktinin çoğunu Erzincan'da geçirdiği bilinmektedir. Buraya yakın olan Akşehir-abad'da (Suşehrine bağlı Akşar köyü) bir sayfiye sarayı bulunmaktadır.¹¹⁵ Bu konuda Osman Turan Baybars Mansuri'den nakille Mengücek hanedanının büyük koluna ait Şehirleri Erzincan ve ona bağlı Akşehir (Akşar Abad) Dercan, Kemah, Kögonya

¹¹⁴ İbni Bibi, aynı eser, c.I., s.91-92.

¹¹⁵ Sakaoğlu, aynı eser, s.70.

(Karahisar) kalesi ve diğerleri¹¹⁶ şeklinde aktarmıştır. Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere bu gün Suşehri'ne bağlı bir köy olan ancak o dönemde önemli bir yerleşim merkezi durumunda bulunan Akşar Mengücekliler'in büyük merkezlerindendi. Necdet Sakaoğlu Ali Kemali'den nakille Erzincan yöresine ait bir hikaye ile Behram Şah'ı Cimcime Sultan hikayesindeki Cimcime sultan olarak nitelendirmiş ve ona ait olduğu zannolunan bir nazımla cömertliği anlatılmıştır.

“Cimcime sultan idim ben de kendi başıma.

Günde on yük tuz giderdi aşımaya lavaşımaya.”¹¹⁷

Yine bu nazıma benzeyen:

Akşar şar ikene

Yüz bin hane var ikene

Seksen mut tuz yetmez idi

Karabaşınan keşişine.¹¹⁸

Şeklindeki anonim bir nazımın Suşehri'nde Akşar için söylenmesi ilginçtir. Aynı kaynaktan beslendiği belli olan bu sözlerin o döneme ait olma ihtimali göz önünde bulundurulacak olursa Akşar'ın o zamanlar nüfusunun hem kalabalık hem'de karışık olduğunu göstermektedir. Bahsedilen keşişlerin hristiyan din adamları olduğu muhakkaktır ki büyük ihtimalle bunlar bu bölgelere daha önceden gelen Ermeni ve Rumlardır.

Daha önceki bahsimizde Nikopolis şehrinin Suşehri'ne yakın olduğu ve Pompeus'un burayı zafer şehri olarak kurdurduğu ve artık işine yaramayacak askerlerini bu şehre braktığını söylemiştik. Aynı zamanda Van bölgesinde bulunan Vaspurakan Ermenilerinin de Sivas taraflarına getirildiğini anlatmıştık ki büyük ihtimalle Suşehri

¹¹⁶Turan, aynı eser, s.58.

¹¹⁷ Sakaoğlu, aynı eser, s.86-87.

¹¹⁸ Eroğlu, aynı eser, s.125.

bölgesine de bu Ermenilerden çok sayıda gelen olmuştur. Zaten bu yörelerin eski isimlerinin Endires, Ezbider, Sis gibi Ermenice isimler olması bunu göstermektedir. Strabon'da da bu bölge için Küçük Armenia ibaresinin kullanılması bu bölgelerde Ermeniler'in varlığını anlatmaya yetmektedir.¹¹⁹

Behram Şah Suşehri ve Şebinkarahisar dolaylarının kendisine verildiği yıl Rükneddin II. Süleyman ile birlikte Gürcistan seferine çıkmış ve sefer sonucunda Gürcüler'e esir düşmüştür.¹²⁰

Behram şah sultanlığının son yıllarında 1217'de Selçuklu sultanı ve karısı İsmeti Hatun'un yeğeni olan Sultan İzzeddin Keykavus'a kızı Selçuk Hatun'u vermiş ve akrabalık bağıni kuvvetlendirmiştir. Ancak ne yazık, evliliği sırasında yeni rahatsızlığı orataya çıkan Keykavus iki yıl sonra Malatya yakınlarındaki Viranşehir'de ölmüştür. Behram Şah'ın bilinen üç çocuğu vardır. Bunlar Alaaddin Davud, Muzafferedin Mehmed¹²¹ ve Selçuk Şah'tır. Behram Şah Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubad'ın ilk yıllarını da görmüştür.¹²²

Behram Şah zamanında Mengücek ilinin sınırlarında pek fazla bir değişiklik olmamıştır. Bu sınırlar tahminen doğuda ve güneyde Karasu'ya, batıda Şeyh Merziban Ziyaretgahı (Kızılırmak'ın doğduğu Zara Toprakları), kuzeyde ise Şebinkarahisar ve Suşehri topraklarına kadar Kelkit sınır olmuştur.¹²³ Bayramköy denen yerde bulunan Keyguna¹²⁴ Kalesi'ni savunma açısından yetersiz bulan Behram Şah oğlu

¹¹⁹ Strabon, aynı eser, s.38.

¹²⁰ Sakaoğlu, aynı eser, s.73-75.

¹²¹ Selçuklular 1202 yılında Şarki Karahisar'ı ele geçince burayı Mengüceklere vermiş Behram Şah'ta oğlu muzaffereddin Mehmet'i Şarki Karahisar'ın yönetimine getirmiştir. Mngücekler yıkılana kadar da onun idaresinde kalmıştır.

¹²² Sakaoğlu, aynı eser, s.79.

¹²³ Sakaoğlu, aynı eser, s.89.

¹²⁴ Bayramköy ve Keygüne isimleri ile geçen bu yerin Şebinkarahisar veya Şebinkarahisar'a çok yakın bir yerleşim yeri olması gerekmektedir. Hasan Eroğlu burasının Şebinkarahisar'dan ayrı bir yer olduğunu iddia etmiştir. O Hasan Tahsin Okudan'dan nakille burasının Nikopolis şehri olma ihtimalini de

Muzaffereddin'e Hacı Kayası'nı surlarla çevirterek Karahisar kalesini yaptırtmıştır. Genç melik kayaların üstüne bir saray, dört katlı bir kule, kırk badal denen bir su sarnıcı, cephanelik ve mahzenler yaptırtmıştır. Ancak bu kalenin temelleri Mengücekliler'den önceki dönemlere aittir.¹²⁵ Sakaoğlu bu eserinde Nikopolis şehrini Suşehri olarak vermiş ve Nikopolis piskoposlarının çoğunca Karahisar'da oturduğundan bahsetmiştir. Biz daha önceden Nikopolis'in Suşehri olmadığını fakat Suşehrine çok yakın bir yerde olduğunu anlatmıştık.¹²⁶

Behram Şah ismini günümüze taşıyan çok az sayıda kalıntıdan bir tanesi de Kögonya'da (Şebinkarahisar) yaptırdığı Behram Şah Camiidir. Fakat bu camii onarımlar nedeniyle özgünlüğünü yitirmiştir.¹²⁷ Zaten kuzey Anadolu fay hattı üzerinde kurulmuş olan Erzincan ve Behram Şah'ın yönetiminde bulunan Suşehri ve yöresi oluşan depremlerden dolayı çok defa yerle bir olmuştur. Bunun neticesinde de eski dönemlerden günümüze pek fazla bir eser kalmamıştır.

4.2. Mevlana'nın Suşehri'ne Gelişi

Erzincan'da Behram Şah'ın Yardım Kapısı denen Anadolu'ya Orta Asya'dan, Horasan'dan, İran'dan, Kafkasya'dan ve Kıpçak ülkesinden çeşitli sebeplerden dolayı kaçanlar için kurulmuş değişik vakıf türü kurumları vardı. Erzincan Orta Asya'dan gelenler için bir sığınma yeri halindeydi. Behram'ın son dönemlerinde Belh'ten Anadolu'ya göçen Bahaeddin Veled ile oğlu Celaleddin'i bir müddet; o zaman büyük

aktarmıştır. Burası Şebinkarahisar'ın eski yeri olmalıdır ve daha sonra bugünkü yerine taşınmıştır. Bayramlı köyünün olma ihtimalide vardır. Hasan Eroğlu, **Suşehri'nin Şehir Tarihçesi**, s.77

¹²⁵ Sakaoğlu, aynı eser, s.92.

¹²⁶ Strabon, aynı eser, s.39; Ali Cevat, aynı eser, 501-502.

¹²⁷ Sakaoğlu, aynı eser, s.82.

bir merkez olan ve bu gün Suşehri'nin köyü durumundaki Akşar'da misafir ettiği Ahmed Eflaki'nin Menakıbu'l-Arifin'inde Şöyle anlatılmaktadır:

Şöyle rivayet ederler ki, Erzincan hükümdarı Fahrüddin, aydın gönüllülerden olup velilere inanırdı. Onun İsmeti Hatun isminde bir de karısı vardı. Bu kadın iffet ve ismette dünyanın Ayşe'si, döneminin Hatice'si idi. Veliliği ile de ün salmıştı. Ona gizlilik evreninden, Bahaüddin Veled gibi bir dünya kutbunun kentinin yöresinden geçtiği duyuruldu. Hemen bir yorga ata binerek Baha Veled'in arkasından yola koyuldu. Has köleler durumu tezelden Fahrüddin (Behramşah) padişaha bildirdiler. Oda birkaç süvari ile İsmeti Hatun'un peşine düştü. Erzincan Akşehir'i (Akşar Abad) yakınında Baha Veled'e ulaştılar. Atlarından inerek yeri öptüler! Baha Veled Hazretleri onların gönüllerini aldı ve her ikisini müridliğe kabul etti. Fahrüddin Padişah, Baha Veled'e Erzincan'a inmesi için gönülden yalvardı. Fakat Baha Veled buyurduki:

“Eğer beni istiyorsanız ve bana tutkunsanız, benim için bu kentte (Akşar Abad) bir medrese yaptırınız. Böylece bir süre burada kalmam mümkün olur”. Bunun üzerine Erzincan Akşehir'inde bir medrese yaptırıldılar. Dört sene bilginler sultanı, herkese ders verdi. Dünya kraliçesi İsmeti Hatun, onun hizmetindeydi. Tam o sırada Yüce Tanrı'nın buyruğu ile Fahrüddin padişah ve İsmeti Hatun öldüler”¹²⁸

¹²⁸ Ahmed Eflaki, **Menakıbu'l-Arifin, Ariflerin Menkıbeleri**, (çev: Tahsin Yazıcı), c.I, İstanbul 1964, s.23-24.

Turan'a göre Bahaeddin Veled'in Erzincan'da kalmak istememesinin asıl nedeni Erzincan'da halkın bozulmuş olmasıdır. Osman Turan Mevlana'nın Suşehri'ne gelişini şu şekilde aktarmıştır:

Fahreddin Behramşah ve zevcesi İsmetiye Hatun alimlere ve din adamlarına çok hürmet ederdi. Onlar ve Erzincan şehri, Mevlevi hatıralarında mühim bir yer tutar. Zira rivayete göre Bahaeddin Veled henüz çocuk yaşta oğlu Celaleddin ile Anadolu'ya gelirken Malatya'dan Erzincan'a varmış; İsmetiye hankahında (zaviyesinde) misafir kalmış; çok dindar olan Behram Şah ve hatunu onu çok hürmetle ağırlamıştır. Bununla beraber onların ısrarına rağmen Bahaeddin Veled yine de Erzincan'dan hareket edip Akşehir'e varır (Akşar Abad: Suşehri'nin Köyü). Hükümdar arkadan süvariler gönderip dönmelerini rica eder. Bunun üzerine Bahaeddin Veled Erzincan Akşehiri'nde kendisine bir medrese yapmasını ister ve Bahaeddin bir müddet orada kalıp ders okutur. Behram Şah ve İsmetiye Hatun 1225 yılında ölünce Sultanul-Ulema Bahaeddin Veled Akşehir'den Larende'ye ve sultan Alaeddin'in daveti üzerine de oradan Konya'ya varır".¹²⁹

Yine bu konuda araştırmalar yapan Hasan Eroğlu Suşehri'nin şehir tarihçesi adlı eserinde Profesör Nazif Uzluk'un Mevlana'nın Suşehri'lidir, Suşehri'nden evlidir şeklindeki görüşlerine yer vererek Mevlana'nın Suşehrinde 17 yıl kaldığını iddia etmiş ve bu iddialarını desteklemek için bölgede yaptığı saha araştırmalarına yer vermiştir. Aynı kitapta Eroğlu Bahaeddin Veled'in 300 kişilik hanedan ve bendegani ile

¹²⁹Turan, aynı eser, s.75.

Suşehri'ne geldiğini söylemiş ve aile adının da Hatipoğlu olduğunu iddia etmiştir. Gelen bu kervanı Erzincan hükümdarı Davud Şah, Karahisar meliki Muzaffereddin Mehmet'in oğulları Akşar beyi Süleyman Bey, Siyavuş Bey, Behram Bey ve ev halkı ile Niksar ve Koyulhisar beyleri ile Divriği emirinin de karşılayarak hoş geldiğine geldiklerini aktaran Eroğlu ayrıca bunların bu üç yüz kişiye yer yurt vereceklerini belirterek bunların bu şehirlere yerleştirildiklerini saha araştırması yaparak mahallinde tespit ettiğini iddia etmiştir. Yaptığı araştırmalar neticesinde gelenlerin iskan edildikleri yerlerde çocukları, aile adları, hatıraları ve yetiştirilen meşayihlerin izlerine rastladığını belirtmiş ve en son gidişinde de son kalan Sultanü'l-ulema ahfadının Ankara'ya naklolduğunu köyde de sadece bir kız kaldığını söylemiş ancak bunların kimler olduğunu nerelere yerleştiğini ve ne tür izler bıraktığını anlatmamıştır. Eroğlu yaptığı saha çalışmasında Cevizli Köyü yakınlarında bulunan halk tarafından Medreseler Mevkii olarak bilinen ve medrese kalıntıları olarak tahmin edilen alanın Bahaeddin Veled adına yapılan ilk medrese olduğunu söylemiştir.¹³⁰

Olaylar aşağı yukarı üç görüşte de benzeşmektedir. Ancak Eroğlu'nun verdiği bilgileri ispatlar nitelikte bilgiler vermemesi, Mevlana'nın 17 yıl Suşehr'inde kaldığını iddi etmesi ve kaynak göstermemesi düşündürücü konulardır. Ancak bölgede bulunan medrese kalıntılarının ve Akşar'ın Belh'ten Anadolu'ya yapılacak bir yolculuk güzergahında olması yine Behram Şah'ın ve eşinin alim kişilere değer veriyor olması Bahaeddin Veled ve Mevlana'nın burada bir müddet konakladığı ihtimalini kuvvetlendiriyor. Necdet Sakaoğlu da İsmeti Hatun ile Behram Şah'ın ölüm yıllarından ve Bahaeddin Veled'in Konya'ya göçtükleri yıllardan hareketle Mevlana'nın burada dört yıl kaldığını kabul etmektedir.¹³¹ Mevlana'nın o dönemde Suşehri'nde bir müddet

¹³⁰Eroğlu, aynı eser, s.149-150.

¹³¹Sakaoğlu, aynı eser, s. 81.

konakladığı ihtimali anlatılanlara göre ve bize görede çok kuvvetli bir ihtimaldir. Onun yine bu esnada evlenmiş olabileceği ihtimal dahilindedir.

4.3. Behram Şah'ın Ölümü Ve Mengücekliler in Sona Ermesi

Behram Şah 1225 yılında hayatını kaybettikten sonra Erzincan'da yönetime Oğlu Davud Şah geçmişti. Suşehri'nin de içerisinde bulunduğu Şebinkarahisar ve çevresi Behram Şah'ın diğer oğlu Muzaffereddin'in idaresindeydi.¹³² Sakaoğlu Cami'ü'-Düvel'den nakille "Muzaffereddin'in Behramşah'ın Oğlu ve Davud'un da biraderi olduğunu ve kendi halinden yaşarken biraderi Davud'un hataları yüzünden mülkünün (Karahisar ve Suşehri çevresi) elinden alındığını" aktarmaktadır.¹³³

Davut Şah tahta geçtikten sonra Selçuklular'ın vassallığından ayrılmak için bazı girişimlerde bulunmuş, bu yanlış tutumundan dolayı da Mengücek emirleri kendisini uyarılmışlar fakat o bunları dinlemeyerek bazılarını da cezalandırma yoluna gitmiştir. Bu sırada onun takibinden kurtularak Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı olan Alaaddin Keykubad'a sığınan bazı emirler durumu Keykubad'a anlatmışlardır. Bu olay sonucunda Davud Şah Kayseri'de bulunan Selçuklu hükümdarı Keykubad'ın huzuruna çıkarak değerli hediyelerle bağlılığını bildirmiş ancak Erzincan'a döndükten sonra da aynı faaliyetlerini sürdürmüştür. Davud Şah Erzurum meliki Cihanşah'ı sultana karşı kışkırtmış, arkasından da Celaleddin Harzemşah ve Eyyubi hükümdarı Melikü'l-Eşref'e de müracat ederek Alaaddin Keykubad'a karşı onların yardımını istemiştir. Bu durumdan haberdar olan Keykubad Kayseri'de hazırladığı bir orduyu Erzincan'a

¹³² Turan, aynı eser, s.64.

¹³³ Sakaoğlu, aynı eser, s.110.

göndermiştir. Bu ordu Mengücek kale ve şehirlerini birer birer ele geçirmiştir. Davut Şah kendisine ikta olarak verilen Akşehir ve Ilgın dolaylarına gönderilmiştir.

Erzincan Mengüceklî Devleti'ni böylelikle ortadan kaldıran Alaaddin Keykubad Mübarizeddin Ertokuş yönetimindeki bir orduyu Muzaafferedin Muhammed yönetiminde bulunan Mengüceklîler'in Şebinkarahisar kolu üzerine göndermiştir.¹³⁴ İbni Bibi Karahisar'ın Selçuklular'ca alınmasını şu şekilde aktarmıştır:

Sultan Keykubad, Atabek Mübarizeddin Ertokuş'u çok sayıda askerle, ister savaşarak, ister savaşız, isterse başka bir yolla Köğonya Kalesi'ni kuşatıp ele geçirmesi için görevlendirince atabek Mübarizeddin Ertokuş, büyük bir ordu ve savaş araç gereçleriyle yola çıktı. İlk gün şiddetli bir savaş oldu. İçeriden ve dışarıdan çok sayıda insan öldü. Sultanın askerleri bu duruma aldırış etmezlerken kale içinden sevdiklerini kaybetmenin acısını duyanların feryat ve figanları yükseldi. Buna rağmen tekrar savaşa başladılar. Köğonya meliki sınırsız ve benzersiz zahirelere, denizler gibi dalgalanan derin su sarnıçlarına; kırk depoya; dağlar gibi üst üste yığılmış üç ev dolusu yağ, bal, badem, şeker, tuz ve oduna ve, Şiir:

“orada akla gelebilecek her şey en iyi cinsiyle ve bol miktarda vardı

Savaş atlarının ve cenk aletlerinin sayısı hesaba kitaba gelmezdi

Bin kişi orada 100 yıl yaşasa, seçkin bir süvari olarak taş gibi

kalırdı

¹³⁴ Ali Sevim-Erdoğan Merçil, **Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset Teşkilat ve Kültür**, Ankara 1995, s.462.

İncekten, yiyecekten, giyecekten, gerekli olan başka her şeyden ve serilecek eşyadan

Orada yeteri kadar ve iyi kalitede vardı, kimsenin dışarıya ihtiyacı yoktu”

Şeklinde tasvir edilen bir duruma sahip olmasına rağmen içeriden doğabilecek muhalefetten endişe etti. Bağışlanmak ve kulluk yoluna girdiğini bildirmek için Atabek’e bir elçi gönderdi. Ondan Sultan’la arasında şefaatchi olmasını isteyerek, “Eğer sultan engin merhameti ve iyiliğiyle bana bakar, kalenin karşılığı olarak bana korunan ülkesinde bir yurt verir, geliri geçimimi sağlayacak, içinde araç gereci ve adamları olan bir ikta ayırırsa, kendi rızamla kaleyi saltanat devletine teslim ederim; ömrümün geri kalan kısmını doğunun ve batının sultanlarının güneşinin cihangir çetresinin gölgesinde geçiririm” dedi. O haberi alan Atabek, hemen saltanat huzuruna haberciler(kussad) gönderdi. Haberciler on günlük yolu iki gündüz iki gecede alarak dergahın huzuruna vardılar. Durumu arz ettikleri zaman sultan çok sevindi. Bu davranışı ve sözleriyle Melik Muzafferredin’in ileri görüşlü ve akıllı bir kimse olduğunu anladı. Köğonya ve bağlı yerlerinin karşılığı olarak ona Şam hududunda bulunan Ramman, Nehr Kali nahiyeleriyle Ashab-i Kehf ve Dakyanus’un makamları olan Erbisus’u (Afşin) mülkiyet; Kırşehir’i de muaf ve müselleme ikta olarak verdi. Bu konuda menşur ve ahidname yazdılar. Sultan habercilerle Melik’e, üç oğlu Melik Fahreddin Süleyman, Melik İzzeddin Siyavuş

ve Melik Nasıreddin Behramşah'a nefis hilatler ve kıymetli hediyeler gönderdi.

Melik Muzaffereddin menşurları ve ahidnameyi okuyunca çok sevindi. Özel eşyasını, adamlarını, at, katır, deve, sığır ve koyun gibi hayvanlarını alarak kaleyi silahları ve zahireleriyle birlikte Sultan'ın adamlarına teslim etti. Yakınları, haremleri ve çocuklarıyla birlikte Sultan'ın yanına gitti. El öpme şerefi kazandıktan sonra Sultan'dan ikram ve ilgi gördü. İçi rahat gönlü hoş ve amacına ulaşmış olarak kalkıp Kırşehir mahrusesine gitti. Ömrünün sonuna kadar orada sayılan ve sevilen biri olarak huzur ve rahat içinde yaşadı. Kendine güveni tamdı”¹³⁵

Bundan sonra Alaeddin Keykubad oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'i yanında Atabey Ertokuş olduğu halde Mengücek İline melik yapmış ve Şebinkarahisar'ı da onun yönetimine vermiştir.¹³⁶ Bu bilgiler aynı zamanda Suşehri ve Şebinkarahisar'ın o dönemlerde maddi açıdan iyi bir durumda olduğunu da göstermektedir.

Görüldüğü üzere Suşehri ve çevresinde 1228 yılında Mengücekliler'in hakimiyeti sonlanmış ve bundan sonra 1243 yılındaki Köseadağ Savaşı'na kadar Türkiye Selçuklular dönemi başlamıştır.

5. TÜRKİYE SELÇUKLULARI DÖNEMİNDE SUŞEHİRİ

Selçuklular Sultan II. Rükneddin Süleyman Şah'ın 1202 yılında Gürcüler üzerine yaptığı sefer esnasında Saltuklular'ın elinden topraklarını alarak Şebinkarahisar

¹³⁵ İbni Bibi, aynı eser, c.I, s.369-371.

¹³⁶ Sakaoğlu, aynı eser, s.111.

ve çevresini Mengücek hükümdarı Behram Şah'a vermişti. Dolayısıyla bu tarihten itibaren Suşehri ve çevresi Mengücekliler'in yönetimine girse de onlar bu tarihte Selçuklular'ın vasalı durumunda idi. Rükneddin II. Süleyman Şah 1204 yılında ölünce 1196 yılında tahtı kardeşi II. Rükneddin Süleyman Şah'a devretmek zorunda kalan I. Gıyaseddin Keyhüsrev Selçuklu tahtına çıkmıştır. I. Gıyaseddin Keyhüsrev tahta çıkınca ilk iş olarak oğulları İzzeddin'i Malatya'ya, Alaeddin Keykubad'ı Danişmendli iline, Celaleddin Keyferidun'u da Koyluhisar'a atamıştır.¹³⁷ Selçuklular Suşehri'ne çok yakın bir mesafede bulunan Koyluhisar'a melik ataması yaptığı halde Suşehri ve Şebinkarahisar taraflarını Mengücekliler'in hakimiyetine bırakmışlardır. Anlaşıldığına göre Suşehri ve Şebinkarahisar yöresi Mengücekliler'le Selçuklular'ın sınırını teşkil etmekte idi. Ancak bu bölgelerin de zaten Mengücekliler'e Selçuklular tarafından verildiğini izah etmiştik.

Yukarıda aktarmış olduğumuz bilgilerde Suşehri ve çevresinin Türkiye Selçuklularının eline Sultan I. Alaeddin Keykubad zamanında geçtiğini belirtmiştik. Biz bu yüzden Suşehri ve çevresinin tam manasıyla Selçuklular'ın eline geçişini I. Alaeddin Keykubat devri ile başlatacağız.

Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev öldüğünde geride İzzeddin Keykavus, Alaeddin Keykubad ve Celaleddin Keyferidun isminde üç tane erkek evlat bırakmıştı. Malatya'da toplanan devlet erkani İzzeddin Keykavus'u tahta geçirmeyi kararlaştırarak onu sultan ilan etmişti. Bu sırada Alaeddin Keykubad Tokat meliki iken Celaleddin Keyferidun da Suşehri'ne yakın bir yerde bulunan Koyluhisar melik'i durumunda idi. Tokat meliki olan Keykubad, Keykavus'un hükümdarlığa getirilmesine karşı çıkarak Kayseri'de onu kuşatmış ancak başarılı olamayarak Ankara'ya dönmüş ve savunma tedbirleri almıştır.

¹³⁷Sevim- Merçil, aynı eser, s.450.453; Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s.275

Daha sonra Kayseri muhasarasından kurtularak Konya'ya gelen Keykavus tahta çıkmış arkasından da bir ordu hazırlayarak Ankara'da bulunan Alaeddin Keykubad üzerine yürümüştür. Direnmenin faydasız olduğunu anlayan Keykubad kendisine ve kent halkına dokunulmaması şartıyla teslim olmuştur. Şehri fetheden I. İzzeddin Keykavus Alaeddin Keykubad'ı 1212/13 yılında Malatya civarındaki Minşar (veya Masara) kalesine hapsedirmiştir¹³⁸

Sultan I. İzzeddin Keykavus 1220 yılında ölümü ve yerine geçecek bir varis de bırakmamıştır. Bunun üzerine Selçuklu ailesinden birinin sultan olması için başta vezir Mecdüddin Ebubekir olmak üzere devlet erkani toplanmıştır. Toplanan bu kurul Erzurum'daki Tuğrul Şah, Koyluhisar'daki Keyferidun ve Minşar Kalesi'nde hapsede bulunan Alaeddin Keykubad arasından bir seçim yaparak Alaeddin Keykubad'ı seçmiş ve hapisten çıkarıp hükümdar yapmaya karar vermişlerdir. Hapisten çıkan Keykubad Sivas'a gelerek büyük bir törenle Selçuklu tahtına oturmuştur.

Alaeddin Keykubad'ın tahta çıktığı yıllarda Moğollar büyük bir istila hareketine başlayarak Kafkasya, Kırım ve Doğu Avrupa'yı kasıp kavurmakta idiler. Alaeddin Keykubad akıllı bir devlet adamı idi ve Moğolların bu hareketinin bir gün Anadolu'ya da yöneleceğini biliyordu. O bunun için çeşitli tedbirler aldı. Bu amaçla Eyyubi Devleti ile evlilik yoluyla akrabalık kurmuş ayrıca Konya, Kayseri ve Sivas gibi şehirlerin kalelerini hızlıca inşa ettirmiştir. Alaeddin Keykubad Moğollar ile dost kalmayı tercih etmiştir.

Yukarıda Mengücekliler bahsinde Alaeddin Keykubad'ın 1228 yılında Suşehri ve Şebinkarahisar civarını tamamıyla Selçuklu hakimiyetine aldığını anlatmıştık.¹³⁹ Anladığımız kadarıyla Suşehri ve çevresini Erzincan meliki olan oğlu Gıyaseddin

¹³⁸ İbni Bibi, aynı eser, c.I, s.160; Osman Turan, aynı eser, s.301; Ali Sevim-Erdoğan Merçil, aynı eser, s.455-456.

¹³⁹ İbni Bibi, aynı eser, c.I, s.17.

Keyhüsrev'e bırakmıştır. Yine Suşehri'ne çok yakın olan Koyluhisar'da ise kardeşi Celaledin Keyferidun bulunmakta idi. Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanından beri sultanların Selçuklu tahtına çıkmalarında önemli roller oynayan emirler bu dönemde başlarına buyruk hareket etmeye başlamışlardı. Nitekim onlar Alaeddin Keykubad'ı Seyfeddin Ayaba'nın Kayseri'de bulunan köşküne bir ziyafet bahanesiyle davet edip hile ile onu tahttan indirerek Koyluhisar meliki olan kardeşi Celaledin Keyferidun'u Selçuklu tahtına çıkarmayı düşündüler¹⁴⁰ Alaeddin Keykubat bu durumu öğrenince Antalya'dan Kayseri'ye gelerek sayıları 24'ü bulan bu emirlerin bazılarını öldürmüş ve bazılarını da hapse attırarak merkezi otoriteyi güçlendirmiştir.¹⁴¹

Alaeddin Keykubat Moğollar'ın 1223 yılında Kırım kıyısındaki Suğdak'ı işgal etmesi üzerine buraya 1227 yılında bir deniz aşırı sefer düzenlediği ve aldığı ancak Suğdak'ın 1239 yılında tekrar Moğollar'ın eline geçtiği görülür.

Trabzon'da bulunan Rumlar Sinop'a kadar saldırmış bunun üzerine Alaeddin Keykubat kendi ordusu ve Erzincan, Suşehri, Şebinkarahisar dolayları hakimi bulunan oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev ile onun atabeyi Mübarizeddin Ertokuş'un idaresinde bulunan orduyla harekete geçerek Sinop, Samsun ve Ünye'ye kadar olan kıyıları Rumlar'dan temizlemiştir. Arkasından Trabzon üzerine yürümüş ancak şehir şiddetli bir direniş gösterdiği için alınamadan geri dönmüştür.(1228)¹⁴² Bu yıllarda Moğol istilası sonucu yıkılan Harzemşahlar devleti hükümdarı Alaeddin Muhammed ölmüş, yerine geçen oğlu Celaledin Harzemşah Mengübirti Moğollar ile mücadele ederek Azerbaycan'a kadar çekilmiş, burada Meraga şehrini başkent yaparak hükümranlığını sürdürmüştü ve de Moğollar ile olan mücadelesine devam etmiştir. Celaledin Harzemşah ile Alaeddin Keykubat'ın arası ilk başlarda iyi iken daha sonraları bozulmuştur.

¹⁴⁰ Turan, aynı eser, s.340.

¹⁴¹Sevim- Merçil, aynı eser, s.460-461

¹⁴²İbni Bibi, aynı eser, c.I, s.17; Ali Sevim-Erdoğan Merçil, aynı eser, s.463.

Erzurum Melik'i Cihan Şah Celaleddin'i Keykubad aleyhine kışkırtırken Eyyubi hükümdarı Melikü'l-Eşref'te Keykubad'ı onlar aleyhine kışkırtmıştır. Neticede ikisi arasında savaş kaçınılmaz hale gelmiş ve iki Türk hükümdarı o gün Erzincan Akşehir denilen ve bu gün suşehrine bağlı bir köy durumunda bulunan Akşar Ovasında Yassıçimen mevkiinde karşılaşmışlardır.

5.1. Suşehri Ovası'nda Yassı Çimen Savaşı

Osman Turan Yassı Çimen'in Suşehri'ne bağlı bulunan Akşar Köyü önündeki ova olduğunu iddia ederek konuyu şu şekilde ele almıştır:

“Kaynaklar muharebenin Erzincan Akşehir'i civarında Yassıçimen'de vuku bulduğunda müttefiklerdir. Genceli Kirogos Moğollar ile Selçuklular arasında cereyan eden Köseadağ muharebesinin Yassıçimen veya Gedük Köyü civarında olduğunu söyler. Yassıçimen ve Köseadağ savaşlarının her ikisi de Akşehir Ovası'nda gösterilmiştir. Bu gün köy haline gelen Akşehir Suşehri'nin cenubi şarkisinde bulunur ki bu ovaya Akşehir Ovası deniyordu. Yassıçimen'in Gedük Köy'ü hududları içerisinde olduğu anlaşılıyor. Bu gün Sivas-Erzincan yolu üzerinde bulunan Hodug Köyü'nün tarihi Gedük olduğu anlaşılıyor. İbni Bibi ve Bezmü Rezm'in Kayseri ile Sivas arasında gösterdikleri Gedük'ün bahis mevzu bu yerle alakası yoktur. Esasen Yassıçimen'de bozguna uğrayan Harezmi askerlerinin sahil dağlarına ve Trabzon Rum Devleti'nin hudutlarına sığınmaları da ovanın Akşehir ve Suşehri önlerinde bulunduğunu gösterir. Bazı eserlerde

Yassı-çimen'in Erzincan-Erzurum arasında gösterilmesi yanlış bir tahmindir".¹⁴³

Turan'ın vermiş olduğu bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Yassı Çimen ve Köseadağ savaşları aynı yerde yani Erzincan Akşehir'i'ndeki ovada yapılmıştır. Erzincan Akşehir'i'nin Suşehir'i'nin Akşar Köyü olduğuna şüphe yoktur. Savaş hakkında bilgi veren devrin kaynaklarının coğrafi tanımlamalarına da uyan en uygun yer Suşehir ve çevresidir. Bu gün Hoducak ismi ile geçen köy yakınlarında olduğu bizce aşikardır.

Yukarıda Selçuklular ile Harzemşahlar'ın arasının ilk başlarda iyi olduğunu daha sonra aralarının bozulduğunu söylemiştik. Celaleddin Mengüberti Ahlat'ı kuşatmış ve burada bulunan Eyyubi naibi Aybek'i yakalayıp öldürmüştür. O Moğollar gibi davranarak halkı öldürmüştür.¹⁴⁴ Yine de bu olaylara rağmen Alaeddin Keykubad' Moğollar'a karşı kendisiyle işbirliği yapacağını belirtmesine rağmen Celaleddin Ahlat kuşatmasını kaldırmamıştır. Ahlat'tan sonra Harzemşahlar'ın Selçuklu topraklarına yönelebileceğini düşünen Alaeddin Keykubad Eyyubi hükümdarı Melikü'l-Eşref ile ittifak yapmıştır.¹⁴⁵ Erzurum meliki Rükneddin Cihan Şah'ın Harzemşah hükümdarı Celaleddin Mengüberti'ye Selçuklu hükümdarı Keykubad ile Eyyubi hükümdarı Melikü'l-Eşref'in birleşerek savaşa hazırlandıkları yolunda bilgiler ulaştırması üzerine Harizm hükümdarı beylerine ve komutanlarına eski bir Türk adeti gereği kırmızı oklar göndererek askerlerini toplamıştır.¹⁴⁶ Alaeddin Keykubad 12000 kişilik bir orduyu Erzincan'a göndermiş kendisi de 20000 kişilik bir orduyla Kayseri'den Sivas'a hareket etmiştir. Bu arada Melikü'l-Eşref komutasındaki 10000 kişilik Eyyubi ordusu da Sivas'a gelerek Kızılırmak kıyısında birleşmişlerdir. Bu sırada da Celaleddin

¹⁴³ Turan, aynı eser, s.276; İbni Bibi, aynı eser, c.I, s.394.

¹⁴⁴ Demir, aynı eser, s.44-45.

¹⁴⁵ Sevim-Merçil, aynı eser, s.464.

¹⁴⁶ Turan, aynı eser, s.371.

Harzemşah, Cihan Şah'la birleşerek Selçuklu Eyyubi ordusuna karşı harekete geçmiştir.¹⁴⁷ İbni Bibi bu olayı şu şekilde aktarmıştır:

“Sultan Celaleddin’e Sultan’ın, Melik Eşref’in ve ülkenin diğer meliklerinin ve ileri gelenlerinin güçlü ve sayısı çok olan bir orduyla Akşehir düzlüğüne geldiğini haber verdikleri zaman o, Erzurumlu’yu yanına çağırdı ve durumu anlattı. Erzurumlu “o topluluk Yassı-çimen’e gelip çadırlarını otlaklara ve nehir kenarlarına kurmadan önce siz Sultan’ın atını hızlandırarak orayı tutması gerekir. Çünkü orayı ele geçirdiğiniz zaman zafer ve başarı yüce bergahınızın eşiğine gelir. Bütün dünya sizin hüküm kabzanızın ve irade mührünüzün altına girer”. Cevabını verdi. Erzurumlunun hilesine ve büyüüne kapılan Sultan Celaleddin askeriyle birlikte bütün gece sabaha kadar at sürdü. Sabahleyin Yassı-çimen Dağı’na vardılar. Suyu ve otu denetimlerine alarak oraya yerleştiler.”¹⁴⁸

Osman Turan ise Celaleddin ve Erzurum kuvvetlerinin Harput'ta toplanarak Sivas'a hareket ettiğini ve iki ordunun Akşehir Ovası'nda birbirinden habersiz olarak karşılaştığını aktarmıştır. İki ordu yaklaşık olarak 100.000 civarındadır. Ramazan ayının yirmi dördünde savaş başlamıştır. Harezmi ordusu Mübarizüddin Çavlı'nın komutasında bulunan ve sayıları 4000 ile 7000 arasında olduğu rivayet edilen Selçuklu öncü kuvvetlerine bir baskın düzenlemiş ve kimisi öldürülerek kimisi de esir edilerek imha edilmiştir. Alaeddin Keykubad bu olaya çok üzülmüş, hatta cesareti kırılarak geri çekilmeyi düşünerek boğaz ve derbendlerde savunma yapmayı düşünmüştür. Fakat daha sonra cereyan eden öncü çarpışmaları Selçuklular'ın lehine sonuçlanınca iki ordu saf

¹⁴⁷ Sevim-Merçil, aynı eser, s.464.

¹⁴⁸ İbni Bibi, aynı eser, c.I., s.394.

halinde muharebeye girişmiştir. Ramazan ayının son ,cuma gününe denk gelen çarpışma çok şiddetli geçmiştir. 27 Ramazan 627(M.1230) cumartesi günü sabah son savaş başlamış, Harizm ordusu tarafına doğru esen şiddetli ruzgar Celaleddin Mengüberti'nin sağ kanadında sarsıntı başlamasına ve bulunduğu tepeyi terk ederek bozguna uğramasına sebep olmuştur. Sultan Alaeddin keykubad bu ani bozguna inanmamış ve bir harp hilesi olduğunu düşünmüştür. Ancak akşama doğru Harizm ordusu perişan olmuştur. Esir, ölü, firari ve ganimetin haddi hesabı yoktur. Savaş ve bozgun o kadar şiddetli olmuştur ki yalnız 15000 askerin uçurumlardan düşerek öldüğü ve bir kısmının da atlarını bırakarak ormanlara sığındığı rivayet edilir. Bunlardan 3000 kadarı Canik Dağları'nı aşarak Harizmşah'ı matbu tanıyan Trabzon Rum Devleti sınırlarına girmiş fakat bunların çoğu Hıristiyan Rum ve Çan kavmi köylüleri tarafından imha edilmiştir. Bu muharebeye katılanların mektuplarına göre ganimetler o kadar çoktu ki köle, at ve silah fiyatları çok düştüğü rivayet edilir.¹⁴⁹ Celaleddin 29 Ramazan 627 (10 Ağustos 1230) günü hem iktidarını hemde hayatını kaybetmiştir.¹⁵⁰

Ne yazıkki Moğol istilasına karşı güçlerini birleştirerek birlikte karşı koymaya çalışması gereken Türk hükümdar ve beyleri Yassı-çimen'de birbirlerini imha yoluna gitmişlerdir. Neticede 1230 yılından sonra Moğollar Ön Asya'da daha fazla görülmeye başlamış, Keşif yapmak ve Sivas'taki Harezmi Beylerine gözdağı vermek için 1232'de ilk defa Çurmagun Noyan önderliğinde Anadolu'ya girerek Sivas yakınlarındaki Kemaleddin b. Rahat Ribatı'na kadar ilerlemişlerdir.¹⁵¹ Yine Yassı Çimen'den 13 yıl sonra Suşehri Ovası'nda Moğollar karşısında aynı acı sonu bu sefer Selçuklu ordusu yaşayacaktır. Harzemşahlar'ın bozguna uğrayarak geri çekilmesini bir harp hilesi olarak

¹⁴⁹ Turan, aynı eser, s.371-372.

¹⁵⁰ Turan, **Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar Metin Tercüme ve Araştırmalar**, Ankara1988, s.101.

¹⁵¹ Demir, aynı eser, s.44-45.

telakki eden ve olaya tedbirli yaklaşan Alaeddin Keykubad'ın oğlu 13 yıl sonra aynı mevkide bu sefer gerçekten bir harp hilesine başvuran Moğol komutanı Baycu Noyan'ın sahte geri çekilmesine inanarak öncü kuvvetlerinin pusuya düşürülerek imha edilmesini seyretmekten başka bir şey yapamayacaktır.

Savaşta ölen askerlerin uçurumlardan düştüğünün aktarılması savaşın en şiddetli anlarının bu bölgede bulunan Gemin Deresi veya Polat Deresi mevkilerinde cereyan ettiğini göstermektedir. Ayrıca İbni Bibi'nin aktardığı bilgilerdeki otlakların ve ırmak kenarlarının tutulmuş olması savaşın geçtiği yerin Suşehri ve çevresi olduğu ihtimalini çok kuvvetlendirmiştir ki ayrıca 3000 askerin de canlarını kurtarmak için bu bölgeye yakın olan Trabzon Rum Devletine sığınmış olmaları Yassı Çimen'in Suşehri ovası olduğu tezini kuvvetlendirmektedir.

Alaeddin Keykubad 1232 yılında Moğol hükümdarı Ögedey'e elçi göndermiş ve Doğu Anadolu Bölgesinde Moğollarca tahrip edilen yerleri Selçuklu hakimiyetine alarak yapılması muhtemel bir Moğol saldırısını da sınırda karşılamayı kararlaştırmıştır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde avare dolaşarak soygunlar yapan 12000 kişilik Harezm askerlerini de Selçuklu hizmetine almış ve kendilerine Orta Anadolu'da dirlikler vermiştir.¹⁵²

Selçuklular'ın Doğu Anadolu'da yaptığı bu fetihler Eyyubiler'i harekete geçirmiş ve 100.000 kişilik bir orduyla Türkiye sınırlarına girmişlerdir. Alaeddin Keykubad da 100000'den fazla bir orduyla onlara karşı harekete geçmiştir. Eyyubi ordusu yolu üzerindeki bütün geçit, vadi ve boğazları tutmuşlar buna karşılık Eyyubi ordusu Adıyaman ve Besni taraflarına çekilmiştir. Harput Artukluları'ndan destek alan Eyyubiler'e karşı Selçuklular kesin bir galibiyet almış ve 1234 yılında Harput

¹⁵² Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s.375-379.

Artukluları da sona ermiştir. 1235 yılında Selçuklu ordusu Güneydoğu Anadolu bölgesini de alarak Anadolu Türk birliğini sağlamayı amaçlamış ancak çok geçmeden Mısır hükümdarı Melikü'l Kamil'in sevk ettiği ordu buraları geri almış ve büyük kıyımlar gerçekleştirmiştir.

Bu sıralarda Moğol hükümdarı Ögedey Han'ın elçileri gelerek onun vassallığını kabul etmesi şartıyla barış teklifini kabul ettiğini bildirmişlerdir. Alaeddin Keykubad bu duruma çok sevinmiştir. Alaeddin Keykubad Meşhed Ovası'nda büyük bir şenlik düzenleyerek devlet adamlarının ve yabancı elçilerin katıldığı bu şenlikte oğlu İzzeddin Kılıç Arslan'ı veliyaht ilan etmiş ve 30 Mayıs 1237 yılında da ölmüştür.

17 yıl Selçuklu tahtında kalan ve Büyük Sultan olarak vasıflandırılan Alaeddin Keykubad Türkiye'nin siyasi birliğini kurması açısından önemli başarılar elde etmiştir. Konumuz açısından da Alaeddin Keykubad Dönemi'nin Süşehri'nin Selçuklu idaresine geçmesi bakımından önemi büyüktür.¹⁵³

Alaeddin Keykubad'ın ölümünün ardından onun vasiyetine uyulmayarak ileri gelen devlet adamlarından Saadeddin Köpek, Şemseddin Altunaba, Taceddin Pervane, Lala Cemaleddin Ferruh ve Gürcüoğlu Zahirüddeve gibi devlet adamları İzzeddin Kılıçarslan yerine diğer oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i tahta oturtular. İktidarının ilk yıllarında babasının politikalarını devam ettiren Keyhüsrev daha sonra Saadeddin Köpek'in tesiri altında kalarak etrafındaki tecrübeli devlet adamlarının birçoğunu öldürmüştür.¹⁵⁴ Bu ölümlerden Alaeddin Keykubad ölmeden kısa bir süre önce Sivas Subaşılığına tayin edilen Harezmi Beylerden Kayır Han da nasibini almıştır.¹⁵⁵ II.

¹⁵³ İbni Bibi, aynı eser, c.I, s.17; Sevim-Merçil, aynı eser,s.465-466.; Turan, aynı eser, s.379-389.

¹⁵⁴ Sevim-Merçil, aynı eser, s.468.

¹⁵⁵ Demir, aynı eser, s.45.

Keyhüsrev Saadettin Köpek'in tesiriyle etrafında neredeyse tecrübeli devlet adamı hiç bırakmamıştır.¹⁵⁶

Saadettin Köpek'in Eyyubiler'e karşı kazanılan 1238 Samsat Zaferi'nden sonra bir tertiple kendisinin Selçuklu hanedanından olduğunu ileri sürerek Selçuklu tahtına geçmeyi planladığı sırada II. Gıyaseddin Keyhüsrev durumun farkına vararak Sadeddin Köpek'i Kubadabad sarayında öldürtmüş ve ondan kurtulmuştur. Keyhüsrev bundan sonra elinde kalan 2. dereceden devlet adamlarıyla işleri yürütmeye çalışmıştır.¹⁵⁷

Alaeddin Keykubad zamanında Sivas subaşılığına atandığı halde Saadeddin Köpek'in kışkırtmaları sonucu bu göreve gönderilmeyerek tutuklanan ve öldürülen Harezm beylerinden Kayır Han'ın adamları Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde asayişsizlikler çıkartmışlar, arkasından da Moğolların baskılarından kaçarak Anadolu'ya sığınan Türkmenler ayaklanmışlardır. Bu ikincisi özellikle Selçuklu Devleti'ni çok uğraştırmış ve zaafa düşürmüştür. Babailer isyanında Sivas ve çevresi isyancıların asıl faaliyet sahalarında yer almakta idi.¹⁵⁸ Babailer isyan sırasında öncü kuvvetlerini Sivas'a göndermişler, Sivas halkının direnmesine rağmen de Sivas'ı ele geçirmişlerdir. Erzurum'dan gelen Selçuklu kuvvetleri Sivas'tan da destek alarak Babailer üzerine gitmişler ancak onlar bu sırada Kayseri'ye hareket ederek burada bulunan Selçuklu kuvvetlerini de mağlup etmişlerdir. Babailer ancak Kırşehir'de durdurulabilmiştir.¹⁵⁹

Selçuklular'ın idaredeki beceriksizlikleri ve çıkan bu isyanları bastıramaktaki güçsüzlüklerinin Moğollar tarafından anlaşılması çokta iyi olmamıştır. Daha on yıl önce kendilerini epeyce meşkul eden Harzemşahlar ordusunu mağlup eden Selçuklu

¹⁵⁶ İbni Bibi, aynı eser, c.II, s.25-32.

¹⁵⁷ Sevim-Merçil, aynı eser, s.468-469; İbni Bibi, aynı eser, c.II, s.33-36.

¹⁵⁸ Ahmet Yaşar Ocak, **Babailer İsyanı**, İstanbul 1980, s.108; İbni Bibi, aynı eser, c.II, s.51.

¹⁵⁹ Demir, aynı eser, s.46. İbni Bibi, aynı eser, c.II, s.49-54.

ordusunun 1240 yılında iç isyanları bastıramayacak kadar zayıf düşmesi Moğollar'ın Anadolu üzerindeki planlarını devreye koymalarına sebep olmuştur. Nitekim aradan geçen on yıl sonra Suşehri Ovası yeniden bir tarihi savaşa tanıklık edecektir. Ancak bu sefer kazanan Moğollar olacak ve Anadolu uzun yıllar Moğol hakimiyetinde yaşayacaktır. Tezimizin bu kısmında 1243 yılında Suşehri Ovası'nda meydana gelen ve Anadolu'nun kaderini etkileyen Köseadağ Savaşı'nı ayrı bir başlık altında ele almayı uygun görüyoruz.

5.2. Suşehri'nde Köseadağ Savaşı

Çurmagun'dan sonra Moğol ordusu komutanlığına (1241) getirilen Baycu Noyan Babailer isyanı sonucunda Selçuklular'ın zayıf düştüğünü görmüş ve 1242 sonbaharında, Sinaneddin Yakut'un savunduğu Erzurum şehrini alarak tahrip etmiştir. Artık Moğollar Anadolu'yu istilaya başlamışlardı. Selçuklular bu istila hareketine karşı bazı tedbirler almaya çalışmışlardır. Gıyaseddin Keyhüsrev bütün Eyyubi hükümdarlarına elçiler göndererek birlikte hareket etmeyi önermiş, hatta onlara bazı Selçuklu topraklarından dirlikler vermeyi bile teklif etmiştir. Ancak bu çağrısına sadece Haleb Hükümdarı Melikünnasır Salahüddin 2000 kişilik kuvvetle olumlu cevap vermiştir. Ermeniler de ilk başta 300 kuvvetle katılmışlar ancak savaşa katılmadan geri dönmüşlerdir. Gıyaseddin Keyhüsrev Haleb kuvvetleri; paralı Gürcü, Frank ve Kıpçaklar'dan oluşan yetmiş bin kişilik kuvvetlerle Sivas'a gelmiştir¹⁶⁰.

¹⁶⁰ Sevim-Merçil, aynı eser, s.471-472; İbni Bibi, aynı eser, c.II, s.64-67.

Selçuklu ordusu buradan Sivas Erzincan arasındaki tarihi yolu takip ederek Suşehri yakınında bulunan Köseadağ'a vardığında 40 bin kişilik Moğol ordusu süratlice Erzincan'ı geçerek Suşehri yakınlarındaki Akşehir'in berisindeki ovaya gelmişlerdi.¹⁶¹

Suşehri Ovası Türkiye'nin kaderini belirleyen ikinci büyük savaşa ev sahipliği yapıyordu. Zira 10 Ağustos 1230 da Türkistan'dan topladığı ordu ile Anadolu'yu istilaya girişmiş olan Celaleddin Mengüberti'yi Alaeddin Keykubad durdurmayı başarmıştı. Şimdi tahtta "aslında olmasını istemediği" oğlu Keyhüsrev bulunuyordu. Ancak o, babasının yaptığını yapmaktan çok uzaktı. Bu ikinci karşılaşmada birincisinin tersine Türkiye için bir felaketin başlangıcıydı.

Keyhüsrev aslında bu savaşı sözüne fazlaca itibar ettiği devlet adamlarından olan Saadeddin Köpek zamanında kaybetmiştir. Çünkü daha o zamanlar devleti ayakta tutan önemli devlet adamları Saadeddin Köpek'in kışkırtmalarıyla bir bir ortadan kaldırılmışlardı. Gıyaseddin durumu çok geç anlamış, anladığında da tecrübeli devlet adamlarının birçoğunu kaybetmişti ve neredeyse hükümdarlığını da ona kaptırıyordu. Ne yazık ki o, bu durumdan ders çıkarmayarak elinde bulunan akli selim devlet adamlarını yine dinlememiş ve dalkavukluk edenlerin sözüne itibar etmeye devam etmiştir. Tedbiri elden bırakmayan ileri gelen devlet adamları yiyecek ve silahın bol olduğu Sivas'ta bir savunma savaşı yapılmasını, düşmanın buraya gelene kadar fazlaca yorulacağını belirtmelerine karşın; Nizameddin Sahrıp ve diğerleri 80 bin kişilik bir orduyu toplayan hükümdarın korkarak savunma savaşı yapmasının doğru olmayacağını belirtmişler ve adeta onu gaza getirip Suşehri'ne kadar getirmişlerdir.

Köseadağ'da da buna benzer bir durum yaşanmıştır. Köseadağ'a varan, otlak ve sulak bir yer bulan Selçuklu ordusu burada askeri bakımdan müdafaası sağlam,

¹⁶¹ İbni Bibi aynı eser, c.II, s.68.

düşmanın geçmesine ve saldırısına imkan vermeyen bir zeminde konaklamıştı. Ancak sultanın yakınlarında bulunan Nizameddin Sahrab ve cahil bir gurup düşmanın geldiği haberlerine sevinerek şuursuz hareketler sergililemişlerdir. Vezir Mühezzibüddin Ali, Beyler Bey'i Gürcü (Şalva) oğlu Zahir ül-devle gibi akıllı insanlar Sultan'a giderek; buldukları yerin askeri bakımdan çok güvenli olduğunu ve düşman akıncılarından hiçbir endişe bulunmadığını, burada yapılacak bir karşılaşmada saltanatın istediği gibi bir sonucun alınacağını, ayrıca gelen haberlere göre 3000 kadar Ermeni ve Frank kuvvetinin iki gün içerisinde geleceğini ve bu nedenle değersiz sözlere itibar etmemesini istemişlerdir ancak Nizameddin Sahrab Gürcü olan Zahir ül-devle'yi kasederek; kafir olduğu için kendi korkaklığından hezeyan ettiğini, kendi cinsine (Moğol ordusunda bulunan Gürcülere) temayül gösterdiğini söyledikten sonra bu kadar büyük orduyu toplayan sultanın kendisine emir vermesini ve bin seçme askerle Moğollara karşı çıkmasını belirtti. Buna karşılık Zahir ül-devle Hristiyan olduğunu ancak Allah'a inandığını söylemiş ancak isabetli bir karar verilmesse bu duruma sebep olanların kıyamete kadar lanetleneceğini belirtmiştir. Sahrab çok fahiş konuşmalar yapınca vezir Mühezzibüddin Ali onu uyarmış ve bu tür işlerin hesapsız kitapsız yapılamayacağını söylemiştir. Devlet ileri gelenleri bu konuşmalar karşısında üzüntülü ve şaşkın bir biçimde çıkmışlar ve memleketin kaderi üzerinde sabaha kadar düşünüp ağlamışlardır. Buna karşılık Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev bu küstah ve cahil maiyeti ile geceyi içki ve eğlence ile geçirmiştir¹⁶².

Anlaşıldığına göre II. Gıyaseddin Keyhüsrev tamamen dalkavuk ve işbilmez devlet adamlarının sözlerine itibar etmiş ve bunu da Anadolu halkı çok ağır bir şekilde ödemiştir. O değerli devlet adamlarının sözlerine itibar etmemiş ve ertesi gün Sahrab'ın

¹⁶² Turan, aynı eser, İstanbul 1993, s.434-435. İbni Bibi, aynı eser, c.II, s.68-69.

isteklerine ve “Allah onlarla olsa dahi Tatarları mağlup ederim” şeklindeki fütursuz beyanlarına uygun olarak Selçuklu öncü kuvvetleri küs, boru, davul sesleri ile harekete geçmişlerdir. Devlet adamları bu olaylara çok kızmış ancak onlar da bu karanlık akıbete sürüklenmekten kurtulamamışlardır. Onlar yinede görevlerini yerine getirmeye mecbur kalmışlardır. Osman Turan yukarıda aktarılan ağır sözleri ve Sultan’ı tahrikini Ayni ve Nüveyri’den nakille Sultan’ın Gürcü olan kayınbiraderinin yaptığı şeklinde aktarıırken Aksarayı’nin de Danişmendli beylerinden olan İli Pervane’nin kardeşi Muzaffereddin Mahmud’un oğluna izafe etmektedir şeklinde aktarmıştır¹⁶³. Aksarayı’ye göre bu olay şöyle nakledilmiştir:

Ordunun sipehdan olan Pervane İli’nin kardeşi, Muzaffereddin Mahmud’un oğlu, sultan’ın diğer emirlerle birlikte at binmelerini beklemeden, askerin sevk tedbirini almadan ve doğru kararlara varmadan başındaki gurur ve kibirle başkasının sözüne kulak asmadan hareket etti. Bu konuda şöyle derler: Sarhoşluktan ağzını bozarak, “Eğer (estağfurullah), Tanrı onlarla olsa bile, başka emirlere ihtiyaç duymadan tek başıma Moğol ordusuna saldırırım” dedi. Kaynağı kafirlik olan boş sözün uğursuzluğundan yenilgi Sultan’ın ordusuna nasip oldu”¹⁶⁴

Şeklinde aktarmış ayrıca bu büyük bozgunun sebebini de bu büyük günahtır şeklinde izah ederek Köseadağ bozgununu anlatırken Harzemşah Muhammed’in de Cengiz Han’a aynı doğrultuda sarfettiği büyük sözleri hatırlatmıştır.

Böylece Veliyüddin Pervane, Nasihuddin Faris, Gürcü (Şalva) Oğlu Zahir ül-devle ve Nizameddin Sahrab kumandasında bulunan 20.000 süvari küs, boru ve davul

¹⁶³ Turan, aynı eser, s.435.

¹⁶⁴ Aksarayı, aynı eser, s.35.

sesleriyle dağdan Suşehri Ovası'na iniyor ve Moğollar'a karşı hücumla geçiyorlardı. Bu öncü kuvvetlerin içerisinde Halep Bölgesi Türkmenleri, uc Türkmenler, Frank, Frenk ve Gürcü askerleri bulunmakta idi. Bu Selçuklu kuvvetleri karşısında Moğollar göçebe Türklerinin geleneksel taktiği olan sahte geri çekilme taktiği denilen Tuğran Taktiği'ni uygulamıştır. Öncü kumandanları Tatarlar'ın yenilgiye uğradıklarını zannederek haberi Sultan'a ulaştırmışlar ve Selçuklular zafer sevincine kapılmışlardır. Ancak az sonra Moğol komutanı Baycu Noyan dönerek hücum emrini verince Selçuklu öncüleri şehid edilmiştir. Şalva Oğlu Moğollar'ın safında bulunan Gag hakimi Akbuga'nın karşısında bayrağını çevirerek kaçmış, Nasihuddin Faris de, birkaç neferi ile canını kurtararak Sultan'ın yanına gelmiştir. O sultana bu seviyesiz insanların sözleriyle hareket ettiği için düşüncesizce düşmanın karşısına çıktığı için sert sözler sarf etmiştir. Devletin, milletin ve memleketin bu sebeple perişan olduğunu belirterek askerlerini de alarak Halep yolunu tutmuştur.¹⁶⁵

Sultan dağ üzerinde, ordugahında şaşkınca durumu takip etmiş; emirlerinin öldürülmesi üzerine mağlubiyetin başladığını anlamış ve mendilini yüzüne kapatarak ağlamıştır. Akşamüstü birkısım hazinelerini ve ailesini Tokat'a göndermiştir. Bu sırada muharebeden kaçan Mübarizüddin Çavlı Sultan'a gelip Suhrab'ın uğursuzluğu ve Gürcü Şalva oğlu'nun karışık davranışlarını şikayet etmiştir. Sultan da ona "ici" (ağabey) şeklinde hitap ederek ne tür bir tedbir düşündüğünü sormuş, O da "Zamanında kullarının fikirlerine itibar etmediniz. Şimdi yapacak bir şey kalmadı" cevabını vermiştir. Bunun üzerine Gıyaseddin Keyhüsrev Çavlı'ya "Memleket işlerini senin idarene bırakıyorum" demiş, O da kendisini teselli ederek bundan sonra artık cahil ve bayağı insanlardan uzak kalmasını söyledikten sonra ayrılmışlardır.

¹⁶⁵ İbni Bibi, aynı eser, c.II, s.68-71.

Moğollar'ın sahte ricat hareketi sırasında ordunun büyük bir kısmı ümidle Suşehri Ovası'na doğru inmeye başlamış fakat Moğollar'ın geri dönmesi ve Selçuklu öncülerinin perişan olmasından sonra Selçuklu ordusu dağılmış ve herkes canını kurtarmanın derdine düşmüştür.

Sultan Keyhüsrev de cuma gecesi yalnızca taşıyabileceği mücevherlerini yanına almış ve otağını, hazinelerini bırakarak Tokat'a doğru kaçmıştır¹⁶⁶. Büyük ihtimalle kaçarken de Suşehri'nin batısında bulunan Koyulhisar, Reşadiye ve Niksar yolunu kullanmıştır. Yolda Fahreddin Arslan-doğmuş, Şemseddin Has-oğuz ve Seyfeddin Türkleri ile karşılaşmıştır. Onlar Sultan'ın kıyafetlerini değiştirmesini ihtiyat icabı olduğunu sanmışlardır. Keyhüsrev burada da kendisini güvende hissetmeyerek Konya'ya geçmiştir. Bu sırada Selçuklu askerlerinin sultanın kaçtığından haberleri yoktu. Onlar tepeler üzerinde gece yarısına kadar vazifelerine devam etmişlerdir.

Moğollar dağ üzerine çıkınca Türk askerlerini ayakta bulmuşlardı. Onlar gürültü çıkararak ateş yakıyorlar; fakat müdahalede bulunamıyorlardı. Tepelerde bulunan Selçuklu askerleri ordugaha geldiklerinde ordugahta eşyadan başka hiçbir şey göremeyince bozgunu anlamışlar ve onlar da firar etmişlerdir. Sabahleyin Moğollar ordugaha yaklaşmış ancak otağ ve çadırlarda hiçbir insan görememişlerdir. Bu durum karşısında Moğollar Selçuklular'ın bir harp oyunu yaptığını düşünerek iki gün boyunca otağ ve çadırlara girememişlerdir. Daha sonra çadırlara girebilen Moğollar orada tek bir insana rastlamadıkları gibi Selçuklular'ın korkunun şiddetinden hiçbir silah ve hazineyi de almayarak orada bıraktıklarını görmüşlerdir.¹⁶⁷ İbni Bibi'de geçen kayıta Moğolların dağ üzerine çıktığında Selçuklu askerlerini ayakta gördükleri şeklindedir. Bu gün Köseadağ'da bulunan Köse Süleyman Ziyaretgahı'na giden insanlar burada taşları üst

¹⁶⁶Turan, aynı eser e, s.436-437. İbni Bibi, aynı eser, c.II, s.70-71.

¹⁶⁷İbni Bibi, aynı eser, c.II, s.71-72; Turan, aynı eser, s.437.

üste dikmektedirler. Bu adet'in bu savaşta Dağın zirvesine tırmanan Selçuklu askerlerinin Moğol askerlerini kandırmak amacıyla karanlıkta asker silüetini andıracak şekilde taşları üst üste koymasından ortaya çıktığı inancındayız. Bu tür rivayetler yöre halkı arasında bu gün hala anlatılmaktadır. Hasan Eroğlu Eski Takvimlerden okuduğu bilgilere dayanarak Köse Süleyman'ın 1243 Temmuzunda "Zülfikar sahibi Seyit Şeyh Süleyman Hazretleri Suşehri'nde şahadete ermiştir" şeklinde nakletmiş ancak takvimi tam olarak aktarmamıştır.¹⁶⁸ Bu tarih temmuz ayının ilk cumartesi olarak bilinir ve bu gün yurdun dört bir yanından insanlar duyuru yapılmaksızın burada toplanırlar. 26 Haziran 1243 tarihli¹⁶⁹ Köseadağ Savaşı ile bu ziyaretin tarihlerinin gün olarak birbirine yakınlığı da Köse Süleyman'ın Köseadağ Savaşı'na katılanlar arasında olduğu ve bu savaşta şehid edildiği tezini kuvvetlendirmektedir.

Suşehri Ovası on üç yıl önce nasıl ki Harzemşahlar'ın hazineleri ve silahlarının Selçuklular'ın eline geçmesine tanıklık etmişse bu gün de Selçuklular'ın hazineleri ve silahlarının Moğollar'ın eline geçmesine tanıklık etmiştir. Ancak on üç yıl önce Harzemşah ordusu Selçuklu ordusuyla dişe diş mücadele etmiş ve neredeyse galip gelecek duruma gelmişti ve çok çetin savaşlar yapılmıştı. Ancak bu gün ise Selçuklu ordusu aynı kahramanlığı gösterememiş ve sadece öncü kuvvetler arasında yapılan savaş kaybedilince asıl ordu çarpışmadan dağılıp gitmiş ve Sultan'da kaçarak canının derdine düşmüştür.

Savaşın kaybedilmesinin asıl sebebinin Selçuklu ordusunun zayıf ve kuvvetinin azlığı olmadığı vezir Mühezzibüddin Ali'nin Amasya kadısı Fahreddin'e söylediği şu sözler ortaya koymaktadır. Bu vezir bozgunundan sonra Amasya'ya varınca olayları gözyaşları içerisinde anlatarak; "Memleket işleri ve saltanat akılsızlığı, gençliği ve

¹⁶⁸ Eroğlu, aynı eser, s.204.

¹⁶⁹ İbni Bibi, aynı eser, c.II, s.64.

nadanlığı, ayak takımı ve rezillerle oturup kalkması sebebi ile bu dereceye düştü; aşırı eğlencenin uğursuzluğu yüzünden bu hale geldi” ifadesiyle felaketin asıl sebebinin Keyhüsrev olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁰

Savaşın sonra Necdet Sakaoglu’na göre Şebinkarahisar ve çevresi Trabzon Rum İmparatorluğu’nun kontrolüne geçmiş, arkasından da Moğollar tarafından işgal edilmiştir.¹⁷¹

Savaşın sonra Selçuklular merkezi otoriteyi kaybetmiş, Keyhüsrev Antalya’ya çekilmiş, ülke başsız kalmış durumdaydı. Bu arada Çukurova Ermeniler’i ile Trabzon Rumlar’ı Moğol vassallığını kabul etmişlerdi. Amasya’da bulunan vezir Mühezzibüddin Ali Azerbaycan’a dönmüş bulunan Baycu Noyan’ın yanına değerli hediyelerle gitmiş ve “ Türkiye’de 100 binden fazla Selçuklu askerinin bulunduğunu ve bunların çoğunun Köseadağ’da savaşmadan geri çekildiğini, bunlar dururken Anadolu’yu ele geçirmesinin zor olduğunu” bildirmiş ve yıllık çeşitli vergiler verilmesi karşılığı anlaşma yaparak dönmüştür. Daha sonra bir Moğol noyanı ile yapılan anlaşma hükümdar olan Batu Han ile de tazelenmiştir.¹⁷²

Selçuklu ordusu Ermeniler üzerine seferde iken Gıyaseddin Keyhüsrev Alaiye’de bulunuyordu ve içki içmekte iken¹⁷³ aniden hayatını kaybetmiştir. Keyhüsrev öldüğünde 25 yaşında idi ve yıl 1245’ti. Keyhüsrev’in yeteneksizliği, ahlaki bozuklukları, içki ve kadınlara düşkünlüğü ve korkaklığı, Saadettin Köpek’in sözlerine inanarak değerli devlet adamlarını ortadan kaldırması devleti başsız bıraktığı gibi ölümünden sonra da devletin çöküş ve gerileme dönemine girmesine sebep olmuştur.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Turan, aynı eser, s.438; İbni Bibi, aynı eser, c.II, s.76.

¹⁷¹ Sakaoglu, aynı eser,s112

¹⁷² İbni Bibi, aynı eser, c.II, s.77.84.

¹⁷³ Turan, aynı eser, s.453; İbni Bibi, aynı eser, c.II, s.12

¹⁷⁴ Sevim-Merçil, aynı eser, s.473-474.

Vezir Şemseddin İsfahanlı Batu Han tarafından Selçuklu ülkesine hakim tayin edilmiş ve o da şehirlerdeki devlet görevlerine İranlı kişileri getirmiştir. Şemseddin İsfahanlı Sivas halkına çok ağır vergiler yüklemiştir ki bundan Suşehri ve çevresi de nasibini almış olmalıdır. Yine o 1249'da öldüğünde başı kesilerek Sivas halkına gönderilmiş ve Sivas'ta gezdirilip teşhir edilmiştir. Bundan da anlaşılıyorki Sivas halkı Şemseddin İsfahani'yi pek sevmemektedir.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev 1246 tarihinde vefat ettiğinde II. İzzeddin Keykavus vezir İsfehani ile ülkeyi yönetmeye başlamıştır.¹⁷⁵ Bu durum 1248 yılında IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın Sivas'a gelerek sultanlığını ilan etmesine kadar sürmüştür. II. İzzeddin Keykavus Selçuklu sultanı sıfatı ile Güyük Han'ın cülus merasiminde hazır bulunması için çağrılınca gitmeyerek yerine IV. Rükneddin Kılıçarslan'ı göndermişti. Kılıçarslan 1248 yılında Moğolistan'dan dönüşünde II. İzzeddin Keykavus'un azli ve kendisinin sultan olduğuna dair Güyük Han'ın fermanı ile dönmüş ve Sivas'ta sultanlığını ilan etmiştir.

IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın Sivas'taki sultanlığı bir yıl sürmüş ve bu süre içerisinde Sivas ile birlikte Kayseri, Malatya, Erzincan, Harput ve Amid'de Selçuklu sultanı olarak tanınmıştır.¹⁷⁶ Dolayısıyla da Suşehri ve çevresi onun egemenlik sahasına girmiştir. Bu sırada 1249 yılında Şemseddin İsfehani öldürülerek kesik başı Sivas'ta bulunan IV. Rükneddin Kılıçarslan'a gönderilerek halka teşhir edildi.

İsfehani'nin ölümü üzerine gücünü artırmak isteyen Kılıçarslan Aksaray'da bulunan kardeşi II. İzzeddin Keykavus üzerine yürüdü ancak ona yenildi. Daha sonra Kılıçarslan'ın başkomutanı olan Şemseddin Yavtaş onu İzzeddin'in yanına götürmüş ve aralarını bulmuştur. Bundan sonra II. İzzeddin Keykavus Celaleddin Karatay'ı Anadolu

¹⁷⁵ İbni Bibi, aynı eser, c.II, s.88.

¹⁷⁶ Osman Turan, "Kılıçarslan IV", İ.A. M.E.B., c.VI, İstanbul 1967, s.703-704.

atabeyliğine getirmiş, Karatay da üç Selçuklu şehzadesini birlikte Selçuklu tahtına oturtmuş ve Selçuklu ülkesini IV. Kılıçarslan ve II. İzzeddin arasında paylaşmıştır. Bu paylaşımında Sivas'tan Moğol ülkesine kadar olan yerler IV. Rükneddin Kılıçarslan'a verilmiştir¹⁷⁷ ki bundan da anlaşılabilir Suşehri ve çevresi IV. Kılıçarslan'ın hakimiyet sahasında kalmıştır.

Bu üç kardeşin ortak saltanatı 5 yıl sürmüştür. 1254 yılında Celaleddin Karatay ölmüş ve ikisi arasında taht mücadelesi yeniden başlamıştır. IV. Kılıçarslan Kayseri ve Kırşehir'in de kendisine verilmesini istiyordu.

1256 yılında yapılan savaşı yine IV. Rükneddin Kılıçarslan kaybetmiştir. Bu olay üzerine Baycu Noyan Kılıçarslan'ın tarafını tutarak Anadolu'ya girmiş ve II. İzzeddin Keykavus yanlılarını cezalandırmıştır. Bu sefer esnasında Kayseri, Sivas, Tokat, Maraş gibi yerler yağmalanmıştır.¹⁷⁸ Ancak bu yağmalardan Suşehri ve çevresinin etkilenip etkilenmediği konusunda yeterli bilgiye sahip değiliz. Baycu Noyan'ın 1257 yılında Anadolu'dan ayrılması üzerine II. İzzeddin Keykavus teker teker kaybettiği yerleri geri almıştır. IV. Rükneddin Kılıçarslan ise Anadolu saltanatının tamamen kendisine ait olduğunu Karakurum'da bulunan Mengü Kağan'a bildirmiş ancak Mengü kağan adaletli davranarak Kızılırmak'ın doğusundaki toprakları IV. Kılıçarslan'a, batısını da İzzeddin'e vermiştir. 1259 yılında Hülegü de İzzeddin'in başvurusu üzerine aynı taksimatı yapmıştır. Sivas ve Danişmendli bölgeleri tekrar IV. Rükneddin Kılıçarslan'a bırakılmış ve o da Sivas'a yerleşmiştir.¹⁷⁹

Selçuklu Devleti'ndeki bu ikili yönetim 1262 yılına kadar devam etmiştir. 1262 yılında II. İzzeddin Keykavus ülkeden atılınca IV. Rükneddin Kılıçarslan yönetimde tek kalmıştır. Muineddin Süleyman Pervane vezir olmuş ve IV. Rükneddin Kılıçarslan

¹⁷⁷ Demir, aynı eser, s.47-49; Turan, aynı eser, s.469.

¹⁷⁸ Sümer, "Anadolu'da Moğollar", S.A.D., c.I., Ankara 1970 s.32; Demir, aynı eser, s.50.

¹⁷⁹ Demir, aynı eser, s.50; Sümer, aynı makale, s.32-33.

üzerinde daha fazla denetim kurmuştur. 1266 yılında IV. Kılıçarslan Pervane yanlılarınca öldürülmüş ve yerine Kılıçarslan'ın oğlu III. Keyhüsrev geçmiştir. Bu dönemde Pervane yönetimi tamamen ele geçirmiştir.

III. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında (1266-1284) İlhanlı devletinin Anadolu'ya ekonomik ve siyasi denetimini artırmak için gönderilen memuru Şemseddin Muhammed Cüveyni Erzincan bölgesini Selçuklular'ın borçlarına karşılık İlhanlı topraklarına katmıştır ve ayrıca faaliyetleri için Sivas ve Tokat bölgesini merkez seçmiştir.¹⁸⁰ O dönemlerde Suşehri ve çevresinin siyasi olarak Sivas'tan daha çok Erzincan'a bağlı olması Suşehri'nin de İlhanlı topraklarına katıldığı yargısına ulaşmamızı sağlamaktadır. Anlaşıldığına göre Cüveyni 1277 yılına kadar Sivas'ta kalmıştır.¹⁸¹ 1277 yılında Moğolların Anadolu genel valisi Küneykay noyan olarak görülmektedir. Yine Sivas'ta bulunan Çifte Minareli Medrese Cüveyni tarafından yaptırılmıştır.¹⁸²

Pervane Muineddin Süleyman devrinde Sivas'ta sınırlı bir refah devri yaşanmış ancak Muineddin Pervane Moğollar'a karşı izlediği siyasette yanlışlıklar yapmıştır. Pervane Moğollar'ı hafife almış ve Moğollar yerine Memlûkler'in daha fazla söz sahibi olması gerektiği düşüncesine kapılmıştır. Pervane 1274 yılından itibaren Memlûk sultanı Baybars ile haberleşmeye başlamıştır. Bu durumu sezen Abaka Muineddin Pervane'yi Tebriz'e yanına çağırdı. Muineddin Pervane bir müddet abakayı oyalayarak Sivas'ta beklemiş ve daha sonra Baybars'a haber göndererek ona biat edip onu Anadolu'ya davet etmiştir. Bu çağrıya olumlu cevap veren Baybars 1276 yılı sonbaharında Anadolu sınırlarına gelmişti. Baybars Pervane'den beklediği ilgiyi görememişti. Bunun sebebi ise Pervane o sırada bir Moğol birliği ile Abaka'nın

¹⁸⁰ İsmail Hakkı -Rıdvan Nazif, aynı eser, s.143;Demir, aynı eser, s.50-51.

¹⁸¹ Sümer, "Anadolu'da Moğollar", s.43.

¹⁸² Demir, aynı eser, s.51.

yanından ayrılmış ve Sivas'a gelmişti. Bu Moğol birliğinin önünde Pervane'nin Baybars ile temasa geçmesi çok zordu.

Baybars 25 Nisan 1277'de Kayseri'ye yerleşmiş ve buradan da Anadolu'nun genel durumunu öğrenmek için Sivas'a gitmek istiyordu. Bu durum Pervane'nin işini zorlaştıracağından pervane Baybars'ın Sivas'a gelmesini istemiyordu. Baybars Sivas ile Kayseri arasında konakladığı Kayırlı mevkiine gelince bazı Selçuklu kuvvetleri ve Sivas subaşı Baybars'a katılmışlardı. Pervane Baybars'ın Sivas'a doğru gelmesi üzerine kendisini aklamak için Abaka'yı Anadolu'ya davet etmek zorunda kaldı ve Abaka Temmuz 1277'de Anadolu'ya geldi. Abaka Muineddin Pervane'nin bu davetini Anadolu'yu ele geçirmek için bir fırsat olarak görmüş ve Anadolu'ya gelişinde önüne çıkan Türkmenleri öldürmüştür. Abaka'nın geldiğini öğrenen Baybars Anadolu'dan ayrılmıştır. Sivas'ta Anadolu'nun Moğol komutanı Kassad ile buluşan Abaka bir müddet Baybars'ı takip etmiş ve arkasından da vaz geçmiştir.

Abaka 1277 yılında Sivas'a geldiğinde Sivas'ta Cüveyni bulunuyordu ve Cüveyni Sivas'ın yarısını Abaka'dan satın alarak Sivas'ta bir katliam yapmasına engel olmuştur.¹⁸³ Bu tarihten itibaren Sivas ve dolayısı ile Suşehri ve çevresi Fiilen İlhanlılar'ın idaresi altına girmiştir.

Osman Turan bu devrin Arapça yazan Türk tarihçilerinden Baybars Mansuri'den aktarımla 13. yy Selçuklu Devleti'nin sınırlarını sayarken Erzincan bölgesi içerisinde Erzincan Akşehiri (Suşehri'ne bağlı Akşar Köyü), Kögonya (Şebinkarahisar) ve mülhekatını da saymaktadır¹⁸⁴ demektedir. Ancak anlaşılın o ki Köseadağ Savaşı'ndan sonra kısa bir süre Rum İmparatorluğu sınırları içinde kaldıktan sonra Moğollar'ın

¹⁸³ Sümer, aynı makale ,s.43.

¹⁸⁴ Turan, aynı eser, s.476-477.

tabiiyetine giren Suşehri ve çevresi 1277 yılında Selçuklular'la birlikte fiilen Moğolların hakimiyetine girmiştir.

Abaka Han Pervane'nin Tokat'taki mallarının müsadere edilmesini istediğinde O'nun iktalarından olan Şebinkarahisar'ın da teslimini istemiştir. Pervane bu emrin uygulanması için Şebinkarahisar'a gitmek isteyince oraya sığınma tehlikesi olduğundan yanına askeri muhafızlar verilmiş ancak kale kumandanı Seyfeddin efendisine “ sen artık esirsin” diyerek teslimi reddetmiştir.¹⁸⁵ Ancak burasının kısa bir süre sonra İlhanlılar'ın eline geçtiği Çobanlı Şeyh Hasan'ın elinde olmasından anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Şebinkarahisar ve mülhekatı içerisinde yer alan Suşehri o güne kadar Pervane'nin kontrolünde iken bundan sonra da İlhanlılar'ın kontrolüne girdiği görülmektedir.¹⁸⁶

5.3.Suşehrinde Bir Zaviye: Daruz Zakirin Zaviyesi

Osman Turan bu gün varlığından kimsenin haberdar olmadığı ancak 1270'li yıllarda Suşehri ve çevresinin ne derece Türkleştiğini, yerleşim yerlerinin ve köy isimlerinin Türkçe olduğunu gözler önüne seren bu zaviyeyenin vakfiyesini bizlere bildirmiştir ki biz de bunu aynen almakta yarar gördük. Turan bu konuda şu bilgileri aktarmıştır;

Selçuklu sultanı III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1274 Şubat (672 Şaban) Suşehri'nde bir zaviyeye yaptığı vakfiye mühim bir tarihi vesikadır. Sultan vakfiyede Daruz-zakirin adını alan zaviyeye ve onun şeyhi Behlül bin Hüseyin el-Horasani'ye Irmak Suyu, Soğuk Pınar,

¹⁸⁵Turan, aynı eser, s.552.

¹⁸⁶Bilgin, aynı makale, s.96.

Yüce-kaya, Böğürce Pınar, Küçük-höyük, Aluçlu Gedüğü, Yüce-höyük, Kuş-ağaç, Kızıl-höyük ve Kara-taşlar hudutları içinde Gökçeköy ile Basar-pınar ve yol arasındaki Baru Köyünü bütün Hukuk-i divaniyyesi (vergileri) ile vakfettiğini tevliyeti şeyhe ve evlatlarına şart kıldığını belirtir. Bu vesika bu havalide dini müesseselerden biri olan bu zaviyenin mevcudiyetini ve bu bölgenin yer adları bakımından ne derece Türkleştiğini göstermesi bakımından önemlidir.¹⁸⁷

Vakfiyede isimleri geçen köylerin bugün de aynı şekilde kullanılıyor olması yukarıda söylediğimiz gibi bölgenin Türklerin eline geçişi ve Türkleşmesi konusunda kıymeti ölçülemeyecek bir vesikadır.

6. MOĞOLLAR DÖNEMİNDE SUŞEHİRİ

Abaka Anadolu'nun yönetimini kardeşi Kongurtay'a bırakıp Azerbaycan'a dönmüştür. Bu sırada 15 yıl boyunca Anadolu'yu yönetmekte olan Pervane Muineddin Süleyman'da 1277 yılında asılarak öldürülmüştür.

Daha sonra Karamanoğulları'nın Anadolu yönetimini ele geçirme çalışmaları olmuş ancak başarılı olamamışlardır. Abaka, Pervane'nin öldürülmesinden sonra Kardeşi Kongurtay ile veziri Şemseddin Cüveyni'yi Anadolu'da bozulan düzeni sağlamak ve Anadolu'nun mali sistemini Moğol maliyesine göre düzenlemek için göndermiş ancak Anadolu'da istenilen huzur ve sükun sağlanamamış, ayrıca Selçuklu ülkesinin bütün gelirlerine Moğollar tarafından el konulmuştur.

¹⁸⁷ Turan, **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, İstanbul 1993, s.77.

II. İzzeddin Keykavus 1262 yılında Anadolu'dan kaçınca İstanbul'a gitmiş ve burada bir müddet hapsedilmişti. Daha sonra Altınorda hükümdarı Berke Han'ın gönderdiği bir ordu onu hapisten kurtararak Saray şehrine götürmüş ve kendisine de Suğdak ve Solhad şehirlerinin gelirleri ikta olarak verilmiştir.¹⁸⁸ 1278 yılında Saray şehrinde Mengü Temür zamanında ölmüştü. Mengü Temür ölen İzzeddin'in oğlu II. Gıyaseddin Mesud'u kızıyla evlendirmek istemiş ancak o 1281 yılında bir yolunu bularak kaçıp Anadolu'ya gelmiştir. Arkasından Abaka'nın yanına gitmiş, Abaka da ona III. Gıyaseddin Keyhüsrev'e karşılık Sivas Erzurum, Erzincan ve Malatya bölgelerini ve buraların vergi gelirlerini toplama görevini vermiştir. Bu sırada Anadolu'da Moğol ordularının komutanı olarak Samagar bırakılmıştı.¹⁸⁹

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Pervane'den sonra Suşehri ve çevresi Moğollar'ın denetimi ve gözetimi altında olarak II. Gıyaseddin Mesud'a bırakılmıştır. Daha sonra İlhan olan Argun II. Gıyaseddin Mesud'u tek başına Selçuklu sultanı ilan etmiş ve 1284 yılında Kayseri'ye giderek Selçuklu tahtına çıkmıştır. 1281 yılında Anadolu başkomutanlığına yeniden atanan Samagar Noyan Sivas'ta kalmış ve II. Mesud döneminde Sivas'ta bir istikrar ve huzur sağlanmıştır.¹⁹⁰

Argun han Anadolu'da bulunan Samagar, Balargu ve Tuğrul'un yanına 1285 yılında Anadolu genel valisi olarak Şehzade Keyhatu'yu görevlendirmiş, o da Aksaray'a gelip yerleşmiştir. Bu dönemde 1289-1291 yılları arasında Anadolu'da daha ağır bir vergilendirme sistemi uygulanmış ve Anadolu idari ve mali açıdan ikiye ayrılmıştır. Fahreddin Kazvini ülkenin batı bölümünde, Mücireddin ise Danişmendli bölgesi ve doğusunda yetkili kılınmışlar ki Suşehri ve çevresi de Mücireddin'in olduğu

¹⁸⁸ Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s.497-500.

¹⁸⁹ Bu paylaşımı daha önce de bahsettiğimiz üzere babaları zamanında Hülegü de aynı şekilde yapmıştı. Daha sonra Abaka'nın yerine tahta geçecek olan Ahmet Teküder de aynı paylaşımı yapacaktır. Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s.581-585

¹⁹⁰ Turan, aynı eser, s.581-585; Mustafa Demir, aynı eser, s.53-54

kısmı düşmüştür. Mücireddin kendi bölgesinde huzuru sağlamış ve halkın gelirleri de artmıştır. Ancak batıda bulunan Kazvini aynı başarıyı sağlayamamış ve halka zulmetmiştir. Bunun neticesinde ikisi de tevkif edilerek 1291 yılında Argun'un huzuruna getirilmiş ve yargılanarak Kazvini öldürülmüştür.¹⁹¹

1291 yılında Argun Han öldüğünde Moğol emirleri Keyhatu'nun ilhan olmasını istemişler ve Keyhatu Moğol tahtına çıkmıştır. Aynı tarihte II. Mesud'un yardım isteği üzerine Anadolu'ya gelmiş, çıkan Türkmen ayaklanmalarını bastırarak çok miktarda ganimetle tekrar İran'a dönmüştür. Bu olaylar olurken kalabalık Halep Türkmenleri de Sivas'a kadar ilerlemiştir. Moğol şehzadeleri arasında da mücadeleler sürmekte idi. Eğlence ve sefahate düşkün olan Keyhatu Hülegü'nün torunu Baydu tarafından tahttan indirildi ancak o da yeteneksiz biri idi ve bir yıl geçmeden o nun da ilhanlığı sona erdi ve Moğol tahtına Gazan han geçti.

Gazan Han kendisinden çekindiği Tugaçar Noyan'ı Anadolu'daki Moğol kuvvetleri komutanlığına atamış ancak kısa bir süre sonra da onu öldürtmüştür. Onun yerine atadığı Baltu da Gazan Han'a karşı isyan etmiş hatta Gazan Han'ı ziyarete gitmekte olan II. Mesud'u bir süre göndermemiştir. Ancak o da bir süre sonra yakalanarak öldürülmüştür. Sultan Mesud'un Gazan Han'ın yanına gitmedeki gecikme mazereti kabul edilmeyerek görevden alınmış ve yerine III. Alaeddin Keykubad tahta çıkarılmıştır. Alaeddin Keykubad'ın tahta çıkmasına kadar geçen iki yıllık sürede Selçuklu tahtı boş kalmıştır. Gazan han Cemaleddin Mehmed'i vezirliğe, Muineddin Mehmed'i pervaneliğe, Tiflisli Kemaleddin'i saltanat naibliğine ve Şerafeddin Osman'ı da maliyeye atamıştır. Moğol kuvvetlerinin başına da Sülemiş, Borçuk ve Kör Timur'u

¹⁹¹Aksarayı, aynı eser, s.154-156.

getirmiştir. Türkiye bu dönemde dört bölgeye ayrılmış ve halktan acımasızca vergiler alınmıştır. Birkısım insanlar öldürülmüş, bir kısmı da yurtlarını terk etmiştir.¹⁹²

Gazan Han döneminde onun İslamiyet'e olan hoşgörüsünden dolayı Anadolu'da islami hareketler hız kazanmıştır. 1295 yılında Mevlana'nın Torunu Ulu Arif Çelebi Gazan Han'ın yanına vardığında Sivas Tokat çevrelerindeki birçok köy ve arazi bir yarlıg ile birlikte kendisine verilmiştir.¹⁹³ Suşehri ve çevresinin de bu bölgelerden olma ihtimali vardır. Çünkü bu bölgede birçok tekke ve türbe bu gün hala mevcuttur.

6.1. Sülemiş İsyanı'nın Suşehri Ovası'nda Bastırılması

Sultan II. Gıyaseddin Mesud Gazan Han tarafından azledildikten sonra boş kalan Selçuklu tahtına onun amcaoğlu III. Alaeddin Keykubad getirildi. Bu sırada Moğol ordu komutanlığına Bayancar atandı. Bundan sonra daha önce oluşturulmuş olan dört mali bölgeye ayrılmışlık uygulaması da sona erdi.¹⁹⁴

Diğer taraftan Baltu'yu ortadan kaldıran Sülemiş Bayancar'ın Anadolu Genel Vali'si olması yerine kendisinin bu göreve atanması gerektiğini düşünmekte idi.¹⁹⁵ Sülemiş Gazan Han'ın Memlükler üzerine düzenlediği sefere katılmamış ve 1299 yılında Gazan Han'a isyan ederek harekete geçmiştir. Bazı Moğol emirlerinin, uç Türkmenlerinin, Memlükler'in ve Karamanoğulları'nın da yardımını almıştır. Arkasından 50 bin kişilik bir ordu ile harekete geçerek Bayancar ve Bokurca noyanları yenilgiye uğratarak her ikisini de ortadan kaldırmıştır. Bu sırada Gazan Han'ın Türkiye Selçuklu Sultanı yaptığı III. Alaeddin Keykubad veziri Ahmed Lakuşi ile birlikte

¹⁹²Sevim-Merçil, aynı eser, s.489-490.

¹⁹³ Demir, aynı eser, s.56.

¹⁹⁴ Turan, aynı eser, s.622-623.

¹⁹⁵ Sümer, aynı makale, s.67; Turan, aynı eser, s.624.

Sivas'ta bulunuyordu. Sülemiş bu kuvvetlerle Sivas şehrini kuşatınca Gazan Han Kutluğ Şah, Çoban, Bolay (Mulay), Sutay ve Başkır komutasında 35 bin kişilik bir kuvveti Sülemiş üzerine göndermiştir. Bu iki ordu Haziran 1298 tarihinde Suşehri Ovası'nda karşılaşmış ve Sülemiş'in ordusunda bulunan Moğol kuvvetleri Moğol ordusu tarafına geçince Sülemiş bozguna uğramıştır. Yanında kalan 500 atlısı ile Suriye'ye kaçan Sülemiş aynı yıl Memlük Devleti'nden destek alarak tekrar Anadolu'ya gelmiş ve Ankara'da yakalanarak Tebriz'e götürülmüş sonra da işkencelerle öldürülerek cesedi yakılmıştır.¹⁹⁶ Aksarayı bu durumu şu şekilde nakletmektedir:

Nihayet 698 yılının Şaban Ayında (Nisan 1299) Erzincan Ovası'nda (Burası Suşehri Ovası'dır. O dönemlerde Erzincan Ovası olarakta geçmektedir) uğursuz Sülemiş'in talihsiz ordusuyla büyük ordu karşı karşıya geldi. Ordunun önünde Noyan'ı azam Çoban bulunuyordu. O Sutay ile Mulay'ın gelmesinden önce asi orduyla karşı karşıya geldi. Günün sona erdiği, gecenin karanlık perdesinin büyük bir orduyla tuzak kurduğu sırada yıldız casuslarının bütün gece göğün ufkundan gözü açık nöbet tuttıkları gibi askerlerin öncülerini de nöbet tuttular. Gezegenlerin padişahının atına binip doğudan ayağını dünyanın yeşil alanına bastığı zaman çevik ordunun öncü birliğinin nöbetçileri keskin kılıcı intikam kınından çıkarıp hilekarın kötü kalpli uyuyanlarının üzerine saldırdılar. Onların kellelerini sabah rüzgarıyla başını yere eğen yıldızlar gibi hüsrana ve kayıp toprağına düşürdüler. Yaptıkları ilk hamlede çirkin davranışlı asilerin varlığına ateş attılar. Gazap ateşiyle o kötü tabiatlıların içinden duman

¹⁹⁶ Turan, aynı eser, s.625; Sümer, aynı makale,, s.67-68.

çıkardılar. İsyân bayrağı baş aşağı oldu. Asilerin komutanlarının çoğunun kellesi vücutlarına veda etti. Ruhları, kuşun yuvadan uçtuğu gibi beden kalıbından dışarı uçtu.

Zavallı Sülemiş'in savaş ağacı, kusurundan, gevşekliğinden ve dönen feleğin felaketinden yapraksız ve meyvesiz kaldı. Ecelin pençesine düşeyazan canı, bir kılpayıyla ölüm çemberinden dışarı fırladı. Hezimete uğrayarak şam diyarı tarafına gitti”¹⁹⁷

Sülemiş isyanına destek vermeyen III. Alaeddin Keykubad Gazan Han'ın yanına gitmişti. Gazan Han onu İlhanlı soyundan bir kızla evlendirmiş ve onu Anadolu'nun hemen tamamının hakimiyetini veren bir yarlığ ile Anadolu'ya göndermiştir. Böylelikle yarı bağımsız bir duruma gelmiştir.¹⁹⁸ Keykubad bu Moğol ittifakına güvenip yanlış hareketlerde bulunarak halka zulmedince Moğollar'ın Anadolu genel valisi Abuşka (1301-1302) onu cezalandırması için Sultaniye'ye gönderdi. III. Alaeddin Keykubad burada idama mahkum edilmiş, ancak Hülegü'nün kızı olan eşinin devreye girmesi ile canını kurtarmış ancak Selçuklu tahtından da indirilmiştir.¹⁹⁹

III. Alaeddin Keykubad'ın Selçuklu tahtından indirilmesinden sonra Selçuklu tahtına ikinci defa II. Gıyaseddin Mesud geçmiştir. Ancak II. Gıyaseddin Mesud'a Selçuklu ülkesinin tamamı verilmemiş, yalnızca Danişmendli ilinin bir kısmı ve Kastamonu dolayları verilmiştir. Onun döneminde Sivas ve Suşehri dolayları Moğollar'ın hakimiyet sahası içerisine sokulmuştur. Tam anlamıyla Sivas'ın Moğollar'ın hakimiyetine girişi 1304 yılında gerçekleşmiştir.²⁰⁰

¹⁹⁷ Aksarayı, aynı eser, s.198-199.

¹⁹⁸ Sevim-Merçil, aynı eser, s.491.

¹⁹⁹ Aksarayı, aynı eser, s.286-288.

²⁰⁰ Demir, aynı eser, s.59.

Olcaytu İlhanlı tahtına geçtikten sonra Anadolu'ya Moğol komutanı olarak Emir İrencin'i göndermiştir. Emir İrencin de merkez olarak kendisine Sivas'ı seçmiştir. Emir İrencin Anadolu'da halka çok baskı yapmış ve Ebu Said Bahadır Han ilhan olunca Anadolu valiliğini değiştirmiş ve denetimi sağlamak için Emir Çoban'ı Anadolu'ya göndermiştir. Emir Çoban ilk iş olarak Sivas yakınlarındaki Karanbük'te Kışlak kurdu.²⁰¹ Karanbük denilen yerin neresi olduğu bugün tam olarak bilinmemektedir. Ancak buranın da Suşehri civarında olma ihtimali yüksektir. Çünkü Kışlak olarak kullanılacak iklimi en uygun bölge Sivas yakınlarında Suşehri tarafları olması bu iddiamızı desteklemektedir. O burada iken Karamanoğulları dışındaki bütün beylikler gelerek ona bağlılıklarını bildirmişlerdir. Emir Çoban geri dönerken 1314 yılında yerine oğlu Timurtaş Noyan'ı naib olarak bırakmıştır. Onun Anadolu genel valiliği 1318 yılında vekaletten asalete dönüşmüştür. Timurtaş Noyan zamanında Sivas'ta nisbi oranda bir dirlik ve düzen yaşanmıştır.²⁰²

Timurtaş 1322 yılında Mehdi olduğunu iddia ederek bağımsızlığını ilan edince Babası Emir Çoban'ı zor durumda bırakmış ve babası Sivas'a gelerek onu ilhanın yanına götürmüş ve affını sağladıktan sonra tekrar Anadolu'ya göndermiştir.

Ebu Said Emir Çoban'ın evli kızıyla evlenmek istemiş ve bu yüzden araları açılmıştı. Emir Çoban 1327 yılında Herat'a sığınmış ve orada öldürülmüştür. Timurtaş babasından haber alamamış ve bu sırada İlhanlı sarayında aleyhine siyaset yapıldığını öğrenerek Tebriz'e gitmek istemiş ancak kış koşulları nedeniyle Sivas'ın doğusuna geçememiştir. Kayseri'ye çekilmiş ve babasının öldürüldüğünü haber alınca Mısır Sultanı III. Nasır'a sığınmış ancak Karamanoğulları'nın kışkırtması sonucu 1328 yılında Memluk sultanı tarafından öldürülmüştür. Timurtaş 1327 yılında Memlük

²⁰¹ Turan, aynı eser, s.637-639; Demir, aynı eser, s.59.

²⁰² Aksarayı aynı eser, s.311-312; Turan, aynı eser, s.642.

Devletine iltica ettiğinde yerine Uygur Türklerinden olan kayın biraderi emir Eretna'yı bırakmış ve bundan sonra Eretna'nın Moğollar'a bağlı olarak Anadolu naibliği yaptığı görülmektedir.²⁰³

6.2. Çobanlı Şeyh Hasan-i Küçük Dönemi Suşehri

Bu gün Suşehrine yakın mesafede bulunan ve o dönemlerde Suşehri'nin de bağlı bulunduğu Şebinkarahisar; o zamanki adıyla Köğonya Anadolu'nun İlhanlılar'ın eline geçmesiyle birlikte İlhanlılar'ın eline geçmişti. Şebinkarahisar'da bağımsız olarak ilk defa bir beylik kuran İlhanlı veziri Çoban Bey'in oğlu Timurtaş'ın oğlu Şeyh Hasan-i Küçük'tür. 1330-1331 yılında Sivas bölgesine gelen²⁰⁴ Şeyh Hasan-i Küçük Şebinkarahisar'a yerleşmiş, bağımsızlığını ilan ederek 1338 yılına kadar burada yaşamıştır.

Anlaşıldığına göre Şeyh Hasan-i Küçük Moğol Devleti'nin dayandığı iki temel boydan biri olan Sulduslulardan olması, babası Timur Taş'ın Anadolu genel valiliği yapması gibi nedenlerle İlhanlılar'ın Anadolu genel valisi olarak bıraktıkları Uygur Türklerinden olan Eretna'yı tanımayarak Kelkit Çayı vadisi, Erzincan, Gümüşhane ve Erzurum bölgelerinde birçok kaleyi ele geçirmiştir.²⁰⁵ Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere buradan ayrılarak Tebriz'de bulunan Celayirli Şeyh Hasan-i Büzürg'ü mağlup ederek Tebriz'e gittiği 1338 yılına kadar Suşehri ve çevresi direkt olarak Şeyh Hasan-i Küçük'ün idaresinde kalmıştır.

Çobanlı Şeyh Hasan-i Küçük Tebriz'de bulunduğu yıllarda da bu bölge ile ilişkisini kesmemiştir. Zira bu dönemde Şarki Karahisar'ı onun adına Servet Hüseyin

²⁰³Kemal Göde, *Eratnahılar*, Ankara 1994, s.13-15; Turan, aynı eser, s.647-650

²⁰⁴Turan, *İstanbulun Fethinden Önce Yıllık Tarihi Takvimler*, Ankara 1984, s.71.

²⁰⁵Bilgin, aynı makale, s.96-97.

yönetmekte idi. O hazinesini burada muhafaza etmekte idi ve amcası Surgan ibni Çoban'ı da buraya hapsetmişti. Çobanlı Şeyh Hasan Tebriz'de iken ordusunda Kelkit Vadisi dolaylarından gitmiş olan çok sayıda Türkmen de bulunmakta idi.²⁰⁶

Şeyh Hasan-i Küçük Tebriz'de hüküm sürdüğü sırada ilk başlarda Anadolu Genel Valisi olarak bırakılmış olan Eretna ile iyi geçinmiş ancak daha sonra araları açılmıştır. Eretna'nın bağımsızlığa yönelmesi üzerine harekete geçen Çobani Küçük Eretna'nın ordusu ile Sivas yakınlarındaki Karanbük mevkiinde 1343 yılında yapılan savaşı kaybetmiş arkasından da karısı ve cariyesi tarafından öldürülmüştür. Bu savaş sonucu Eretna devleti bağımsız olarak orataya çıkmıştır.²⁰⁷

7. ERATNALILAR DÖNEMİNDE SUŞEHRİ VE ÇEVRESİ

Eretna Anadolu'ya yerleşmiş olan Uygur Türklerindendi. O Olcaytu zamanından beri İlhanlı Devleti'nin güvenini kazanmıştı.²⁰⁸ Eretna Olcaytu zamanında Anadolu'da bulunan bir fırka Moğol askerinin ikinci dereceden komutanı iken Moğollar'ın Anadolu valisi olan Temürtaş'ın kayınbiraderi olmuş ve o karışıklık esnasında da birinci sınıf emirler arasına girmiştir. Temürtaş Mısır'a kaçarken yerine de Eretna'yı vekil olarak bırakmış, o da Olcaytu'ya bir arize takdim ederek ona bağlılığını bildirmişti. Bu sırada ilhanlı hükümdarı tarafından Anadolu'ya gönderilen Büyük Şeyh Hasan'ı Eretna kabul etmiş ve ona sadakat göstermiş, bu şekilde yerini koruyarak valinin mutemedi olmuştur. Bu sırada Ebu Said Bahadır han başa geçmiş ve o da bir erkek evlat bırakmadan ölünce

²⁰⁶Bilgin, aynı makale, s.97.

²⁰⁷Bilgin, aynı makale, s.97.

²⁰⁸Sümer, aynı makale, s.21.

Moğolların büyük hanedanından olan Büyük Şeyh Hasan yerinde Eretna'yı vekil bırakarak bir mevki kazanmak için İran'a gitmiştir²⁰⁹

Sivas şehrinde durum öyle iken yukarıda da bahsettiğimiz üzere Suşehri ve çevresi Küçük şeyh Hasan'ın himayesinde kalmış ve 1343 yılında Karanbük savaşında Eretna'ya yenilmesine kadar da ona bağlı kalmıştır.

Eretna devletin sınırlarını 1344-1345 yıllarında Erzuruma kadar genişletmiştir.²¹⁰ Bu duruma göre de Suşehri ve çevresi onun hakimiyet sahasına dahil olmuş görünmektedir.

İran'da saltanat mücadelesinin başlaması, Anadolu Türkleri üzerindeki Moğol baskısının azalmasına yol açmıştı.²¹¹ Görünüşe göre Ebu Said Han'ın ölümünden sonra da Sivas ve çevresi Moğolların hakimiyetinde kalmıştır. 1337 ve 1351 yıllarında bastırılan paraların İlhanlı hükümdarları adına olması bunu gösterse de gerçekte durum böyle olmamış, Eretna 1336 yılından itibaren bağımsız hareket etmeye başlamış ve 1341 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir.²¹²

7.1. Suşehri Ovasında Karanbük Savaşı

Çobanlılar Anadolu'da Şarki Karahisar, Erzincan ve Erzurum taraflarını ele geçirmişlerdi. Onlar kendilerini babalarından dolayı Anadolu'nun, dolayısıyla da bu bölgelerin hakimi olarak görüyorlardı.²¹³

²⁰⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Sivas-Kayseri ve Dolaylarında Eretna Devleti", Belleten, C.XXXII/126, Ankara 1968, s.164-165.

²¹⁰ Sümer, aynı makale, s.105.

²¹¹ Hüseyin Hüsameddin, aynı eser, c.III, s.13-14

²¹² Demir, aynı eser, s.63

²¹³ Sümer, aynı makale, s.104; Uzunçarşılı, aynı makale, s.169.

Çobanlı Küçük Hasan Şebinkarahisar ve dolaylarında hüküm sürdükten sonra Azerbaycan taraflarına geçmiş ve burada bir devlet kurmuştu. Bununla birlikte yukarıda da belirttiğimiz üzere Şebinkarahisar ile olan bağlantısını devam ettirmekte idi.

Emir Çoban Eretna'yı ortadan kaldırarak tamamen Anadolu'ya hakim olmayı düşünüyordu. Bu amaçla Süleyman Han idaresinde bir orduyu Anadolu'ya göndermiştir. Kendisinin bizzat bu orduya katılıp katılmadığı konusu bilinmemektedir. Kemal Göde İbni Haldun, Markizi, Ebu'l-Fida gibi tarihçileri sayarak Çobani'nin katılmadığı ve Uzunçarşılı'nın Anadolu Beylikleri isimli eserinde de katıldığı şeklinde bilgi bulunduğunu aktararak kesin bir hükme varamamıştır.²¹⁴ Anadolu'ya sefere çıkan Süleyman Han komutasındaki Şeyh Hasan Çobani'nin ordusunda Bayancar Oğlu Abdullah, Yakub Şah, Koç Hüseyin gibi tecrübeli komutanlar bulunmakta idi. Faruk Sümer Şeyh Hasan'ın sefere bizzat katılmamasının nedenini; Anadolu'da bulunan Moğollar'ın Süleyman Han'ı görünce onun tarafına geçeceklerini düşünmüş olması şeklinde izah etmiştir. Eretna ise Emir Çoban'ın böyle bir harekete girişeceği ihtimaline karşı Mısır Memlükler'ine elçi göndererek onların desteğini sağlamakla yetinmeyerek kendisi de Anadolu'da bulunan Türkmenler ve Moğollar'dan kuvvet toplayarak hazırlık yapmıştır.²¹⁵

Bu savaşın neticesinde Emir Çoban kazanırsa hem Anadolu'ya hakim olacak, hem Eretna'ya haddini bildirmiş olacak, hem de onun hamisi olan ve babası Temürtaş'ın öldürülmesine vesile olan Memlükler'den intikam almış olacaktı. Eretna'nın kazanması durumunda ise Çobanlı tehlikesinden kurtulmuş olacak ve ayrıca Anadolu'daki hakimiyeti kesinleşmiş olacaktı.

²¹⁴ Göde, aynı eser, s.93.

²¹⁵ Sümer, aynı makale, s.105.

Bu savaşın yapıldığı yerin isminin ne olduğu konusunda üç aşağı beş yukarı ittifak olsa da bu yerin bu gün neresi olduğu konusunda kesin bir yargı bulunmamaktadır. Kemal Göde Eratnalılar adlı eserinin 54. sayfasındaki 248 nolu dipnotunda Karanbük'ün yerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Sözü edilen ovanın adı ve bulunduğu yer hakkında kaynaklarda değişik kayıtlara rastlamaktayız: İbni Haldun, İber, c.v,s. 1186’da: Kesinok yazdığı halde, Uzunçarşılı, “Eretna Devleti”, s. 169, not 27 de İbni Haldun’un bu adı Kesenbük şeklinde yazdığını bildirir. Ayrıca Ayanü’l-Asar’da: Ekrenbük, el-Menhelü’s-Safi’de Kerenbük/Gerenbük şeklinde yazıldığını belirterek” bu ismin Sivas’ın Koçhisar kazasındaki Karabük ile belki bir münasebeti vardır” diye açıklamada bulunur. Aynı açıklamayı İ. Hakkı-R. Nazif, Sivas Şehri, s.65, not 3 de: “Emir Çoban’ın Anadolu emirlerini davet ettiği Karanbük burası olmalıdır” şeklinde yaparlar. Faruk Sümer, “Anadoluda Moğollar”,s.81’de, Emir Çoban’ın bir müddet kaldığı yeri Erzincan’ın batı taraflarında Karanbük olarak kabul etmesine karşılık; Osman Turan Türkiye, s.639, not 62’de: “Burası bugün Bolvadin Kazası’na (Şimdi Çay Kazasına) bağlı karamık köyü olmalıdır” demekteyse de ifade edilen iki yer arasında hayli mesafe vardır. Bu konuda bir arazi çalışması yapmak suretiyle doğru olanı tespit etmek mümkün olabilir. Bu ismin yazılışı hakkında, H. Hüsameddin, Amasya Tarihi, C.III, s.35 ve not 3 e bakınız, B. Ayni, İkdu’l-Cüman, C.23,s.99’da Kesenbük olarak kaydetmiştir. A. Kemali

*Erzincan Tarihi, s.65’de daha değişik bir şekilde “iğribük” olarak kaydetmiştir”.*²¹⁶

Sözkonusu savaş hakkında Hasan Eroğlu Suşehri’nin Şehir Tarihçesi isimli eserinde bu savaşın ismini vermemekle birlikte Emir Çoban ile Eretna arasında yapılan bir savaştan bahsederek bu savaşın Suşehri Ovası’nda olduğunu iddia etmiştir. Bizce de bu savaşın Suşehri ovasında olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü Faruk Sümer’in de belirttiği üzere savaş Erzincan ve Sivas arasındaki bir ovada olduğu anlaşılmaktadır. Yine Suşehri ovasının daha önceden yapılan meydan savaşları dikkate alındığında bu tür savaşlar için uygun bir konumda olduğu muhakkaktır. Ayrıca Emir Çoban’ın Şarki Karahisarda hüküm sürmüş olması, bu bölgeyi iyi tanıyor olması, yine ordusunda yukarıda bahsettiğimiz üzere Kelkit Vadisi dolaylarından Türkmen emirlerin bulunuyor olması, ister kendisi ordunun başında bulunmuş olsun, ister bulunmamış olsun ordusunun bu yolu takib ederek Sivas üzerine yürüdüğü zannını kuvvetlendirmektedir. Yine o bu bölgede bulunan yerleri ele geçirdiğine göre buralardan da kuvvet alma ihtimalini de değerlendirerek bu tarihi yol üzerinden ilerlemiş olmalıdır. Zira Faruk Sümer Emir Çoban’ın savaşa katılmadığını belirtirken bu fikri de Emir Çoban’ın Anadolu’da bulunan Moğolların Süleyman Han’ı görünce hemen onun yanında saf tutacağını²¹⁷ söyleyerek savunmuştur. Eğer Emir Çoban bu mantıkla savaşa katılmamış ise muhakkak ki ordusuna daha önceden hüküm sürdüğü Kelkit vadisi bölgesinden ilerlemesini öğütlemiş olmalıdır. Dolayısıyla Sivastan ayrılan Eretna’nın da onu bu bölgede karşılamış olması zaman açısından da uygundur.

Karanbük denilen bizce de Suşehri Ovası olması kuvvetle Muhtemel olan bu yerde Eylül/Ekim 1343 yılında iki ordu karşılaşmıştır. Savaşı ilk başlarda Süleyman han

²¹⁶ Göde, aynı eser, s.54.

²¹⁷ Sümer, aynı makale, s.105

kazanmakta iken askerleri ganimet toplama derdine düşerek disiplinden uzaklaşmış ve bir kısmı da kaçan askerleri kovalamaya çıkmışlardır. Eretna bir tepenin ardına kaçarak gizlenmiş ve burada fal maksadıyla aşık atmış, attığı aşığın dik gelmesini iyi bir işaret olarak yorumlayan Eretna galip geleceğine inanmıştır. Şavaşın durumunu kontrol etmek için gizlendiği tepenin üzerine çıkan Eretna Süleyman Han'ın etrafında az bir kuvvet kaldığını görünce harekete geçerek onu çember içine alınca²¹⁸ Süleyman Han ve askerleri tutunamayarak yenilgiyi kabul edip geri çekilmek zorunda kalmış ve Eretna savaşın galibi olmuştur.

Bu savaştan önce Erzurum'dan Karahisar'ın batısına kadar olan yerler dolayısıyla da Suşehri ve çevresi Çobanlılar'ın eline geçmişti. Savaşın neticesinde Eretna Çobanlı şeyh Hasan'ın elinde bulunan Erzurum'dan Karahisar'a kadar olan yerleri hemen geri almamıştır. Uzunçarşılı onun buraları hemen ele geçirmemesinin tedbirli hareket etmesinden kaynaklandığını²¹⁹ aktarmaktadır. Faruk Sümer de Çobanlı Hasan gibi öfkeli bir adamın muhakkak intikam alacağını belirterek Eretna'nın bu şekilde davrandığını aktarır.²²⁰ Ancak Şeyh Hasan'ın Karısı İzzet Mülk tarafından savaştan iki ay sonra öldürülmesi Eretna için ikinci bir zafer olmuştur.²²¹ Hüseyin Hüsameddin'in Amasya Tarihi isimli eserinde Çobanlı Şeyh Hasan'ın öldürülmesinden sonra Eretna'nın Çobanlılar arasındaki rekabeti kızıştırmak için Doğu-Karahisarda (Şebin-Karahisar) hapis bulunan Çobanlı Şeyh Hasna'nın amcaları Surğan ve Yağı-Bastı'yı salıverdiği bilgisi de bu tarihe kadar Suşehri ve çevresinin Çobanlı Küçük Şeyh Hasan'ın hakimiyetinde olduğunu göstermektedir.²²² Ayrıca bu bilgi Eretna'nın Suşehri

²¹⁸ Sümer, aynı makale, s.105.

²¹⁹ Uzunçarşılı, aynı makale, s.169.

²²⁰ Sümer, aynı makale, s.106.

²²¹ Uzunçarşılı, aynı makale, s.169; Sümer, aynı makale, s.106

²²² Hüseyin Hüsameddin, aynı eser, c.III, s.36.

ve Şebinkarahisar yöresini Çobani Hasan öldükten hemen sonra hakimiyeti altına aldığı şeklinde de yorumlanabilir.

Sümer'e göre Eretna Çobanlı Şeyh Hasan'ın ölümünden sonra Suşehri ve çevresini 1345 yılına kadar tekrar ele geçirmiş²²³ ve ölünceye kadar da elinde tutmuştur.²²⁴ Eretna bu galibiyetle sadece kendisini değil Anadolu'daki diğer beylikleri de doğması muhtemel bir tehlikeden kurtarmıştır. Aynı zamanda Eretna Devleti bağımsızlığını Karanbük Savaşı'ndan sonra Küçük Çoban'ın ölümüyle elde etmiştir denilebilir. Sivas şehri Karanbük Savaşı'na kadar Eratnalılar'a merkezlik etmiş ancak bu savaştan sonra Eretna devletinin merkezini Kayseri'ye taşımıştır. Daha sonra onun torunu olan Alaaddin Ali zamanında Sivas şehri yine Eratnalılar'ın merkezi olmuştur.²²⁵ O dönemde Erzincan ve Şarki Karahisar'a bağlı durumda olan Suşehri ve çevresinin bu durumuna binaen Erzincan'ın da kimler tarafından idare edildiğinin bilinmesinde fayda vardır. Çünkü daha Suşehri Akşar'a bağlı durumda iken bugün köy durumunda bulunan Akşar'ın o zamanlar Akşarabad veya Erzincan Akşehir'i adıyla büyük bir merkez olarak geçmesi bu bilgiyi vermemizi zorunlu kılmaktadır.

Karanbük zaferini müteakip Sultan Eretna hakimiyetini Erzincan'a kadar genişletmiştir. Bundan sonra Erzincan sırasıyla Ahi Ayna ve Pir Hüseyin'in hakimiyetinde kalmıştır. Ahi Ayna 1348 yılında Eretna'nın hakimiyetini tanımıştır. Ahi Ayna'nın 1362 de ölümünden sonra Pir Hüseyin, onun ölümüyle de 1379 yılında Mutahharten Bey'in eline geçmiştir.²²⁶ İleride göreceğimiz üzere Mutahharten ve Kadı Burhaneddin Ahmet arasında geçen ve Suşehri ve çevresinin özellikle de Akşar'ın hakimiyeti sırasında yaşanan mücadelelere bakılırsa Suşehri ve çevresinin Şarki

²²³ Sümer, aynı makale, s.105.

²²⁴ Göde, aynı eser, s.76.

²²⁵ Göde, aynı eser, s.66.

²²⁶ Yaşar Yücel, "Mutahharten ve Erzincan Emirliği", Belleten c.XXX/140, Ankara 1971, s.665-719.

Karahisar'dan bağımsız olarak Erzincan'a bağlı durumda olduğu daha kabul görür bir görüş olacaktır.

Alaeddin Eretna'nın döneminde Osmanlılar, Artuklular, Aydınoğulları, Taceddinoğulları ve Dukadiroğulları ile de münasebetleri olmuştur. Halk tarafından sevilen Alaeddin Eretna, seyrek sakallı ve aynı zamanda güzel ahlaklı oluşundan dolayı "Köse Nebi/Peygamber" olarak adlandırılmıştır. 1327 yılından 1352 yılına kadar Ertnalılar Devleti'ni idare eden Alaeddin Eretna 1352 yılında Kayseri'de altmış yaşının üzerinde ölmüştür.²²⁷

7.2. Eretna'dan Sonra Eratnalılar Devleti ve Suşehri

Eretna'nın öldüğünde geride üç tane oğlu kalmıştır. Bunlar yaş sırasına göre Şeyh Hasan, Cafer ve Mehmed'dir. Şeyh Hasan Bey en büyük oğlu olup ölene kadar Sivas valiliği yapmıştır.²²⁸ Eretna'nın yerine emirlerinin kararıyla Gıyaseddin Mehmed Bey hükümdar oldu.²²⁹

Mehmed bey kardeşi Cafer'i hapsedirmiş, birlik ve beraberliği bozmuştur. Bu sırada Erzincan emiri olan amcası Burak Bey bu duruma itiraz ederek bağımsız hareket etmeye başlamıştır.²³⁰ Anlaşılan o ki Şebinkarahisar'da bulunan Selçuklu hanedanına mensup Kılıçarslan da bu fırsattan istifade ile bağımsız hareket etmeye başlamıştır.²³¹

²²⁷ Göde, aynı eser, s.76-82.

²²⁸ Göde, aynı eser, s.85; İsmail Hakkı- Rıdvan Nazif, aynı eser, s.152; Uzunçarşılı, aynı makale, s.175; Sümer, aynı makale, s.121.

²²⁹ Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara 1988, s.157.

²³⁰ Hüseyin Hüsameddin, aynı eser, c.III, s.44-45; Kemal Göde, aynı eser, s.88.

²³¹ Uzunçarşılı, aynı makale,s.181-182.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere bu dönemde Suşehri ve çevresi Kılıçarslan'ın kontrolüne girmiştir.²³²

Mehmet Bey devlet adamlığından uzak davranışlar sergilemeye başlamış ülke işleriyle ilgilenmeyip daha çok gençlerle vakit geçirmiştir. Çok geçmeden devlete hakim olan Emir Seyyid ile Mehmed Bey'in araları açılmış ve sonuçta Emir Seyyid'in baskılarına dayanamayan Mehmed Bey 1354 yılında tahtını terk ederek Konya'ya sığınmıştır.

Emir Seyyid ve diğer muhalifler Mehmed Bey'in yerine Eretna'nın ortanca oğlu olan Cafer'i hükümdar yapmışlar. Daha sonra Mehmed Bey Sivas'a geçerek burada bulunan Konya, Sivas, Tokat ve Amasya vilayetlerini elinde bulunduran vali Hacı Kutlu Şah ve vezir Hoca Ali Şah'ın da desteğiyle Kayseri üzerine yürüyerek 1355 yılında tahtını geri kazanmıştır. Cafer Bey ise Mısır Memlûklüleri'ne sığınmıştır.²³³ Bir süre sonra sayesinde yeniden hükümdar olduğu Hoca Ali Şah ile zevk ve sefaya düşkünlüğünden dolayı arası açılmış, eski düşmanı Emir Seyyid ile ona karşı işbirliğine gitmiştir. İlk başta yenilmiş, Emir seyid Mısır'a kaçmış ancak daha sonra Moğolların onu desteklemesi ile 1357 yılında Hoca Ali Şah'ı mağlup etmeyi başarmış ve bu şekilde ülkede tek başına hakim olmuştur. Ancak bu olaylar diğer emirlerin de başlarına aynı akibetin gelebileceği endişesini ortaya çıkarmıştır.²³⁴ Sultan Mehmed, ümeranın nüfuzlarını kırmak yolunda giriştiği hareketlerden birinde, kendi aralarında gizli bir ittifak kurmuş olan devlet erkanı (Amasya Emir'i Hacı Şadgeldi, Sivas Hakimi Hacı

²³² Uzunçarşılı, aynı eser, s.158.

²³³ Göde, aynı eser, s.90-93.

²³⁴ Turan, aynı eser, s.72-73; Kemal Göde, aynı eser, s.94-96.

İbrahim ve Şarki Karahisar ve Suşehri Hakimi Kılıçarslan) tarafından 1365 yılında Sivas’da öldürülmüştür.²³⁵

Mehmet Bey’in öldürülmesi üzerine yerine henüz 13 yaşını doldurmamış olan Ali Bey tahta geçmiştir. Ali bey tahta geçtiği zaman Suşehri ve çevresinde Selçuklu hanedanından olan Kılıçarslan hakim durumda idi²³⁶ ve yukarıda bahsettiğimiz üzere Mehmet Bey’in ölümünde de parmağı olan emirler arasında yer almaktaydı. Kılıçarslan’ın bu bölgede bağımsız olarak hareket ettiğini yukarıda belirtmiştik. Esasen Şebinkarahisar kalesi ve dolayısıyla da Suşehri ve çevresi 1362 yılında Emir Pir Hüseyin’in elinde bulunuyordu. O aynı yıl Erzincan’ı ele geçirince buradan ayrılmış onun ayrılmasıyla da Koyulhisar beyi olan Kılıçarslan Şebinkarahisar ve dolaylarını arkasından da Gümüşhane’yi ele geçirmiştir. 1368, 1369, 1373, 1374 yıllarında Kılıçarslan ile Trabzon Krallığı arasında bölge hakimiyeti için mücadeleler yaşanmıştır. Daha sonra Eretna Beyliği’nin vassalı olan Kılıçarslan ileride anlatacağımız üzere büyük emirlerden olmuş ve Eratnalılar’ın Erzincan kuşatmasına da katılmıştır. Eretna beyi Ali Bey’in ölümünden sonra Eratnalılar tahtına naib olarak Kılıçarslan geçmiştir. Vezir Kadı Burhaneddin ile mücadeleye girişmiş, onu öldürmek istemiş ancak Kadı Burhaneddin tarafından öldürülmesiyle Eretna tahtı Kadı Burhaneddin’in eline geçmiştir. Bundan sonra Şebinkarahisar ve dolayısıyla da Suşehri Melik Ahmet’in eline geçmiştir.²³⁷

Ali bey zamanında Eretna Devleti iyiden iyiye karışıklık içerisine girdi. Emirler merkezi dinlemez hale gelmiş, Niğde ve Aksaray tarafları Karamanoğulları’nın eline geçmiş, Moğol taifesi de ayaklanmıştı. Ayrıca Ali Bey ahlaksızlıkları sonucu Emirlerin

²³⁵ Göde, aynı eser, s.100; Uzunçarşılı, “Sivas Kayseri ve Dolaylarında Eretna Devleti”, s.179: O ümera tarafından öldürüldüğünü anlatmış ancak kimler olduğunu vermemiştir.

²³⁶ Uzunçarşılı, aynı eser, s.158.

²³⁷ Bilgin, aynı makale, s.98-99.

ve Türklerin nefretini kazanmıştır.²³⁸ Bu dönemde diğer emir ve beylerin yaptığı gibi Suşehri ve çevresine hakim bulunan Kılıçarslan da başına buyruk hareket etmiştir.²³⁹

Yine bu dönemde Sivas hakimi Hacı İbrahim, Amasya Hakimi Hacı Şadgeldi ve Kayseri hakimi Kadı Burhaneddin Ahmet arasında Eretna tahtına el koyma mücadeleleri yaşanmakta idi. Karamanoğlu Kayseriyi işgal ederek Ali Bey'i Sivas'a kaçırtmış fakat Sivas emiri İbrahim ona ehemmiyet vermemiştir. Bu arada Kayseri emiri olmak isteyen Kadı Burhaneddin'in niyetini anlayan Ali Bey, Burhaneddin'i hapsedirmiş bunun üzerine Burhaneddin'e taraf olan Sivas Emiri İbrahim Bey Ali Bey'i hapsederek Burhaneddin'i kurtarmıştır. Bunun üzerine Ali Bey taraftarı olan Barımbay tatarları ile çarpışan İbrahim Bey öldürülmüştür. Ali Bey ise Burhaneddin'in yardımlarıyla hapisten çıkarılmış ve yeniden hükümdar olmuştur. Kayserinin alınmasından sonra Ali Bey Burhaneddin'i 1378 yılında kendisine vezir yapmıştır.²⁴⁰

Burhaneddin vezir olduktan sonra Ali Bey'i teşvik ederek Amasya üzerine, Niğde üzerine ve Erzincan üzerine yürümüşler ancak başarılı olamamışlardır. Nihayet 1380 yılında Amasya üzerine yapılan ikinci seferde Kazova'da Taun hastalığından ölmüştür.²⁴¹

Ali Bey'in ölümünden sonra yerine yedi yaşındaki oğlu II. Mehmed'i hükümdar ilan ettiler. Yine Kadı Burhaneddin Ahmed ile Seyyid-i Hüsam durum değerlendirmesi yapmakta idi. Bu sırada Amasya Emir'i Hacı Şadgeldi'nin Sivas'a yaklaşmakta olduğu haberi geldi. O'nun elçisi halkın Hacı Şadgeldi etrafında toplanmasını istiyorlardı. Sivas halkının da isteği üzerine Şebinkarahisar ve Suşehri dolaylarında hüküm süren Selçuklu

²³⁸ Aziz B. Erdeşir-i Esterabadi, **Bezm u Rezm**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s.100-102; Uzunçarşılı, "Sivas Kayseri ve Dolaylarında Eratna Devleti", s.181-182

²³⁹ Uzunçarşılı, aynı makale,s.181-182.

²⁴⁰ Aziz B. Erdeşir-i Esterabadi, aynı eser, s.134; Uzunçarşılı, aynı makale, s.181-183.

²⁴¹ Uzunçarşılı, aynı makale, s.183; Aziz B. Erdeşir-i Esterabadi, aynı eser, s.174.

hanedanından olan Kılıçarslan'ı Sivas'a davet ettiler. O bu isteği öğrenince zaten bu fırsatı bekliyordu ve hemen efradıyla birlikte Sivas'a gelerek Mehmed Bey'in naibi olarak Eretnalı tahtına oturdu.²⁴² Hacı Şadgeldi Paşa halkın Selçuklu Hanedanı'na karşı olan meyli sebebiyle bir iş göremeyeceğini anlayarak Amasya'ya geri döndü. Bu tertipleri de Hacı Şadgeldi ile arası bozuk olan vezir Kadı Burhaneddin Ahmed tertiplemekte idi.²⁴³

Kılıçarslan'ın Naib olması Sivas'ta toplanan ve ileri gelenlerin oluşturduğu bir mecliste kararlaştırıldı ve burada aynı zamanda Kayseri'nin Kadı burhaneddin'e verilmesi ve Seyyid-i Hüsam'ın da mali işlerden sorumlu olması kararlaştırıldı. Ancak Kılıçarslan ilk önce Seyyidi Hüsam hakkında verdiği sözleri unuttu ve onun kalesini elinden aldı. Bu Arada Kılıçarslan Burhaneddin'e verdiği sözlerden de caymış gözükmektedir çünkü o daha önce Kayseri'nin Burhaneddin tarafından Cüneyd'in elinden alınmasına izin vermişken Kadı o amaçla kayseriye varınca ona bir mektup göndererek önce Hacı Şadgeldi meselesini halletmek üzere geri çağırılmış ve Cüneyd'e de bir mektup göndererek işbirliği teklif etmiştir.²⁴⁴

Kılıçarslan Amasya'da bulunan Hacı Şadgeldi üzerine Kadı Burhaneddin ile birlikte harekete geçmiş ve bu sırada Seyyid-i Hüsam kendisine katılmak üzere haber göndermiştir. Kendisinden izinsiz olarak bu harekete giriştiği gerekçesi ile Seyyid-i Hüsamı hapsedirmiştir. Seyyid-i Hüsam'ı Suşehrindeki Akşehir kalesine hapsedtirdiğinden²⁴⁵ anlaşıldığına göre Suşehri ve çevresi Kılıçarslan zamanında da Eratnalılar'ın elinde bulunmaktadır. Büyük ihtimalle bu bölgeler Kılıçarslan Şarki Karahisar'da hüküm sürmekte iken ona bağlı durumda idi ve o Eretna devletinin başına

²⁴² Aziz B. Erdeşir-i Esterabadi, aynı eser, s.174.178-181.

²⁴³ Uzunçarşılı, aynı makale, s.185.

²⁴⁴ Uzunçarşılı, aynı makale, s.186; Aziz B. Erdeşir-i Esterabadi, **Bezm u Rezm**, s.181-182

²⁴⁵ Aziz B. Erdeşir-i Esterabadi, **aynı eser**, s.183.192.

naib olarak geçince de onların kontrolünde kalmıştır. Yine hapisten kaçan Seyyid-i Hüsam yakalanarak bu sefer de Karahisar Kalesi'ne hapsedilmiştir. Ayrıca Kadı Burhaneddin'e verdiği sözlerden cayan Kılıçarslan onu merkezden uzaklaştırmak için Karahisar'a²⁴⁶ göndermeye çalışması²⁴⁷ da bu bölgelerin tamamıyla Eratnalılar'ın kontrolünde olduğunu göstermektedir.

Amasya seferinde Kılıçarslan'ın korkaklığı yüzünden sonuç alınamamış ve Sivas'a geri dönmüş ancak bu başarısızlığı Kılıçarslan kendisine rakip olarak gördüğü Burhaneddin üzerine yıkmak istemiş fakat bunda başarılı olamamıştır.²⁴⁸

Kılıçarslan'ın Burhaneddin'i Karahisar'a göndererek merkezden uzaklaştırmaya çalıştığı sıralarda Sivas halkı Burhaneddin'in yanına gelerek yönetimi ele almasını istemiştir. Durumdan haberdar olan Kılıçarslan olayı Burhaneddin'e sorunca o da olduğu gibi anlatmış, bundan sonra Kılıçarslan Burhaneddin'i ortadan kaldırmayı kafasına koymuştur. Onun bu niyetini bilen Burhaneddin de emirlerin gözüne girebilmek için Kılıçarslan'dan Amasya seferi için izin almış ve kolay bir şekilde Amasya'yı ele geçirmiştir. Bu sırada Kılıçarslan Alaadin Ali'nin dul kalan eşiyle evlenmiş ve mevkiini kuvvetlendirmeye çalışmıştır. Ancak bu ters tepmiş ve gözden düşmesine sebep olmuştur.²⁴⁹

Kılıçarslan ve amcası Keyhüsrev'in Burhaneddin'i ortadan kaldırmak için düzenleyecekleri suikasti yeni eşinin yakınlarından öğrenen Burhaneddin onlardan önce davranarak kendi eliyle ikisini de öldürmüştü ve bu şekilde II. Mehmed'e naib olarak

²⁴⁶ Uzunçarşılı Karahisar'ı Kayseri taraflarında olarak vermiş, bunu da Bezm u Rezm'e dayandırmıştır. Hal buki burası bize göre Şebinkarahisar olmalıdır. Çünkü Bezm u Rezm'e göre Burhaneddin'in Sivas'tan Kılıçarslan Tarafından Uzaklaştırılmak istenmesinin sebebi onun yalnızlaştırmak istenmesidir. Eğer onu kayseri tarafındaki Karahisar'a göndermek istese bu durum Burhaneddin'in istediği bir durumdur. Daha öncesinde Burhaneddin'i Kayseri'den Amasya'ya sefer düzenlemek bahanesiyle zaten kendisi getirtmişti.

²⁴⁷ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.190-191.

²⁴⁸ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.183-188.

²⁴⁹ Göde, aynı eser, s.131-132.

1381 yılında Eratnalılar devletine son vermiştir. Böylelikle Suşehri ve çevresi de Kadı Burhaneddin'in eline geçmiş bulunmaktadır.

8. KADI BURHANEDDİN DÖNEMİNDE SUŞEHİRİ VE ÇEVRESİ

Kadı Burhaneddin yukarıda anlatıldığı şekliyle Eratnalılar tahtını el geçirmiş durumda idi. Bu dönemde anlaşıldığına göre Koyulhisar ve Akşehir civarı Keyhüsrev'in elinde bulunmakta idi. Bezm u Rezm'deki kayda göre Burhaneddin Eretna tahtını ele geçirince buraları onun kardeşi Zünnun'a bırakmıştır. Kayıt şu şekildedir:

Sultan, Keyhüsrev'in kardeşini, Zünnun'u yanına çağırdı ve ona iltifatlarda bulunarak, "Bizim Kılıçarslan'la aramızda bir mesele olmuşsa, herkes tarafından bilinmektedir ki o mesele mal ve mevki için değil, onun cana yönelik saldırısını bertaraf etmek içindir. Sözün kısası Allah'ın emri oldu. Keyhüsrev'in durumunu da sen biliyorsun. Akrabalığım yüzünden onun hakkında iyi niyetlerim ve düşüncelerim vardı. Onunla dini ve dünyevi işlerde birlik ve beraberlik içinde olmayı umuyordum. Eğer aramızda bir olay olmuşsa bu "kötülüğün cezası, yine onun gibi bir kötülüktür" uyarınca olmuştur. İlkönce olayı biz değil o başlattı. Sen bizim için kıymetli ve güvenilir birisin. Bize her zaman yakınlık gösterdin. İşine ve sözüne itimad ederiz. Şu anda babanın yerini ve makamını sana bıraktık. Seni alıştığın her zamanki ikametgahına göndereceğiz. Oranın yönetimini sana verdik. Şimdiki görevin gidip o vilayeti idare etmek, oranın ileri gelenlerine ve sıradan kişilerine hak ve doğru yolunu göstermek, adalet ve insaf

ilkelerine uyarak işleri yürütmek, zayıfların ve miskinlerin hakkını gözetmek ve o bölgenin imarı için çalışmaktır. Öyle yaparsan insanlar çaba ve gayretlerine teşekkür edip sana dua ederler. Seni herkesin arasından seçip valilik ve yöneticiliğe tayin ettikten sonra, senden bu söylediklerimin dışına çıkan bir davranış görürsem beğenilmeyen işler yaparsan, en kısa zamanda onun karşılığını göreceğini ve cezasını çekeceğini bilmeni isterim” dedi.

Zünnun, bu vaad ve tehdidi duyunca elini Kuranı Kerim üzerine koyarak, o günden sonra doğruluk ve dürüstlükten elini çekmeyeceğine, başını fermanın dışarı çıkarmayacağına, sultanın emir ve yasaklarına kalben uyup onları hayatının rehberi yapacağına, onun haklarını unutup, isyana ve ayaklanmaya sebep olabilecek işlere girişmeyeceğine dair and içti.

Bu şekilde hareket etmeye karar veren Zünnun, iltifatlar görüp nimetlere sahip olarak yola çıktı. Zünnun oraya varınca Koyulhisar ve Akşehir kaleleri ona teslim oldu.²⁵⁰

Bu bilgilerden anlaşıldığına göre daha önceden Kılıçarslan’a ait olan bu bölgeler Kılıçarslan Eretna naibi olduktan sonra Burhaneddin’in Amcası Keyhüsrev tarafından yönetilmiş ve yine o ölünce de kardeşi Zünnun’a verilmiştir. Yine burada hapis bulunan Seyyid-i Hüsam kurtarılmış ancak Seyyid-i Hüsam’la Zünnun arasında Suşehri ve çevresi hakimiyeti için mücadeleler olmuş ancak Seyyid-i Hüsam bir şey elde edemeyerek Burhaneddin’in yanına dönmüştür. Seyyid-i Hüsam’ın kardeşi Melik Ahmed de Karahisar melikliğine atanmıştır. Zünnun ise Melik Ahmed ile düşman olmuş buna

²⁵⁰ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.219-220.

karşılık Erzincan'ı elinde bulunduran Mutahharten ile dost olmuştur.²⁵¹ Zünnun Emir Mutahharten ile barış yapmış ve onun kızkardeşiyle nikahlanarak birlikte hareket etmeye başlamış ve Sivas topraklarına saldırarak karışıklığa sebep olmuşlardır.

Suşehri ve çevresine hakim olan Zünnun yine bir seferinde Sivas yakınlarında bir mevkiye 2000 kadar süvari ile saldırmış, bunları takip eden Burhaneddin Bezm u Rezm'in anlatımıyla gece yarısı onlara yetişmiş, sarp ve dar bir geçitte 600 kişilik bir kuvvetle onlara baskın yapmış ve birkismini öldürerek bir kısmını da esir almıştır.²⁵² Olay Bezm u Rezm'deki tarife bakılırsa bugün Gemin Deresi²⁵³ denilen mevkide cereyan etmiş olmalıdır. Zünnun'un öğle vaktinde yağma ettiği yeri terk etmesi ve gece yarısı da Burhaneddin'in baskınına uğraması ve ayrıca bu baskının yapıldığı yerde sarp kayalıklar ve dar geçitlerin bulunuyor olması bizim bu kanaate varmamızda etkili olmuştur. Sivas'tan hareketle gece yarısı gelinebilecek yer bu gün bu mıntıkaya tekabül etmektedir.

Erzincan'da bulunan Mutahharten'i Amasya emiri Hacı Şadgeldi'nin kışkırtmakta olduğunu anlayan kadı Burhaneddin Amasya'yı alarak Hacı Şadgeldi'yi öldürmüş ve kellesini de Erzincan'a yollamıştır.²⁵⁴

Daha sonraları Mutahharten Sivas dolaylarına gelerek Suşehri ve çevresinde hakim durumda bulunan Zünnun'u²⁵⁵ yakalayıp onu Şarki Karahisar hakimi Melik Ahmed'e götürerek hapsettirdi ve arkasından da kellesini gövdesinden ayırdı.

²⁵¹ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.219-220.

²⁵² Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.224.

²⁵³ Gemin Deresi denilen mevki bu gün Zara ile Suşehri arasında bulunan Kösedag'ın kuzey doğu tarafından başlayarak Suşehri'ne kadar uzanan sarp ve dik yamaçlardan oluşup derin kayalıkların bulunduğu bir mevkidir.

²⁵⁴ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.233-237.

²⁵⁵ Zünnun Burhaneddin tarafından Suşehri ve çevresini idare etmesi için Burhaneddin tahta geçtikten sonra gönderilmişti. Burhaneddin ile akrabalığı bulunan Zünnun buraya geldikten sonra Mutahharten'in kız kardeşiyle de evlenmişti. Görüldüğü üzere Mutahharten Suşehri ve çevresi hakimiyeti için kendi eniştesini öldürtmekten çekinmemiştir. Mutahharten'in bu davranışı ona duyulan nefreti artırmıştır. Mutahharten'in yanında bulunan Kılıçarslan'ın adamları onun etrafından ayrılarak Kadı Burhaneddin'in Yanına gelmişlerdir. Bezm u Rezm, s.249.

Dolayısıyla Suşehri ve çevresi Erzincan hakimi Mutahharten'in eline geçti. Mutahharten Koyulhisar'a²⁵⁶ da göz dikmiştir. Bu sırada Koyulhisar Kılıçarslan'ın akrabalarından Şeyh Mahmud isimli birinin eline geçmiş ve onun bu arzusu gerçekleşmemiştir. Adamlarından birisini Suşehri yakınlarındaki Akşehir'e göndermiş ve kendisi de Koyulhisar halkı ile savaşmaya devam etmiştir. Ancak çok istemesine rağmen Mutahharten Koyulhisar'ı ele geçirememiştir.²⁵⁷ Bezmü Rezm'deki bu kayıttan anlaşıldığı üzere Suşehri ve çevresi Mutahharten'in kontrolündedir.

1383 yılından sonra Kadı Burhaneddin Kayseri'de bulunan Cüneyd meselesi ile uğraşırken Mutahharten'in Sivas'a geldiğini haber almış ve hemen hassa kuvvetleriyle Sivas'a varmış ancak Mutahharten kaçmıştır. Onu takip eden Burhaneddin daha önceden kendi elinde bulunan ancak Zünnun'u öldürdükten sonra Mutahharten'e geçen Suşehri yakınlarındaki Akşehir Kalesi'ni kuşatmış burayı ateşe vererek savaşa tutuşmuşlardır. Ancak Burhaneddin'in hastalanması üzerine kale alınmadan geri dönmüştür.²⁵⁸

Bezmü Rezm'de Kadı Burhaneddin'in yine bir Kayseri seferinden dönüşünde Köseadağ civarına gelerek birkaç gün kaldığı ve burada bulunan Etrak-ı Şam'ın (Şam Türkmenleri)²⁵⁹ onu karşılayarak gerekli hürmeti gösterdiklerinden bahsedilerek yine onun bu bölgede bulunan Burtuluş isimli bir kaleyi imar ettiğinden bahsolunmaktadır.²⁶⁰

²⁵⁶ Koyulhisar bu gün Suşehri'ne 30 km mesafede bulunan bir ilçedir. Koyulhisar olarakta geçmektedir.

²⁵⁷ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.249.

²⁵⁸ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.283.

²⁵⁹ Şam Türkmenlerinin bu bölgeye Kadı Burhaneddin tahta geçtikten sonra gelmişlerdir. Bezm'u Rezm'deki kayıta Seyyid-i Hüsam'ın Karahisardaki hapis hayatı sonlandıktan sonra Başlarında Hızır Bey olduğu halde Samagar Moğol Taifesinden bir topluluk yaylak bulmak için Sivas tarafına gelmiş ve yerleşmek için izin almışlar arkasından da Şam Türkmenlerinden bir topluluk buraya gelmiştir. Bu Türkmenlerin Moğollar'ı kışkırtarak geçitleri ve yolları tuttıkları soygun ve yağmada buldukları ve huzursuzluklar çıkardıklarından bahsedilerek buna son vermek için Hızır Bey, Seyyidi Hüsam ve Pir Ali'nin onlara saldırdığı ancak onların dağların yamaçlarına ve kovuklarına sığındıkları ve mallarının yağmalandığı anlatılmıştır. Geri dönüşleri sırasında da Türkmenler onlara saldırıp Seyyidi Hüsamı esir almışlar ancak daha sonra kurtarılmışlardır. Bu bilgiler Şam Türkmenleri'nin bu bölgelere gelişihakkında bize bilgi vermesi açısından önemlidir. Bezm u Rezm, s.220-221.

²⁶⁰ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.303.

Bu bilgilerden hareketle Şam tarafından gelen Türkmenlerin Suşehri taraflarına yerleştirilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Ancak Burtuluş Kalesi'nin yeri tam olarak bilinmemektedir ki onun da Suşehri ve çevresinde bulunan birçok kaleden bir tanesi olması kuvvetle muhtemeldir.

1391 yılında Osmanlılar ile Burhaneddin arasında bir savaş yaşanmıştı. Yıldırım Bayezid büyük oğlu Ertuğrul'u bir ordu ile Burhaneddin'in üzerine göndermiş ve Çorum civarındaki Kırkdilim mevkiinde yapılan savaşı Burhaneddin kazanmış ve Yıldırım'ın oğlu bu savaşta maktul düşmüştür.

Aynı yıl Timur tehlikesi baş göstermiş ve Timur'un Aladağ'da konakladığı haberi gelmiştir. Burhaneddin Sivas'ta gerekli tedbirleri almış ve kale burçlarını kuvvetlendirmiştir. Diğer yandan Erzincan hakimi Mutahharten ise Erzincan'ı boşaltarak çoluğunu çocuğunu Karahisar'a göndermiştir.²⁶¹ Burhaneddin ona karşı savaş hazırlığına girmiş ancak Timur Anadolu'ya girmeyerek Gürcistan taraflarına geçmiş ve böylece Anadolu'daki ve bu bölgedeki heyecan son bulmuştur²⁶²

Mutahharten ile Burhaneddin'in arası çok geçmeden yeniden açılmış ve bunun üzerine Burhaneddin Mutahharten'in elinde bulunan ve Bugünkü Suşehri yerleşim yerleri içerisinde bulunan Sis²⁶³, İzbidir²⁶⁴ ve Burtuluş²⁶⁵ kalelerini ele geçirmiştir. Burhaneddin bu kaleleri güvendiği adamlarına emeanet ederek Sivas'a dönmüş ancak Mutahharten'in savaşmak için meydana çıktığı haberini almıştır. Bunun üzerine Burhaneddin de harekete geçmiş bu sırada İzbidir (Ezbider, Akıncılar) kalesini emanet

²⁶¹ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.309.

²⁶² Uzunçarşılı, **Andolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara 1988, s.164.

²⁶³ Suşehri'nin Güneyinde Suşehri'ne yaklaşık 10 km mesafede bulunan Bugünkü Çataloluk Beldesidir.

²⁶⁴ Suşehri'nin doğusunda Suşehri'ne 20 km mesafede bulunan Akıncılar Kazasıdır.

²⁶⁵ Bezm u Rezm'de Sis, İzbidir ve Burtuluş isimlerinin sırasıyla sayılmasından anlaşıldığına göre Sis ve İzbidir'in bu günkü yerleri dikkate alındığında batıdan doğuya doğru bir sıralama yapılmış olup Burtuluş'un da daha doğuda olması beklenir. Yine Kadı Burhaneddin Mutahharten ile yaptığı savaşta yenilerek geri dönerken önce Akşar'a oradan da Burtuluş'a geçtiği göz önünde bulundurulursa burasının Suşehri ile Akşar arasında bir yerde olması gerekmektedir. Bezm u Rezm, s.435.

ettiği komutanın ihanet ettiğini ve kaleyi Mutahharten'e teslim ettiğini öğrenmiştir. Yine aynı gün Sis (Çataloluk) kalesi halkının ihanet ettiği ve kale komutanı olan Hacı Yusuf'u Erzincan'a gönderdikleri haberi gelmiştir. Bu duruma öfkelenen Burhaneddin Mutahharten üzerine yürümüştür. Bu sırada Bozdoğanoglu Emir Sadü'l-Mülk'ün kalabalık bir orduyla Burhaneddin'in yanına gelmekte olduğu ve ona katılmak istediği haberleri gelmiştir.²⁶⁶ Suşehri ve çevresinin bu gelen Sadü'l-Mülk'e ikta olarak verildiği Bezmü Rezm'de şu şekilde ifade edilmektedir:

O sırada Bozdoğanoglu Sadü'l-Mülk'ün herkesin sığınağı olan sultan'ın dergahına kalabalık bir orduyla gelmekte olduğunu, onun kalan ömrünü Sultan'ın gökler yüksekliğindeki eşiğinde geçirmeye karar verdiğini haber verdiler.

O, birkaç gün sonra gelerek Sultan'ın eşiğini öpme şerefine kavuştu. Sultan ona ilgi ve sevgi gösterdi. İzzet ve ikramda bulundu. Kıymetli hediyeler verip bağışta bulunduktan başka, Akşehir ile Suşehri vilayetini eklentileri, uzantıları, tarla ve bahçeleriyle birlikte ona teslim etti. O bölge işlerinin düğümlenip çözülmesi, tayin ve azil yetkilerini onun yetenekli ellerine bıraktı. Ondan sonra Sultan, Emir Mutahharten'in yönetiminde bulunan Koyulhisar'ı kuşattı. Orada bulunan ağaçların kesilmesi ve evlerin yıkılması için ferman verdi. Onun üzerine sıradan askerler o bölgenin bağ ve bostanlarının üzerine düştüler. Vardıkları yerlerin altını üstüne getirdiler. Ağaçları kesip binaları yıktılar.

²⁶⁶ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.435-436.

*Karahisar da o yıkıma hedef oldu. Bahar günleri yaylak günleri olduğu için Sultan oradan Köseadağ'a vardı. Oranın otlak ve meralarında dinlenip eğlenmeye, av yerlerinde ve çemenlerinde vakit geçirmeye, sabah akşam şarap içmeye başladı.*²⁶⁷

Şeklindeki kaydın arkasından aslı Arapça olan şu şiire yer verilmiştir ki, şiirin de bu yörelerin tabii güzellikleriyle örtüşüyor olması münasebetiyle almayı uygun bulduk.²⁶⁸

Bahçeler güneşin nuruyla aydınlanmış, güllerden inci gibi gözyaşı dökülüyor.

Şakayıklar, güzel renkleri ve tazeliğiyle gönüllere ferahlık veriyor.

Sabahleyin ılık bir nesim eserek, yaprakların ve çiçeklerin üzerinden okşayarak geçiyor.

Su, ağaçların köklerini dolana dolana akıp, kovuk ve çatlakları dolduruyor.

Nefesten aynanın yüzünde oluşan buhar gibi havuzun üzerinden buharlar yükseliyor.

Güneşin ışığı güzellikler arasında dolaşarak, bahçede gökkuşağının renklerinden renkler meydana getiriyor.

*Eğer cennetin hurileri oraya girmiş olsa oranın güzelliklerine hayran kalarak bir daha oradan ayrılmak istemezler.*²⁶⁹

²⁶⁷ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.436.

²⁶⁸ Şiirde bahsedilen tabiat olayları'nın özellikle bahar aylarında sıkça yaşandığı görülmektedir. Sabahları daha serin olan ova tabanından gündüz daha çabuk ısınan Köseadağ'a doğru serin bir rüzgar eser ve bu yaz aylarında hemen hemen her gün olur.

²⁶⁹ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.436-437.

Yukarıdaki bilgilerden anlaşıldığına göre o dönemde Bozdoğanlı Türkleri'nden büyük bir nüfus gelerek Suşehri ve çevresine yerleşmiştir. Yusuf Halaçoğlu'nun Türkiye'deki aşiret ve cemaatlerle ilgili yapmış olduğu çalışmaya göre Bozdoğanlı Türkleri'nin ağırlıklı olarak yaşadığı yerler bugün Mersin taraflarında yoğunlaşmaktadır.²⁷⁰ Bu bölgede konuştuğumuz bazı kişiler de bu bölge halkının Halep taraflarından geldiği konusunda bilgiler aktarmışlardır. Ancak daha öncede belirttiğimiz üzere bu bölge halkı sadece Bozdoğanlı ve Halep Türklerinden oluşmamakta olupta Bizans döneminden itibaren Peçenek Türklerinin yerleşmesine, arkasından da Malazgirt Savaşı'yla birlikte hızla Türkleşmeye başlamıştır ki bu Bozdoğanlı Türklerinin gelişi bunlardan bir kısmıdır diyebiliriz. Yine yaptığımız araştırmalarımızda da Suşehri ismine ilk olarak bu dönemde rastladık ki bu da XV. yy. başında artık Suşehri isim olarak ortaya çıkmıştır diyebiliriz.

Kadı Burhaneddin buradan Erzincan üzerine yürümüş ancak Mutahharten onun karşısına çıkmamıştır. O da Erzincan ve çevresini bir ay boyunca yağmalamış ve Karahisar yolunu takiben Sivas'a dönmüştür. Dönüş yolunda da Karahisar'ın ekili arazileri aynı şekilde yağmalanmıştır. Bu sırada Karahisar hakimi Melik Ahmet daha önce Mutahharten'i desteklerken onun zayıflığını anlayarak oğlunu bazı hediyelerle bu bölgede bulunan Kadı Burhaneddin'e göndererek sadakatını bildirmiş ve geçmişte işlediği kusurların affını istemiştir.²⁷¹ Kadı Burhaneddin Sivas'a dönünce Kemah valisinin yardım isteği üzerine Erzincan'a hareket etmiş ve Emir Osman'ın saldırılarını bertaraf etmiştir. Burhaneddin Erzincan sınırında sürekli yer değiştirmiş ve Akşehir

²⁷⁰ Yusuf Halaçoğlu, **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler , Oymaklar (1453-1650)** Ankara 2009, eserde yapmış olduğumuz incelemede Bozdoğanlı Türklerinin Akdeniz Bölgesi taraflarında yoğun olduğu gözükmektedir.6 ciltten oluşan kitabın muhtelif yerlerinde geçtiği için sayfa numarası vermedik. Zaten bölgede kimi insanlarla yapmış olduğum görüşmelerde de kendilerinin Suriye Halep taraflarından geldiklerini beyan etmişlerdir ki tahminimizce de bunlar Bozdoğanlı Türklerine mensup kişilerdir.

²⁷¹ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.437-438.

hududunda olduğu bir sırada Kemah valisinden bir haberci gelerek Mutahharten'in savaş hazırlığı yaptığını ve Karahisar meliki Ahmet'in de aslında sizden tarafmış gibi görünse de Mutahharten ile birlikte hareket ettiği haberini getirmiştir. Mutahharten korktuğundan sık sık yer değiştiriyordu. Burhaneddin ise onu savaş meydanına çekmek için Bayburt ve Erzincan taraflarını yağmalatmıştı. Bunun üzerine Erzincan halkı Mutahharten'i sıkıştırarak savaş meydanına inmesini sağladı. Kadı Burhaneddin Suşehri ve çevresinin idaresini verdiği Sadü'l-Mülk ile birlikte savaş için uygun bir düzlük seçmişlerdir. Yapılan savaş Burhaneddin'in askerlerinin ganimet peşinde koşması nedeniyle kaybedilmiş ve ordu bozguna uğramıştır. Geri çekilen ordu Melik Ahmed'in (Karahisar hakimi) topraklarına varınca kendilerini güvende sanmışlar ancak melik Ahmed Burhaneddin'in bozguna uğradığı haberini alınca gerçek niyetini su yüzüne çıkartmış ve dönüş yolunda da askerlere tuzaklar kurmuş ve önemli geçitleri tutarak dönen askerlerin silah ve hayvanlarına el koymuştur. Yine bu bölgede de şiddetli çatışmalar yaşanmıştır.

Sabah namazına yakın bir vakitte Burhaneddin Akşehir'e gelmiş ve aynı günün akşamı da burada konakladıktan sonra ertesi sabah Burtuluş'a gitmiş ve kesin olarak kendisini emniyet'e almıştır.²⁷² Daha öncede belirttiğimiz üzere Burtuluş Suşehrin'e çok yakın bir mesafede olmalıdır. Yine Uzunçarşılı'nın kaydına göre Kayseri'nin fethi 1396 yılı ise Bezmü Rezm'de Burhaneddin'in Mutahharten'e Kayseri'nin fethini müteakip gönderdiği mektupta “geçen yıl aldığın umulmadık galibiyet seni aldatmasın” yönündeki sözlerinde geçen bilgiye göre bu savaş 1395 yılında cereyan etmiş olmalıdır.²⁷³ Suşehri ve çevresinin hakimi olan Sadü'l-Mülk'e Akşehir'de beklemesini

²⁷² Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.440-443.

²⁷³ Uzunçarşılı, aynı eser, s.164; Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.484

ve gelen askerleri toplayarak hepsini kendisine yardıma göndermesini söyleyerek Burhaneddin Sivas'a dönmüştür.

Bu arada Mutahharten kendisine gönderilen elçiyi atsız ve çıplak olarak eline de Burhaneddin'e hakaretler içeren bir mektup vererek geri göndermiş ve kendisi de Suşehri hududuna gelmiştir. Burada bulunan Sadü'l-Mülk ise bu bölgeden ayrılmış ve Sivas'ın nahiyelerine dönmüştür. O Burhaneddin'e Mutahharten'in Akşehir Kalesi'ni tamir edip kardeşi Emir Ziyâü'l-Mülk'e teslim etme niyetinde olduğunu söylemiştir. Bu haber üzerine Burhaneddin kısa sürede bir ordu hazırlamış ve bunu duyan Mutahharten korkarak Akşehir kalesini onarmadan Erzincan'a geri dönmüştür. Onun dönüş haberini alan Burhaneddin geçitlerin karla kaplanması ve hazırlıklarını tamamlamak amacıyla bahara kadar bekleme kararı almıştır.²⁷⁴

Mevsim bahara döndüğü sırada Burhaneddin hazırlıklara başlamıştı. Bu sırada Mutahharten'in bir kez daha Akşehir Kalesi'ni tamir ederek kardeşi Ziyâü'l-Mülk'e vereceği haberi geldi. Bu haber Burhaneddin'in daha da hırslanmasına yol açtı. Büyük bir orduyla şehrin dışına çıktı. Öncü kuvvetleri bu bölgede bulunan Sadü'l-Mülk'e yardım amacıyla gönderdi. Bu haberi öğrenen Mutahharten Timur'un elçilerinin geldiği bahanesiyle kaçarak Erzincan'a gitti. Mutahharten'in askerleri de onun korkaklığının farkına vardılar. Bu arada Burhaneddin Suşehri'ne gelerek Akşehir Kalesi'nin onarılmasını ve oraların tahkimi konusunda emir verdi.²⁷⁵

Mutahharten'in kardeşi Ziyâü'l-Mülk bu olaydan sonra Mutahharten'in dirayetsizliğini anlayarak Oğlu Kasım'ı değerli hediyelerle Burhaneddin'in huzuruna

²⁷⁴ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.443.446.

²⁷⁵ Mutahharten ile Burhaneddin arasındaki mücadelelerin ana eksenini Suşehri ve çevresine hakim olma mücadelesi oluşturmuştur. Erzincan'a bağlı önemli bir merkez olarak geçen o dönemde Erzincan Akşehri, Akşar Abad, Akşehir-i Abad isimlerini alan ve şimdilerde Suşehri'nin bir köyü durumunda bulunan Akşar bu mücadelede asıl sebep olmuştur. İleride de bahsedeceğimiz üzere Mutahharten Akşar'ı kaybetmeyi bir türlü hazmedememiş ve geri almak içinde elinden geleni yapmaya kararlıdır.

göndermiş, kendisi de bütün kabilesiyle birlikte Akşehir'de bulunan Burhaneddin'in yanına gelmiştir. Onun gelişinden memnun olan Burhaneddin ona ikramlarda bulunarak makam ve rutbe vermiş, eksikliklerini tamamlayarak Akşehir Kalesi'ni kendisine vererek bu bölgenin sorunlarının çözümlenmesi işini de ona vermiştir.²⁷⁶ Görünen o ki bu olaydan sonra Akşehir tarafları Sadü'l-Mülk'ten alınarak Ziyâü'l-Mülk'e verilmiştir. Ancak Bezmü Rezm'deki kayıta Suşehri'nin de ona verilip verilmediği konusunda bir kayıt yoktur. Yine bu kayıttan anladığımıza göre bu bölgeye Erzincan taraflarından da Ziyâü'l-Mülk ile birlikte çok sayıda Türkmen gelmiş olmalıdır. Tahminlerimize göre Sadü'l-Mülk'ün maiyeti yine Suşehri ve çevresinde yaşamaya devam etmiştir. Ancak Sadü'l-Mülk Burhaneddin'in güvenilir emirlerinden olarak onun yanında kalmıştır. Yine Suşehrinde bulunan Said Bey konağının Bu Sad'ül-Mülk'e veya onun torunlarından olan Küçük Said Bey'e ait olması kuvvetle muhtemeldir. Yine bu yörede anlatılan ve Timur'un adamları geldiğinde onlara kafa tutarak arkalarında da Sait Beyin olduğunu söylenince Timur'un adamlarının bundan korkarak bir şey yapamadan gittiği yönündeki hikayeler²⁷⁷ de bu tahminlerimizi kuvvetlendirmektedir. Yine bu olayların cereyan ettiği yıllarda Timur'un Anadolu'ya yönelmiş olması bu hikayelerin gerçekte örtüşür taraflarını ortaya koymaktadır. Büyük ihtimalle de bu gelen elçiler keşif için gelmiş olmalıdırlar ve amaçları bölgedeki kuvvetler hakkında bilgi toplamaktır.

Burhaneddin Akşehir'de iken kendisine Kayseri taraflarında bir isyan çıktığı haberi verilmiş ve o Erzincan üzerine yürümekten vazgeçerek Sivas tarafına yönelmiştir. Bu sırada Karahisar hakimi Melik Ahmed'in elçisi gelerek Mutahharten adına af dilemiş ve ikisinin arasını yapmaya çalışmıştır. Burhaneddin ise Melik Ahmed'in daha önce yaptığı ihaneti hatırlatarak askerlerinden çaldığı malları geri

²⁷⁶ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.450.451.

²⁷⁷ Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanı Candan Ersoy'dan nakledilmiştir ki kendisi de bunu ninesinden dinlediğini aktarmıştır.

vermesi, fitne ve fesada, yol kesmeye, Müslümanların mallarını yağma etmemeye son vermesi şartıyla anlaşma yapacağını belirtmişti. Ancak onun yönünü Sivas'a döndüğünü öğrenen Emir Ahmed bu şartların bazısına uymuş, bazısına uymamıştır.

Burhaneddin bir süre sonra yeniden Akşehir'e gelmiş ve Ahmed Bey'e Karahisar hakimi Melik Ahmed'in topraklarını yağmalatmıştır. Kendisi de Akşehir sahrası (Suşehri Ovası)'nda konaklamıştır. Bunun üzerine Burhaneddin'e elçiler gönderen Melik Ahmed yeniden anlaşma yapmıştır. Burhaneddin'in bütün isteklerine kabul ederek hepsine uymuştur.

Burhaneddin bundan sonra Mutahharten sorununu halletmek için Erzincan üzerine yürümüş ancak bu sıradada Kınık Türkmenleri ve Karamanoğlu meselesi çıkınca dönmek zorunda kalmıştır.²⁷⁸

Burhaneddin Kayseri'nin fethi(1396)²⁷⁹ ve bölgenin meseleleri hakkında Emir Mutahharten'e bir mektup yazmış ve onunla anlaşmaya çalışmıştır. Ona geçen yıl almış olduğu başarının aldatıcı olduğunu ve onunla mağrurlanmaması gerektiğini anlatmış ve tutumunu değiştirmesini ve bunun da karşılığını alacağını belirtmiştir.

Erzincan'a gönderilen elçi geri döndüğünde, Mutahharten'in gücünün az olduğunu ancak eski tutumunu değiştirmedeğini anlatarak "benden zorla alıp topraklarınıza kattığınız Akşehir'i bana geri verirseniz, ancak o zaman barış içinde oluruz. Yoksa böyle devam ettikçe aramızda dostluk ve kardeşlik olmaz" dediğini aktarmıştır.²⁸⁰ Bundan sonra Burhaneddin tekrar hazırlık yapmaya başlamış ve Köğonya hududuna kale yapılmasını istemiştir. Emir Sadü'l-Mülk'ü Kemah işlerini düzenlemek için göndermiştir. Mutahharten bundan sonra Burhaneddin'i savaş fikrinden caydırmak için bütün şartları kabul ettiğini belirtmiş ancak Burhaneddin öc alma düşüncesinden

²⁷⁸ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.452-454.

²⁷⁹ Uzunçarşılı, aynı eser, s.164.

²⁸⁰ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s. 484.488.

vazgeçmemiştir. O bir birliği yağma için Bayburt tarafına göndermiştir. Bu seferde Mutahharten'in kardeşi Emir Pir Muhammed ile Ali Ağa esir edildi. Ancak Sadü'l-Mülk'te esir düştü. Mutahharten esirlere kötü davranırken Burhaneddin iyi davranmıştır.²⁸¹ Görüldüğü üzere Mutahharten ile Burhaneddin'in arasının açılmasına ve uzunca bir süre mücadele etmelerine yegane sebep Suşehri ve çevresinin hakimiyet mücadelesidir. Bu mücadelede de Karahisar hakimi Melik Ahmed'in ikili oynaması dikkat çekicidir. Anlaşılan o ki bugün de il olabilmek için mücadele veren iki şehrin tarihten gelen bir rekabeti söz konusudur.

Burhaneddin Kayseri kuşatması sırasında maiyetinde bulunan Akkoyunlu aşireti reisi Karayülük Osman Bey ile arası açılmıştı. Daha sonra Karayülük Osman Bey'i takip eden Burhaneddin ona esir düşmüştür. Karayülük Osman Bey onu affetme düşüncesinde iken Tokat'ı elinden aldığı Şeyh Necib'in teşviki ile Burhaneddin'i 8 Temmuz 1398 yılında öldürmüştür.²⁸²

Burhaneddin öldükten sonra yerine Sivas halkı, Kayseri valisi olan oğlu 14 yaşındaki Alaüddin Ali'yi getirmiştir. Bu sırada Karayülük Osman Bey Sivas'ı kuşatmış ancak başarılı olamamıştır. Arkasından Timur'un Anadolu'ya girmekte olduğu haberleri gelince şehir halkı bir koruyucu arayışına girmiştir. Bazıları Karamanoğulları'na, bazıları Osmanlılar'a, bazıları da Memlükler'e bağlanmayı düşünmüştür. Dulkadiroğulları ve Mutahharten de Sivas'ı alma düşüncesinde idi. Amasya'nın Osmanlılar'a katılması Sivas'ın da Osmanlılar'a katılma kararında etkili olmuştur.(1399) Sivas halkının isteği üzerine aşağıda da anlatılacağı üzere Sivas

²⁸¹ Aziz B. Erdeşir-i Esterebadi, aynı eser, s.488-490.

²⁸² Uzunçarşılı, aynı eser, s.164.

Osmanlılar'a geçmiş ve Bayezid oğlu Çelebi Mehmet'i Sivas'a vali olarak görevlendirmiştir.²⁸³

²⁸³ Uzunçarşılı, aynı eser, s.167.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SUŞEHİRİ VE ÇEVRESİNDE KARAKOYUNLU, AKKOYUNLU, OSMANLI HAKİMİYET MÜCADELESİ VE SUŞEHİRİ'NİN OSMANLILAR'A GEÇİŞİ

1. SUŞEHİRİ VE ÇEVRESİNİN OSMANLILAR'A İLK GEÇİŞİ

1399 yılında Sivas, Kayseri ve dolayısıyla da Suşehri ve çevresinin hakimi olan Kadı Burhaneddin bir zamanlar kendisine tabi olan ve 1396 sonları veya 1397'de kendisine muhalefete kalkışmış olan bir kısım Akkoyunlu aşiretinin reisi Karayönlük Osman'ı takip ederken onunla vuku bulan çarpışmada esir düşmüş arkasından da Karayönlük Osman tarafından Temmuz 1398'de katledilmiştir. Onun yerine Sivas halkının isteği üzerine oğlu Alaüddin Ali Bey (Zeynelabidin) hükümdar olmuştur. Karayönlük Osman Sivas'ı muhasara ederek almak istemiş, bunun üzerine Sivas halkı Osmanlı hükümdarını yardıma çağırmıştır. Yıldırım Bayezid bu daveti kabul ederek Oğlu Süleyman Çelebi ile Sivas üzerine yirmi bin atlı ve dört bin yayadan oluşan bir ordu göndermiş ve bu kuvvetler Karayönlük'ü mağlup ederek Sivas'ı kurtarmıştır. Bunun üzerine şehre gelen Yıldırım Bayezid Zeynelabidin'i eniştesi olan Dulkadiroğlu Nasirüddin Bey'in yanına gönderip Sivas'ı 1399 yılında kendi mülküne katmıştır. Bayezid Sivas'ı elde ettikten sonra buranın idaresini de şehzade Süleyman vey Amasya beyi olan şehzade Mehmed'e vermiştir.²⁸⁴

Erzincan'da bulunan Mutahharten Osmanlı Devleti'ne tabi olmuştur ve yine o Timur'a tabiiyetini bildirdikten sonra da ondan ödemesi gereken vergiyi Osmanlı

²⁸⁴ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, c.I.,Ankara 1988, s. 299.

Devleti'nin istemesinden de anlaşılacağı üzere 1400 yılına kadar Erzincan da dahil olmak üzere Suşehri ve havalisi Osmanlılar'ın kontrolüne girmiştir.

Mutahharten'in Timur'un tabiiyetine girmesi ve vergisini de ödemeyerek durumdan Timur'u haberdar etmesi üzerine Timur Yıldırım Bayezid'i tehdit etmiş ve Bayezid de bu tehdide aynı şekilde karşılık verince Mutahharten ve Karayöyük Osman Bey'in de rehberlik etmesiyle Timur Sivas'ı kuşatmıştır. Kale müdafii Malkoçoğlu'nun şehirdekilerin hayatlarına dokunulmaması ve kan dökülmemesi yönünde Timur'dan söz alarak şehri ona teslim etmesi üzerine herhalde verdiği sözü de yerine getirmek adına Timur şehri müdafa edenlerin kanlarını dökmeden hendeklere doldurarak diri diri toprağa gömmüş ve Sivas'ı harabeye çevirdikten sonra halkın bir kısmını da yanına alarak memleketine götürmüştür. Yıldırım bu olay üzerine Kayseri'ye gelmiş ve oradan da Erzincan üzerine yürümüştür. Erzincan ve Kemah'ı Mutahharten'den almış ancak Erzincan'ı tekrar Osmanlı'ya tabi olması şartıyla Mutahharten'e bırakmıştır. Bu olay ise Yıldırım ile Timur'un arasını iyice açmıştır. Timur Ankara Savaşı'ndan önce Yıldırım Bayezid'den Mutahharten'den aldığı Kemah'ı ona geri vermesini istemiş ancak Bayezid bunu kabul etmemiştir. Timur Bayezid üzerine gelirken buraları fetetmiştir²⁸⁵ ancak bu fethedilen yerlere zannımızca Suşehri ve çevresi dahil değildir. Çünkü Ankara Savaşı'ndan sonra Tokatta bulunan Çelebi Mehmet Gözleroğlu'nun Şebinkarahisar'ı kuşattığı haberini alınca şehrin yardımına gelerek Gözleroğlu'nu hezimete uğratmıştır(1403).²⁸⁶ Osmanlı'nın bu bölgedeki ilk hakimiyeti 1419 yılına kadar sürmüştür. Anlaşılan o ki Ankara Savaşı'ndan sonra Fetret Döneminde bu bölgeler Amasya ve dolaylarına hakim olan Çelebi Mehmet'in kontrolünde kalmıştır.

²⁸⁵ Uzunçarşılı, aynı eser, c.I, s.303-305.307.

²⁸⁶ Hoca Sadettin Efendi, **Tacü't-Tevarih**, (Yalınlaştıran: İsmet Parmaksızoğlu), c.I., Ankara 1979, s. 312-314.

2. SUŞEHİRİ'NİN KARAKOYUNLULAR'A GEÇİŞİ

1418 yılında Sultan Çelebi Mehmed Osmanlı tahtında ve oğlu ikinci Murat Amasya valiliğinde iken Timur'dan Sonra Azerbaycan ve Irak topraklarında bağımsızlığını ilan eden Karakoyunlu Kara Yusuf Bey Akkoyunlular ile çekişmeye başlamış ve Erzincan'ı Akkoyunlular'dan alarak Pir Ömer'i buraya vali yapmıştır. Vali Pir Ömer Karayusuf'un bölgeden ayrılmasından sonra bağımsızlık sevdasına düşerek Şebinkarahisar'ı almak için harekete geçmiştir. 1419 yılında kalenin hakimi olan Melik Ahmed Bey'in oğlu Hasan Bey Osmanlı'dan yardım istemiştir. Niksar hakimi Hüseyin Bey'in Samsun ve doğusunu, Sinop hakimi İsfendiyaroğlu'nun da Bafra'yı alması üzerine Sultan Çelebi Mehmet bölgeye bir ordu ile gelmiş, Samsun bölgesini almışsa da Şebinkarahisar ve Suşehri taraflarını Pir Ömer'den alamamıştır.²⁸⁷ Bu tarihten sonra Osmanlılar'la Karakoyunlular komşu olmuşlardır.²⁸⁸

3. AKKOYUNLULAR DÖNEMİNDE SUŞEHİRİ

Osmanlılar ile Karakoyunlular arasındaki komşuluk fazla sürmemiş ve 1422 yılında Şebinkarahisar ve Suşehri yöresi Akkoyunlular'ın eline düşerek 1457 yılına kadar Akkoyunlular'ın kesin hakimiyetinde kalmıştır. 1457 yılında buranın hakimi Osmanlılar'ın da kıskırtması ile Uzun Hasan'a isyan etmiştir. Bu bölgenin tamamen Osmanlı hakimiyetine girmesi Uzun Hasan ile Fatih arasındaki Otlukbeli savaşından sonradır.

²⁸⁷ Hoca Sadettin Efendi, aynı eser, c.II, s.95.

²⁸⁸ Uzunçarşılı, aynı eser, c.I,s.360.

Uzun Hasan Fatih'e bağılığını bildirmiş olan Koyunluhisar hakimi Hüseyin Bey'i avlanmakta iken yakalatmış, elini ayağını bağıladığı gibi hisarın önüne getirip kapıyı açtırmış ve çevreyi de kendi topraklarına katmıştır.

Bunun üzerine Rum Beylerbeyi olan Şarabdar Hamza Bey'e gönderilen bir fermanda ona Rum sipahileri ve dilaverleriyle Koyunluhisar'ı kuşatması, dostluk yolunu kapatan Hasan'ın elinden alması buyrulmuştur. Hamza Bey kaleyi kuşatmış ancak alamayınca çevresini yağmalatmıştır. Bunun üzerine Uzun Hasan'a bağılı Türkmenler Osmanlı topraklarına saldırarak talan etmiştir. Bu durum Fatih'e bildirildiğinde o İsfendiyaroğulları üzerine bir seferde idi. Orayı ele geçiren Fatih Koyunluhisar üzerine yürümüş ve Koyunluhisar Kalesi eteğine otağını kurmuştur. Bunu duyan Uzun Hasan Erzincan yöresindeki kemah dağlarına çekilmiştir. Uzun Hasan Amca çocuklarından Hurşit Bey'i Akkoyunlu kuvvetlerinin başına geçirerek Mendiz Dağı yöresine göndermiştir. Gedik Ahmet Paşa komutasındaki Osmanlı öncü kuvvetleri Hurşid Bey'i mağlup etmiş ve bunu duyan Uzun Hasan barış teklifinde bulunmuştur. Bu arada Koyunluhisar bekçileri aynı sonu yaşamamak için kaleyi Osmanlılar'a teslim etmiştir. Fatih'in buradan Bulgar Dağı'na gitmesi ve oradanda Trabzon üzerine yürüyerek Trabzon'u Rumlardan alması²⁸⁹ Koyulhisar ve çevresinin Osmanlılar'ın eline 1461 yılında geçtiğini göstermektedir. Suşehri ve çevresinin Şarki Karahisar'a bağılı olması münasebetiyle Suşehri Osmanlılar'a bu dönemde mi yoksa Otlukbeli Savaşı dönüşünde Şarki Karahisar'ın alınmasıyla mı geçmiştir kesin bir yargıya varamıyoruz. Ancak Suşehri'nin ve Akşar Abad'ın Şarki Karahisar'ın nahiyesi durumunda olması Suşehri'nin Koyulhisar'ın alınmasıyla değil de Şarki Karahisar'ın alınmasıyla Osmanlılar'a geçtiği yargısına varmak daha doğru olur.

²⁸⁹ Hoca Sadettin Efendi, aynı eser, c.III, s. 46-51.

4. SUŞEHİRİ'NİN OSMANLILAR'A ÇEÇİŞİ

Hoca Saadeddin Efendi Tacü't-tevarih'te Şarki Karahisar ve dolaylarının dolayısıyla da Suşehri'nin Osmanlılar'a geçişini şu şekilde anlatmaktadır.

Osmanlılar Otlukbeli Savaşı'nu kazanıp dönüş sırasında Karahisar yöresi ordu çadır ve otağlarına konak olacak, burasının alınması konusunda padişah fermanı çıktı. Hisar dizdarı olan Darab Bey Acem Darasının arslandan kaçır gibi ülkeler açan padişahın kılıcı önünden kaçır, ordusunun çoğunun kılıçtan geçirilmiş olduğunu ve Türkmen beylerinin yaşam giysilerinin boydan boya paralandığını haber almış bulunduğundan sultanın eteğini öpmek şerefiyle mutlu kılındıkta padişahın iltifatlarını gördü ve Edirne yakınında olan Çirmen sancağı beyliği ile gönüllü alındı. Ol sağlam ve dayanıklı hisarki onu almak nice kudretli sultanların hasret duydukları bir işti. Böyle yorulmadan ele geçirilmesiyle söz konusu edilemezdi. Burası da kolayca keremli padişahın eline geçti. Çevresi ise Sultan'ın beyleri yönetimine bağlandı.”²⁹⁰

Bu verilen bilgileden de anlaşılacağı üzere Şarki Karahisar ve çevresi yani Suşehri dolaylarının da Osmanlılar'ın eline geçişi 1473 yılında olmuştur. Hasan Eroğlu Fatih'in birkaç köyde cami yaptırmış olduğunu ve buralarda namaz kıldığını söylemiş ve Büyük Güzel Köyü ile Gemin'de bulunan Camili Köy'deki camilerin de bu dönemden kalabileceğini iddia etmiştir.²⁹¹ Bu camilerin Fatih tarafından Otlukbeli Savaşı dönüsünde yaptırıldığı kuvvetle muhtemeldir. Çünkü yukarıda da bahsedildiği üzere savaştan dönüş sırasında bu bölgede Osmanlı Ordusu konaklayarak padişahın da otağ'ı

²⁹⁰ Hoca Sadettin Efendi, aynı eser, c.III, s.135-136.

²⁹¹ Eroğlu, aynı eser, s.327.

bu bölgeye kurulmuştur. Zannımızca da bu camiler Şarki Karahisar'ın alındığı bu tarihte inşa ettirilmiştir.

5. SUŞEHİRİNDE UĞURLU MEHMED ÇİFTLİĞİ

XV. ve XVI. asır Osmanlı taşra teşkilatında Karahisar-ı Şarki Livası adını alan idari birim bugün Giresun, Gümüşhane ve Sivas illerindeki bazı ilçelere karşılık gelmekte idi. Giresun'dan Şebinkarahisar, Alucra, Çamoluk (Mindeval); Gümüşhane'den Şiran; Sivas'dan Koyluhisar, Ortakent (Sisorta), Suşehri, Akıncılar (Ezbider), Gökçekent (Naıblü) ve Gülova (Agvanis) ilçeleri Karahisar-ı Şarki livasına dahil edilmişti.²⁹² Hemen pek çok yerde olduğu gibi burada da nahiye, köy, çiftlik ve mezraa gibi ünitelerden bir kısmının boy, oymak ve şahıs adlarını taşıdığı görülmektedir.²⁹³ Nayıblü nahiyesine tabi olarak kaydedilen Uğurlu Çiftliği²⁹⁴ Akkoyunlular'ın bölgedeki izleri konusunda önemli bir bilgidir

Uğurlu çiftliği'nin Akkoyunlular arasında ilişki kurulmasındaki en önemli sebeplerden bir tanesi bu bölgelerin Osmanlı'nın eline geçmeden önce Akkoyunlular'ın elinde bulunuyor olmasıdır. Yukarıda da belirtildiği üzere Otlukbeli savaşından hemen sonra şehir Osmanlı kuvvetleri tarafından muhasara edilmiş ve kaleye Akkoyunlular adına sahip olan Darab Bey mukavemet etmeden bağlılığını bildirmişti. İstinad edilen bir diğer husus ise Osmanlılar'ın Otlukbeli savaşından sonra kendilerine iltica eden Akkoyunlu bey ve ümerasını devlet hizmetine almalarıdır.²⁹⁵

²⁹² Acun, "15. ve 16. Yüzyıllarda Şebinkarahisar ve Civarında Yerleşim Modelleri", s.137.

²⁹³ Bahaeddin Yediıldız, "Türkiye'de Yer Adı Verme Usulleri", **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 1984, s.25-41.

²⁹⁴ 3387 Numarah Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri (937/1530) c.II, Ankara 1997, s.140.

²⁹⁵ M. Tayyib Gökbilgin, "XVI. Asır Başlarında Osmanlı Devleti Hizmetindeki Akkoyunlu Ümerası," *Türkiyat Mecmuası*, c.IX, İstanbul 1951, s.36-37.

Kaynaklardaki bazı kayıtlar Suşehri'ne bağlı Gökçekent Köyü'ndeki Uğurlu Çiftliği'nin Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmed veya onun adamları ile ilgili olabileceğini düşündürmektedir.

Uzun Hasan'ın oğlu olan Uğurlu Mehmed Otlukbeli Savaşı'nda Akkoyunlu ordusunun sol koluna kumanda etmiş,²⁹⁶ bundan bir sene sonra kardeşi Halil'in veliahd tayin edilmesine karşı çıkmış fakat babası karşısında başarılı olamayacağını anlayınca Osmanlı sultanına sığınmıştı (1474). İstanbul'da itibar gören Akkoyunlu şehzadesi Osmanlı hükümdarı Fatih'in kızı ile evlenmiş ve bir süre sonra da padişah tarafından Sivas valiliğine tayin edilmişti²⁹⁷. Bu konuda Hoca Sadettin Efendi;

Sivas'ı sevdi Uğurlu Mehmed

Atası mülkü yakın Rum 'a serhad

Kondu konak edindi çün Sivas'ı

Gözden çıktı dünya sevdası

Olup Şah gölgesinde dertten uzak

Devlet kuşu da kanat açtı bak²⁹⁸

Şiirini nakletmektedir.

Hoca Sadeddin Efendi'nin eserindeki bu kayıtlar çiftliğin tabi olduğu Naiblü ile Uğurlu Mehmed arasında bir ilişki olabileceğini akıllara getirmektedir. Zira, bugün Suşehri'nin Gökçekent nahiyesine tekabül eden Naiblü'nün, Suşehri, Koyluhisar ve Şebinkarahisar üçgeninde bulunduğu görülmektedir ki, bu sahanın XVI. asırda Sivas

²⁹⁶ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal**, Ankara 1984, s.288.

²⁹⁷ M. Tayyib Gökbilgin, aynı makale, s.36-37.

²⁹⁸ Hoca Sadettin Efendi, aynı eser, c.III. s.331.

gibi Eyaleti Rum'un²⁹⁹ bir parçası olan Şarki Karahisar livasına dahil olduğu yukarıda anlatılmıştı.

Hoca Sadeddin Efendi'nin anlatımından ve olayların gelişiminden de anlaşılacağı üzere saltanat iddiasıyla hareket eden Uğurlu Mehmed'in bu iddiasını devam ettirebileceği ve kendisine destek sağlayabileceği en müsait bölge Şebinkarahisar ve Suşehri civarı idi. Çünkü yukarıda da işaret edildiği üzere, Otlukbeli savaşını müteakip Osmanlı hakimiyetine giren bu bölge son olarak Akkoyunlular'ın hakimiyeti altındaydı. Bu sebeple Uğurlu Mehmed'in İstanbul'dan ayrıldıktan hemen sonra bu bölgede görülmesi ve burada kendisine taraftar bir kitle ile irtibat halinde olması beklenen bir sonuçtur. Bundan dolayı Tacü't-tevarih'te onun gittiği yerin atasının memleketine yakın olduğuna işaret edilirken Şebinkarahisar ve Suşehri civarı kastedilmiş olmalıdır.

Hoca Sadeddin Efendi onun Akkoyunlu tahtı için iddiasını devam ettirdiği ve bu uğurda hayatını kaybettiğini bildirerek şu şekilde olayı anlatmıştır.

Uğurlu Mehmed sonunu düşünmeyip, unutarak babası beylerinden bir biri ardınca gelen kıskırtıcı haberleri gerçek ve onların kıskırtmalarıyla her iş olur biter sandı. Mutluluk yuvası olan yüce kapıdan izin almadan Acem padişahlığı hevesiyle Azerbaycan üzerine asker çekti. Acem hududuna girdikte babasının sağ olduğunu öğrendi ve kendisini harekete geçiren beylerin verdikleri haberlerin düpedüz kıskırtma olduğunu anladı. Zamansız baş çekme ve aceleciliği yüzünden devleti varlığını yıktığına pişman olup bu zorunlu savaş için üzerine gelen kin tutucu askere karşı yürüdü. ... Çarpışma

²⁹⁹ M.Tayyib Gökbilgin, "15. ve 16. Asırlarda Eyalet-i Rum", Vakıflar Dergisi, c.VI., İstanbul 1965, s.51-61

*sonunda bu aceleci şehzadenin sinesi ecel okuna nişan olup İran padişahlığını ister iken, hırs küllüğü ve ihtiras baltası ile vücudu kaşanesi viran eyledi*³⁰⁰

Uzunçarşılı da Uğurlu Mehmed'in Uzun Hasan'ın eşi Selçuk Begüm tarafından öldürtüldüğünü aktarmıştır. Yine o Fatih'in onu kızı Gevherhan Sultan ile evlendirdiğini, Uğurlu Mehmed öldürülünce de kızını İstanbula tekrar getirttiğini yazmaktadır.³⁰¹

Diyebilirizki Suşehri ve çevresi, Uğurlu Mehmed eğer başarılı olup babasının tahtını ele geçirse idi bekli de büyük bir Türk devletinin çıkış noktası olacaktı. Yine bu bilgi bizim için o dönemde Suşehri ve çevresinin siyasi yönden önemini yansıtmaları bakımından kayda değerdir.

6. OSMANLI'YA GEÇİŞ YILLARINDA SUŞEHİRİ VE ÇEVRESİNDE YERLEŞİM

XV. ve XVI. Yüzyıllarda Suşehri, Akıncılar (Ezbider), Gökçekent (Naıblü) Koyulhisar, Ortakent (Sisorta), Gölova (Ağvanis) ilçeleri Şarki Karahisar Livasına bağlı idi.³⁰²

Bölgedeki ana birim nahiyedir. Bu dönemde Karahisardan başka merkezinde yerleşik nüfusa sahip bir nahiyeye yoktur. Nahiyeler aslında köylerin vergilerini sayımını kolaylaştırmak için yaratılmıştır. Nahiyelerin ana karakteri Karahisar haricinde diğer

³⁰⁰ Hoca Sadettin Efendi, aynı eser, c.III, s.331-332.

³⁰¹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, c.II, s.104-105.

³⁰² Acun, aynı makale, s.137.

bütün nahiyelerin kendileri yerleşim birimi olmayıp köylerin üstünde bir üst birim oluşturmasıdır. Dolayısıyla asıl yerleşim yerleri köyler olarak gözükmektedir.³⁰³

Suşehri ve çevresi fethedildiği yıllarda Safevilerle problemlili sınırda bulunmakta idi. Bu sebepten dolayı her türlü sınır ihlaline ve nüfus hareketine açık durumda idi. Daha sonra Osmanlı'nın doğuya doğru genişlemesi ile buralar iç bölgeler haline gelmiş, sınır çatışmaları ve göçler azalmış, bu da bölgede nüfusun artmasına zemin hazırlamıştır. Bölgede yaşayan göçebeler yerleşik hayata geçmişler ve nahiyeler de büyümeye başlamıştır. Bu bölgeye bu dönemde dışarıdan herhangi bir göç olmamış ve bölgeden de dışarıya bir göç yaşanmamıştır. Nahiyeler doğal seyrinde büyümüşler veya küçülmüşlerdir. Akşehir-i Abad ve Suşehri bu dönemlerde daha istikrarlıdır.³⁰⁴ Suşehri ve çevresinin Osmanlı'nın eline geçtikten hemen sonraki ve bir yüz yıl sonrası nüfus durumunu bölge hakkında araştırma yapan Fatma Acun şu şekilde aktarmıştır.³⁰⁵

NAHİYE	Yıl 1485	Yıl 1547	Yıl 1569
Abad-ı Akşehir	8 Hane	65 Hane	85 Hane
Suşehri	8 Hane	29 Hane	42 Hane
Sisorta	5 Hane	15 Hane	29 Hane
Naiblü (Gökçekent)	6 Hane	40 Hane	46 Hane

³⁰³ Acun, aynı makale, s.140.

³⁰⁴ Acun, aynı makale, s.142-146.

³⁰⁵ Burada dikkat çeken en önemli husus bu gün Şuşehri'ne bağlı birer köy durumunda bulunan Akşar ve Gökçekent'in o dönemler de Suşehrinden büyük olmalarıdır.

1485 yılında bu nahiyelere bağlı olan köyler hakkında da yine Fatma Acun ş u bilgileri vermektedir.

NAHİYE	Köy Sayısı	Boş Köy	Hariçten	Mezra
Abad-ı Akşehir	98	4	3	2
Suşehri	27	-	11	-
Sisorta	24	10	4	5
Naiblü(Gökçekent)	10	3	-	13- 4'ü boş

Burada bakıldığı zaman boş köylerin çokluğu dikkat çekmektedir ki bunların en büyük nedeni de Akkoyunlular ile Osmanlılar arasında yaşanan mücadeleler olmuştur. Özellikle Otlukbeli Savaşı'ndan önce Osmanlı ordusu bu bölgelere girerek büyük bir tahribat yapmıştır. Fatma Acun Aşık Paşazade'den aktarımla bu bölgelerde meydana gelen çatışmaların bölge halkının rahatsız olmasına sebep olduğunu belirtmiştir. Fetih sırasında 4 köyden birinin halkı tarafından terk edildiği gözükmektedir. Bölgedeki harap durum XV. yüzyılın ikinci yarısına doğru düzelmiştir. Hariçten şeklinde verilen köylerin de iskan olunmayan ancak dışarıdan gelenler tarafından ekilip biçilen köyler olarak verildiği gözükmektedir.³⁰⁶

Yusuf Halaçoğlu'nun 1453 ile 1650 yıllarını kapsayan Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar isimli çalışmasında yaptığımız incelemede 1597-98 li yıllarda Akşar'da; Ekrad boy adı ile Kürtler'in,³⁰⁷ 1569'la 70'de Bayındır³⁰⁸ ve Kayı Türklerinin,³⁰⁹ olduğunu vermektedir. Suşehri'nde; 1569-70 de Kayı Türklerinin, 1597-

³⁰⁶ Acun, aynı makale, s.149.151.152.154.

³⁰⁷ Halaçoğlu, aynı eser, c.IV, Ankara 2009, s. 1584.

³⁰⁸ Halaçoğlu, aynı eser, c.I, s.266.

³⁰⁹ Sümer, **Oğuzlar**, s.406; Yusuf Halaçoğlu, aynı eser, c.III, s.1374.

98 de Eymür Köyünde Eymür Türklerinin³¹⁰ ve Suşehrinde yine 1597-98 de Yörük cemaatinin olduğunu³¹¹ tespit ettik.

³¹⁰ Faruk Sümer, **Oğuzlar**,s.420; Halaçoğlu, aynı eser, c.II, s.849.

³¹¹ Halaçoğlu, aynı eser, c.V, s.2387.

SONUÇ

Sonuç olarak ilk çağlara kadar dayanan tarihi ile Suşehri Roma ve Bizans dönelerinde yerleşim yeri haline gelmiştir. Her ne kadar Şebinkarahisar'a bağlı kalmış ise de bu bölgede Kimmerler döneminden kalan kalıntılar, Roma ve Bizans dönemlerine ait olduğunu düşündüğümüz kale kalıntıları, Nikopolis Şehri, Erzincan Akşehiri olarak bilinen Akşar Abad'ın varlığı Karahisar'dan bağımsız olarak ilk çağlardan günümüze kadar bir yerleşimin olduğunu göstermektedir. Ancak bu bölgenin daha ilk çağlardan itibaren Bizans, Sasani, Pont, İslam mücadelelerinin yaşandığı alanda olması bölgeye yerleşimi olumsuz etkilemiştir.

Bölgedeki Türk varlığı, sanıldığı gibi Malazgirt Savaşı'ndan sonra değildir. Türkler, özellikle Peçenek Türkleri bu bölgeye Roma ve Bizans döneminde Müslümanlar ile mücadele amacıyla yerleştirilmişlerdir. Ne gariptirki Araplar da aynı düşünce ile Anadolu'nun güney bölgelerine aynı amaç dpğrultusunda Avasım şehirlerini (Abbasiler'in Bizans'la mücadele etmek için Bizans sınırında kurduğu ve Türk askerlerinin yerleştirildiği şehirler) kurmuşlardır.

Malazgirt Savaşı'ndan sonra bölgenin hızla Türk yurdu haline geldiği görülmektedir. Dârûz-Zâkirîn Zâviyesi'ne yapılan vakfiyede geçen Türkçe köy isimleri bunun en büyük kanıtıdır.

İlk başlarda Danişmendliler'in arkasından Mengücekler'in, Selçuklular'ın, Eratnalılar'ın hakimiyeti Türk nüfusunun bölgede artmasında etkili olmuştur. Yine Eratnalılar'dan sonra Kadı Burhaneddin döneminde bölgede Mutahharten ile yapılan mücadeleler, Ankara Savaşı'nın getirmiş olduğu siyasi istikrarsızlık, arkasından bu bölgede Osmanlılar, Karakoyunlular ve Akkoyunlular arasındaki mücadeleler bölgedeki

yerleşimi olumsuz yönde etkilemiştir. Bu bölgenin Otlukbeli Savaşı'nın arkasından Osmanlı'nın kontrolüne geçtikten sonra ancak istikrara kavuştuğu görülmektedir.

Biz tezimize başlarken yalnız bir Suşehri tarihi ortaya koymayı düşündük, ancak Suşehri'nin bir merkez olarak başlangıcının bizim tezimizin sınırlarının dışında kalması bizi Suşehri bölgesini bir bütün olarak ele almaya sevk etmiş ve Suşehri, Şebinkarahisar, Koyulhisar, Akıncılar da tezimizin içerisinde yer almıştır. Tezimizde biz Suşehri tarihini devrin kaynaklarının yetersizliği nedeniyle bütün yönleriyle istediğimiz ölçüde ortaya koyamadık ancak bizden sonra gelecek araştırmacılar için en azından bir yol haritası ortaya koyduk ve onların işlerini epeyce kolaylaştırdık düşüncesindeyiz.

Suşehri hakkında araştırma yapmak isteyen araştırmacılar öncelikle bu bölgedeki eski isimleri tam olarak ortaya koymalı, ondan sonra yola devam etmelidirler. Çünkü dönemin kaynaklarında farklı isimlerle geçen bu yerlerle alakalı bilgilere ancak bu şekilde ulaşabilirler kanısındayız. Bunun için de Anadolu'nun eski çağlardaki coğrafyasını aktaran tarihi kaynaklarla işe başlamalıdır. Yine bölgenin tarihini tam olarak ortaya çıkarmak için çevre il ve ilçelerin tarihlerine, özellikle Erzincan, Giresun, ve Amasya'nın tarihine ağırlık vermelidirler.

Bölgede yapılabilecek arkeolojik kazıların da bölgenin tarihini tam manasıyla ortaya çıkarması bakımından çok önemli görmekteyiz. Yeni bilgi ve belgelerin ortaya çıkması ile bizim iz yapmış olduğumuz bu patikanın ileride daha da derinleştirileceği düşüncesi bizde hâsıl olmuştur.

KAYNAKLAR

*ACUN, Fatma, “15 ve 16. Yüzyıllarda Şebinkarahisar ve Civarında Yerleşim Modelleri”, **Giresun Tarihi Sempozyumu**, (24-25 Mayıs 1996), Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1997, ss.137-161.

*AHMED EFLAKİ, **Menakıbu'l-Arifin**, Ariflerin Menkıbeleri, (çev: Tahsin Yazıcı), M.E.B. Yayınları, c.I, İstanbul 1964.

*ALİ CEVAT, **Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügatı**, Mahmutbey Matbaası, c.I, Dersaadet H. 1313.

* AYDOĞAR, Şerif İbrahim, **Türkiye'de İlçelerin İl Olma Çalışmaları / Suşehri**, Acar Matbaacılık, İstanbul 2004.

*AZİZ B. ERDEŞİR-İ ESTERABADİ, **Bezm U Rezm**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

*BİLGİN, Mehmet, “Giresun Bölgesinde Türkmen Beylikleri ve İskan Hareketleri” **Giresun Tarihi Sempozyumu**, (24-25 Mayıs 1996), Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1997.

*DEMİR, Mustafa, **Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devri Sivas**, Sakarya Kitabevi, Sakarya 2005.

*DEMİRTEKİN Feridun, “Selçuklular'ın Anadolu'da Yerleşmelerini ve Gelişmelerini Sağlayan İki Zafer I. Malazgirt Meydan Savaşı”, **Malazgirt Armağanı**, TTK Yayınları, Ankara 1972

- * EROĞLU, Hasan-Ergül Şimşek, **Suşehri'nin Şehir Tarihçesi**, Göksu Matbaası, İstanbul 2009.
- *GÖDE, Kemal, **Eratnahlar** (1327-1328), TTK Yayınları, Ankara 1994.
- *GÖKBİLGİN, Tayyip, “XVI. Asır Başlarında Osmanlı Devleti Hizmetindeki Akkoyunlu Ümerası”, **Türkiyat Mecmuası**, c. IX, İstanbul 1951, ss.38-39
- *GÖKBİLGİN, Tayyip, “15 ve 16. Asırlarda Eyalet-i Rum” **Vakıflar Dergisi**, c.VI, İstanbul 1965, ss.51-61.
- * GÖKDAĞ, Bilgehan Atsız, “M.Ö. 2000li Yıllardan Günümüze Giresundaki Türk Varlığı” **Giresun Tarihi sempozyumu**, Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1997, ss.25-49.
- *HANİGMAN, Ernst, **Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı**, (çev: Fikret Işıltan),İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1970.
- *HOCA SADETTİN EFENDİ, **Tacü't-Tevarih**, (Yalınlaştıran İsmet Parmaksız), c.I,II,III, , Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979.
- * HÜSEYİN HÜSAMEDDİN, **Amasya Tarihi**, c.II, İstanbul H. 1332. c.III, İstanbul 1927.
- * HALAÇOĞLU, Yusuf, **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)**, c.I.II.III.IV.V., TTK Yayınları, Ankara 2009.
- * İBNİ BİBİ, **El-Evamirü'l-Ala'iyeye Fi'l-Umuri'l-Ala'iyeye Selçukname**, (Hazırlayan Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, c.I.II., Ankara1996.

*KERİMÜDDİN MAHMUD AKSARAYI, **Müsameretü'l Ahbar**, (çev: Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara 2000.

*KESKİN, Mustafa, “Selçuklular Zamanında Doğu Karadeniz’e Yönelik Türkmen Akınları ve Muhaceratı”, **Giresun Tarihi Sempozyumu**, (24-25 Mayıs 1996),Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1997, ss.51-57.

***3387 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri(937/1530)**, c.II, Ankara 1997.

* OCAK, Ahmet Yaşar, **Babailer İsyanı**, Dergah Yayınları, İstanbul 1980.

* OSTROGORSKY, George, **Bizans Devleti Tarihi**, (çvr: Fikret Işıltan), TTK Yayınları, Ankara 1999

*ÖZSAİT, Mehmet, “Anadolu’da Hellenistik Dönem”, **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, Görsel Yayınları, c.II, İstanbul 1982, ss.280-361.

* SAKAOĞLU, Necdet, **Türk Anadolu’da Mengücekoğulları**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.

*SEVİM, Ali, **Anadolu’nun Fethi Selçuklular Dönemi**, TTK Yayınları, Ankara 2000.

*SEVİM, Ali-Erdoğan Merçil, **Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset Teşkilat ve Kültür**, TTK Yayınları, Ankara 1995.

*SALNAME-İ VİLAYET-İ SİVAS 14. Defa, Sivas Vilayet Matbaası, H. 1306.

* STANLEY Lane Poolle, **Düvel-i İslâmiye**, (çev: Halil Edhem), Milli Matbaa, İstanbul H.1345

- * STRABON, **Coğrafya Anadolu (Kitap XII,XIII,XIV)**, (çvr: Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1987.
- * SÜMER, Faruk “Anadolu’da Moğollar”, **S.A.D.**, c.I., Ankara 1970, ss.1-147.
- * **Oğuzlar (Türkmenler)**, T.D.A.V. Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 1999.
- *TURAN, Osman, **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, Nakışlar Yayınevi, İstanbul 1980.
- *..... **İstanbul’un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler**, TTK Yayınları, Ankara 1984.
- *..... **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993
- * **Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar Metin Tercüme ve Araştırmalar**, TTK Yayınları, Ankara1988
- *“Kılıçarslan IV”, **İ.A.**, M.E.B., c.VI, İstanbul 1967, ss.703-708.
- *UÇAR, Şahin, **Anadolu’da İslam-Bizans Mücadeleleri**, İşaret Yayınları, İstanbul 1990.
- *URFALI MATEOS, **Vekayinamesi (652-1162) ve Papaz Grigor’un Zeyli(1136-1162)**, (çev. Hrant D. Andreasyan), TTK Yayınları, Ankara 2000.
- *UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devleti**, TTK Yayınları, Ankara 1988.

*..... **Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal**, TTK Yayınları,
Ankara 1984

*.....**Osmanlı Tarihi**, TTK Yayınları, c.I.II., Ankara 1988.

*..... **“Sivas ve Kayseri Dolaylarında Eretna Devleti”**,
Belleten c.XXXII/126, Ankara 1968, ss.161-190.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı-Rıdvan Nazif, **Sivas Şehri**, Erzurum 1992(Sivas Ticaret
ve Sanayi Odası, Sivas 1997)

*YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Türkiye’de Yer Adı Verme Usulleri”, Türk **Yer Adları**
Sempozyumu Bildirileri (11-13 Eylül), Kültür ve Turizm Bakanlığı Folklor Araştırma
Dairesi Yayınları, Ankara 1984, ss.25-41

* YİNANÇ, M. Halil, “Danişmendliler”, **İ.A.**, M.E.B. Yayınları, c.III, İstanbul 1970,
ss.468-479.

*.....**Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I. Anadolu’nun Fethi**,
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1944.

*YÜCEL, Yaşar, “Mutahharten ve Erzincan Emirliği”, **Belleten** c.XXX/140, Ankara
1971, ss. 665-719.

ÖZ GEÇMİŞ

1977 yılında Yozgat'ın Akdağmadeni ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Akdağmadeni'nde tamamladı. Lisans öğrenimini ise Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde tamamlayarak 1999 yılında mezun oldu. 2000 yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Sınıf öğretmeni olarak Sivas'ın Suşehri ilçesi Yaygın Söğüt köyüne atandı. 2005 yılında Suşehri Atatürk Endüstri Meslek Lisesi'ne Tarih Öğretmeni olarak atandı. 2010 yılında Zile Sağlık Meslek Lisesine Müdür Yardımcısı olarak atandı. 2007 yılından itibaren Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim dalı, Orta Çağ Tarihi Bilim Dalı alanında yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.